

Universitetet i Stavanger

*Søskensplasseringer i fosterhjem: Et kvalitativt studie om
fosterforeldres erfaringer av samplassing av søsken*

Masteroppgave i sosialt arbeid og sosialpedagogikk

Det Samfunnsvitenskapelige fakultet

1.juni. 2017

Universitetet i Stavanger

Rikke Christine Gundersen

**MASTERSTUDIUM I SOSIALFAG
MASTERGRADSOPPGAVE**

SEMESTER: Vårsemesteret, 2017

FORFATTER/MASTERKANDIDAT:

Rikke Christine Gundersen

VEILEDER:

Førsteamanuensis Wenche Hovland

TITTEL PÅ MASTEROPPGAVE:

Norsk tittel: Søskenplasseringer i fosterhjem:

Et kvalitativt studie om fosterforeldres
erfaringer av samplassing av søsken

Engelsk tittel: Sibling placements in foster

care: A qualitative study regarding
fosterparents experiences of siblings placed
together

EMNEORD/STIKKORD: Barnevern,
fosterhjem, fosterbarn, søsken

ANTALL SIDER: 86

Stavanger 1. Juni. 2017

Rikke Christine Gundersen

DATO/ÅR

Kandidatens navn

I forbindelse med elektronisk innlevering, kommer jeg til å
reservere med mot å offentliggjøre mastergradsoppgaven på
universitetets nettsider

Forord

Da var mitt studieforløp på seks sammenhengende år over. Det har vært noen lærerike, men også til tider krevende år. Jeg fattet interesse for fosterhjemsomsorgen siste år av barnevernsstudie. Min interesse for feltet er årsaken til valg av å ta mastergrad i sosialt arbeid og sosialpedagogikk, da det ga meg muligheten til fordypning i et tema innen fosterhjemsomsorgen som jeg brenner for. Temaet for oppgaven ble valgt tidlig i masterstudie, og det har vært en svært spennende oppgave å skrive.

Jeg ønsker å rette en stor takk til alle informantene i studien som har stilt opp til intervju. Jeg er ydmyk og takknemlig for at dere har åpnet hjemmene deres, og delt verdifulle erfaringer vedrørende søskenplasseringer. Deres fortellinger gjorde stort inntrykk på meg, og jeg er imponert over den betydningsfulle jobben dere gjør. Jeg må også få takke alle som har hjulpet meg med å komme i kontakt med informantene. Videre vil jeg takke Liv Marie Melby for hjelp og bidrag med informasjon om SOS-barnebyers arbeid i forbindelse med søskenplasseringer i Norge.

Jeg vil også rette en stor takk til min veileder Wenche Hovland for gode veiledningstimer og konstruktive tilbakemeldinger. Hver gang jeg har gått ut av ditt kontor har du gitt meg ny giv og oppmuntring til å fortsette arbeidet. Tusen takk for at du har stilt seg ledig og svart på mail til en hver tid. Og en spesielt stor takk for ditt brennende engasjement.

Jeg vil også takke familien min som har i de siste åtte månedene oppmuntret meg og hatt tro på at oppgaven skulle bli ferdig. En spesiell takk til storesøster for din evige optimisme og støtte gjennom alle mine år som student. Sist men ikke minst vil jeg rekke en stor takk til min samboer for korrekturlesing og tålmodigheten i noe som har vært en intensiv periode. Til høsten er det din tur å skive masteroppgave, og jeg lover å være like tålmodig som det du har vært med meg.

Stavanger, juni 2017

Rikke Christine Gundersen

Sammendrag

Formålet med denne studien har vært å vinne kunnskap og forståelse av fosterforeldres erfaringer med å ha søsken plassert i samme fosterhjem. Problemstillingen har vært ”Hvordan mener fosterforeldre at samplassing av søsken påvirker barnas individuelle behov?”

For å besvare problemstillingen er det blitt gjennomført en kvalitativ studie, med semistrukturerte intervjuer av fem fostermødre som har biologiske søskenpar i langvarig plassering. Gjennom analyse og tolkning av datamaterialet kom jeg frem til fire behov som utpekte seg som spesielt viktige knyttet til samplassing av søsken; trygghet, kontinuitet, omsorg og tilknytning. For å finne svar på hvordan fosterforeldrene mener at samplassing påvirker disse behovene, har risiko- og beskyttelsesfaktorer blitt analysert opp mot behovene.

Mine funn indikerer at samplassing kan gi noen beskyttelsesfaktorer som er med på å dekke enkelte av behovene barna har, men som på en annen side også kan gi noen risikofaktorer som kan ha negativ innvirkning på disse behovene. Det kan tyde på at hvorvidt plasseringen utgjør en risiko eller virker beskyttende for dekkningen av de ulike behovene, hviler på ulike elementer som relasjonen mellom søsknene, størrelsen på de ulike behovene barna har og fosterforeldrenes evne til å dekke disse behovene. Da intervjupersonene i denne oppgaven også synes å vektlegge ulike forhold ved samplassing som positive og negative, danner denne studien et bilde av kompleksiteten rundt fenomenet søskenplasseringer i fosterhjem. Disse funnene kan synes å være sammenfallende med tvetydigheten som litteratur og tidligere forskning på feltet viser til.

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Sammendrag	3
1.0 Innledning	6
1.1 Bakgrunn for valg av problemstilling	7
1.2 Avklaring av problemstilling	8
1.3 Studiens formål	10
1.4 Oppgavens oppbygning	11
2.0 Kunnskapsstatus	11
2.1 Juridiske og politiske retningslinjer	12
2.1.1 FNs barnekonvensjon	12
2.1.2 FNs retningslinjer for alternativ omsorg.....	13
2.1.3 Handlingsplan for styrking av fosterhjemsarbeidet	14
2.2 Økt fokus på søskenplasseringer i Norge	14
2.3 Tidligere forskning	16
2.3.1 Stabilitet.....	16
2.3.2 Emosjonell, atferdsmessige og kognitiv utvikling	17
2.3.3 Kunnskapsoppsummering.....	20
2.3.4 Oppsummering	20
3.0 Teori	22
3.1 Resiliens	22
3.1.1 Risikofaktorer	24
3.1.2 Beskyttelsesfaktorer.....	26
3.1.3 Samspillet mellom risiko- og beskyttelsesfaktorer	27
3.2 Behov	28
4.0 Metode	30
4.1 Valg av metode	30
4.1.1 Vitenskapsteoretisk tilnærming	31
4.1.2 Det kvalitative forskningsintervju	33
4.1.3 Semistrukturert intervju	34
4.2 Innsamling av data	35

4.2.1 Prøveintervju	35
4.2.2 Utvalg	36
4.2.3 Gjennomføring.....	38
4.2.4 Transkribering	40
4.2.5 Analyse- og tolkningsprosessen.....	41
4.2.6 Forforståelse	42
4.3 Studiens reliabilitet og validitet.....	43
4.4 Forskningsetiske avveininger	44
5.0 Analyse	46
5.1 Ønske om å ta imot søsken	46
5.2 Trygghet	48
5.3 Kontinuitet	51
5.4 Omsorg.....	58
5.5 Tilknytning.....	65
5.6 Fosterforeldrenes vurderinger av risiko- og beskyttelsesfaktorer knyttet til overordnede kategorier.....	74
6.0 Oppsummering og diskusjon.....	78
Litteraturliste.....	81
Vedlegg.....	87
Vedlegg 1: Godkjenning av prosjektet fra NSD.....	87
Vedlegg 2: Følgeskriv fra Barnevernstjeneste	89
Vedlegg 3: Informasjonsskriv til intervjupersoner.....	90
Vedlegg 4: Samtykkeskjema	92
Vedlegg 5: Intervjuguide	93

1.0 Innledning

I Norge er fosterhjemsplassing det mest brukte tiltaket i barnevernet for barn og unge som av ulike grunner ikke kan bo med sine opprinnelsesforeldre (Bunkholdt, 2012). Ved utgangen av 2015 var 14 869 barn og unge plassert utenfor hjemmet med tiltak fra barnevernet. 78 prosent av disse barna var plassert i ulike typer fosterhjem, 8 prosent var plassert i barneverninstitusjoner, og 14 prosent bodde i egen bolig med oppfølging (Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet (Bufdir), 2015). I løpet av de siste tiårene har det vært en markant økning av barn og unge som plasseres i fosterhjem. Økningen skyldes flere antall barn og unge i barnevernet, men også nedlegging av barneverninstitusjoner (Backe-Hansen, Havik og Grønningsæter, 2013b). Regjeringens politikk går ut på at barn og unge som plasseres utenfor hjemmet, hovedsakelig skal plasseres i fosterhjem. Ønsket er å tilby fosterhjem fremfor institusjon til så mange som mulig, slik at barn og unge skal få komme til en ny familie, og slippe å flytte i institusjon (Bunkholdt, 2012).

De fleste fosterbarn oppgir at de har det bra i fosterhjemmet. De føler seg trygge og opplever relasjonen til fosterforeldrene som tillitsfull (Storøy, Bjella og Ødegaard, 2016). Forskning på fosterbarn har i stor grad fokusert på hvor mange vanskeligheter barna strever med som en følge av omsorgssvikten de har opplevd i opprinneshjemmet, eller som resultat av hva de har erfart under barnevernets omsorg. Litteraturen viser at fosterbarn har et større omfang av vansker enn resten av befolkningen. Dette fremtrer spesielt på områder som både fysiske og psykiske helseproblemer, emosjonelle, sosiale, atferdsmessige og lærevansker (Backe-Hansen et al, 2013b). Fosterforeldre opplever selv positive endringer i fosterbarnas problemomfang i løpet av plasseringen. Dette gjelder spesielt ved følelsesmessige og atferdsmessige vansker, samt barnets manglende ferdigheter og kunnskaper (Havik, 2007).

Når barn og unge plasseres i fosterhjem, betyr det ikke bare atskillelse fra foreldre, men i mange tilfeller også atskillelse fra søsken. I Stortingsmelding nr 17 (Meld. St. 17 (2015-2016)) blir det påpekt at det i Norge ikke er spesielt forsket på forholdene rundt søskenplassing. I tillegg vet vi lite om hvor mange søsken som bor i samme fosterhjem, og hvor mange søsken som flytter sammen eller ikke. Årsaken til dette er

manglende systematisk dokumentasjon og kartlegging av disse forholdene i barnevernet (Winsvold, Valset, Clausen og Kristofersen, 2012). Forandringsfabrikken ga i 2013 ut heftet *søskenråd*, med anbefalinger fra 50 barn og ungdom om hvordan søsken bør ivaretas i saker som gjelder fosterhjem og barnevernsinstitusjon. Noen av anbefalingene er at søsken i utgangspunktet ønsker å bli plassert sammen, og at søsken sjeldent er årsaken til problemene (Forandringsfabrikken, 2013). Undersøkelser foretatt av SOS-barnebyer indikerer at cirka seks av ti søsken splittes når de plasseres i fosterhjem.

Det er ulike grunner til at søsken splittes, og det finnes ulike konstellasjoner av splittelser. Noen søsken kan bli plassert sammen, eller det kan være at ett av søsknene blir plassert i fosterhjem, mens andre blir boende i opprinnelseshjemmet. Større søskengrupper kan også bli splittet, hvor alle søsknene blir plassert hver for seg, eller at noen få blir plassert sammen. Søsken kan også bli plassert i fosterhjem på ulike tidspunkt (Winsvold et al, 2012). Det kan også foreligge faglige begrunnelser for at søsken ikke bør plasseres i samme fosterhjem. Dette kan gjelde individuelle forhold eller forhold mellom søsknene. Bunkholdt (2004) påpeker at søsken har som regel, men ikke alltid et positivt og utviklingsmessig forhold til hverandre. Søsken kan gi hverandre trøst, veiledning og de kan være venner. Samtidig kan søsken også rive ned og forstyrre hverandres utvikling. Sinclair (2005, s. 79) sammenfatter det hele med ”søskenrelasjoner kan være harmoniske og en kilde til trygghet, men kan også være vanskelige og true plasseringen”. I de tilfellene der søskenplassering er en aktuell problemstilling er ofte situasjonen kompleks, og det vil dermed være mange faktorer som vil spille inn for at plasseringen er hensiktsmessig for alle involverte barn og fosterforeldre.

1.1 Bakgrunn for valg av problemstilling

Denne oppgaven omhandler søskenplasseringer i fosterhjem. Min interesse og nysgjerrighet over temaet baserer seg på mine tidligere erfaringer og observasjoner, da jeg selv har hatt et nært forhold til en fosterfamilie med to fosterbarn som er biologiske søsken. Jeg ble spesielt interessert i søskenrelasjonen mellom fosterbarna, noe som har vært spennende å observere. Barna fremstår ikke annerledes enn ”vanlige” søsken med stor glede av hverandre, men også med krangling og diskusjoner. Det er imidlertid samtalene jeg har hatt med fostermor som vekket min interesse for søskenplassering, da

hun fortalte at de i starten av plasseringen ikke observerte noe positiv virkning av at søsknene var plassert sammen. De første nettene i fosterhjemmet hadde barna fått sove på samme rom for å trygge dem, men det hadde tvert i mot ingen god effekt, og de måtte få hvert sitt rom. Det var først et par måneder etter plasseringen de kunne observere tegn på en god søskenrelasjon. Videre uttrykte hun at den største utfordringen ved plasseringen var at det var vanskelig for dem som fosterforeldre å møte begge barnas individuelle behov. Dette fordi omfanget av behovene til barna var store og omfattende på flere områder. Begge barna hadde ulike sett med diagnoser, som gjør at de har ulike behov for oppfølging og behandling. Fosterforeldrene opplevde det som en stor påkjenning at det var to barn som skulle følges opp, og hadde problemer med å strekke til på alle områder.

Som et resultat av disse samtalene satt jeg igjen med en økt forståelse av at søskenplasseringer kan være komplekse. Barna hadde både glede av å være sammen, samtidig som de kanskje ikke fikk dekket viktige behov som følge av å være plassert sammen. Dette vekket min interesse for temaet søskenplassering, og spesielt i forhold til barnas individuelle behov. Etter flere litteratursøk innså jeg at det foreligger et kunnskapshull om søskenplassering generelt. På grunnlag av dette, samt den manglende forskningen på feltet, ble problemstillingen min følgende:

”Hvordan mener fosterforeldre at sampllassering av søsken påvirker barnas individuelle behov?”

1.2 Avklaring av problemstilling

I dette avsnittet vil jeg utdype sentrale begreper for å tydeliggjøre innholdet i problemstillingen.

Fosterforeldre: Når barn og unge av ulike årsaker ikke kan bo med foreldrene sine flyttes de ofte i fosterhjem. I fosterhjemmet er det fosterforeldrene som utøver den daglige omsorgen for barna på vegne av barnevernstjenesten (Bunkholdt, 2012). Kravene som legges til grunn for å bli fosterforeldre fremgår i lov om barneverntjenester (BVL.) §4-22, andre ledd, hvor det heter at ”til fosterforeldre skal det velges personer som har særlig evne til å gi barn et trygt og godt hjem, og som kan løse

oppfostringsoppgavene i samsvar med de forutsetningene som er lagt til grunn for oppholdets varighet”. Målsettingen ved rekruttering av fosterforeldre er å finne familier med kjennetegn som øker muligheten for at plasseringen skal vare så lenge den er ment til å vare. I tillegg er det viktig at fosterforeldrene skal kunne gi barnet omsorg og den hjelpen barnet vil trenge for å få mest mulig god utvikling i fosterhjemmet (Bunkholdt, 2012). I denne oppgaven vil anvendelse av begrepet fosterforeldre være sammenfallende med slik det fremgår i lov om barnevernstjenester jf. § 4-22, andre ledd. Samtlige intervjupersoner i denne oppgaven er fostermødre. Anvendelsen av begrepet ”fosterforeldre” rundt mine intervjupersoner vil dermed være synonymt med ”fostermødre” i oppgaven.

Søsken: Det kan være vanskelig å gi en klar definisjon av søsken. Søsken er per definisjon vanligvis biologiske, med enten samme sett av foreldre, eller halvsøsken som deler en av foreldrene. Begrepet kan imidlertid også omfatte andre forhold som ikke er av biologisk karakter, men som utgjør psykologisk eller sosial betydning, eksempelvis stesøsken eller adoptivsøsken (James, Monn, Palinkas, Leslie, 2007; Rushton, Dance, Quinton, Mayes, 2001). Når det vises til begrepet søsken i denne oppgaven vil det si to biologiske søsken, enten hel eller halvsøsken, som har bodd sammen før de ble plassert i fosterhjemmet.

Samplassering: I denne oppgaven vil samplassering vise til plasseringer hvor biologiske søsken flyttes av barnevernstjenesten til samme fosterhjem. Det er altså søskenpar som barneverntjenesten har overtatt omsorgen for jf. Bvl. §4-12, og videre flyttet i fosterhjem, da de av ulike grunner ikke kunne fortsette å bo hos sine foreldre. Barnevernstjenesten kan også plassere barn i fosterhjem midlertidig etter Bvl. § 4-4, femte ledd, men da ingen plasseringer er hjemlet av denne paragrafen i oppgaven, er denne av manglende relevans, og vil dermed ikke bli tillagt videre vekt.

Individuelle behov: Behov kan defineres som ”en indre mangeltilstand som må dekkes for at vi skal overleve, oppnå helse og livskvalitet. Vi har fysiologiske behov (sult og tørst) så vel som psykologiske behov (sosial aksept, mestring, selvaktelse, trygghet)” (Helgesen, 2011, s. 388). Når det vises til behov i denne oppgaven vil det angå fosterbarnas individuelle behov i form av psykologisk karakter. Det er også viktig å påpeke at denne oppgaven *ikke* tar for seg hvordan fosterforeldrene mener at

samplassing av søsken dekker barnas behov på et generelt plan. Det er altså hva fosterforeldre mener at selve plasseringsformen, *samplassing av søsken*, gjør for å dekke *noen* individuelle behov barna har. Disse behovene vil utdypes videre i teorikapitlet.

Påvirker: Begrepet ”påvirke” vil i denne sammenheng være relatert til risiko- og beskyttelsesfaktorer. I følge Nordahl, Sørli, Manger, Tveit (2005, s. 81) defineres risikofaktorer som ”en hvilken som helst faktor hos individet eller i oppvekstmiljøet som kan assosieres med økt sannsynlighet for negativ psykososial utvikling i fremtiden”. Motsatsen omtales ofte som beskyttelsesfaktorer, og betegnes som ”en hvilken som helst faktor hos individet eller i oppvekstmiljøet som kan assosieres med redusert sannsynlighet for fremtidig negativ psykososial utvikling” (Nordahl et al, 2005, s. 81). For å studere hvordan samplassing vil ”påvirke”, vil jeg i mitt datamateriale se etter hva fosterforeldrene mener at samplassing av søsken utløser av risiko- og beskyttelsesfaktorer for at barna skal få dekket sine individuelle behov. Både risiko- og beskyttelsesfaktorer vil utdypes ytterligere i teorikapitlet av oppgaven.

1.3 Studiens formål

Formålet med denne masteroppgaven er å få økt kunnskap og forståelse av fosterforeldres perspektiv på søskenplasseringer i fosterhjem, med særlig fokus på hvordan samplassing påvirker barnas individuelle behov. Oppgaven tar sikte på fosterforeldrenes meninger og synspunkter, et perspektiv jeg mener er både viktig og interessant, da det er fosterforeldrene som tilbringer mest tid sammen med barna, og som lever det daglige livet med dem.

Som tidligere nevnt har det i Norge vært lite fokus på søsken i fosterhjem, med lite forskning, og ett tema som vi ikke har nok kunnskap om. Dette indikerer at det foreligger et kunnskapshull vedrørende temaet søsken i fosterhjem. Med dette masterprosjektet ønsker jeg å bidra til en kunnskapsutvikling på dette området, og synliggjøre temaet.

1.4 Oppgavens oppbygning

Denne oppgaven består av 6 kapitler. I kapittel 1 har jeg presentert bakgrunn for valg av tema, og i korte trekk vist til forholdene rundt søskenplasseringer, noe som kan belyse problemstillingens relevans. Videre har jeg presentert en redegjørelse av sentrale begreper knyttet til problemstillingen og gitt en avklaring av hva som er formålet med denne studien.

Kapittel 2 starter med å gi en kunnskapsstatus for oppgaven. Først skal jeg gjøre rede for juridiske og politiske retningslinjer som angår søsken i fosterhjem og deretter forholdene rundt søskenplasseringer i Norge. Tilslutt vil det bli presentert tidligere internasjonal forskning knyttet til søskenplasseringer i fosterhjem.

Kapittel 3 inneholder to teorikapitler som utgjør det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Først vil teori om resiliens, samt risiko- og beskyttelsesfaktorer legges frem. Deretter skal det gjøres rede for teori om behov.

Kapittel 4 er en redegjørelse for de metodiske valgene oppgaven baseres på. Her vil jeg starte med å gjøre rede for det vitenskapsteoretiske utgangspunktet for oppgaven, og semistrukturert intervju som metode for innhenting av data. Deretter vil jeg ta for meg de ulike fasene av datainnsamlingen, fra prøveintervju til tolkningsprosessen. Videre vil studiens reliabilitet og validitet presenteres, før jeg avslutningsvis gjør rede for forskningsetiske avveininger som en må være bevisst på ved kvalitative metoder.

I kapittel 5 vil mine funn fra intervjuene legges frem, og vil bli knyttet opp mot teori, litteratur og tidligere forskning. I Kapittel 6 vil jeg tilslutt gi en oppsummering og diskusjon av min problemstilling knyttet til ulike funn.

2.0 Kunnskapsstatus

I denne delen skal jeg ta for meg eksisterende kunnskap på feltet om søsken i fosterhjem. Først vil jeg gjøre rede for juridiske og politiske retningslinjer som angår søsken i fosterhjem og deretter forholdene rundt søskenplasseringer i Norge. Til slutt vil jeg presentere tidligere internasjonal forskning som har undersøkt ulike elementer knyttet til samplassing av søsken i fosterhjem. For å komme frem til denne

forskningen har jeg hovedsakelig benyttet bibliotekets søkemotor, Oria. Jeg har gjennomført rundt 40 søk, med følgende søkeord; *sibling placement, sibling placement fostercare, sibling ties in fostercare, sibling connections, sibling attachment*.

Jeg har også benyttet følgende norske søkeord; *søskenplasseringer i fosterhjem og søsken fosterhjem*. Gjennom litteratursøk har jeg ikke funnet noe norsk forskning som spesifikt omhandler søsken i fosterhjem. Presentasjon av tidligere forskning vil dermed baseres på internasjonal forskning på feltet.

2.1 Juridiske og politiske retningslinjer

Det finnes ingen juridiske føringer vedrørende sampllassering av søsken i fosterhjem i Barnevernloven (BVL). Den eneste forekomsten av begrepet søsken i loven, er relatert til oppfølging ved samvær mellom søsken etter omsorgsovertakelse jf. BVL. §4-16. I paragrafens første ledd, andre punktum heter det at «Barnevernstjenesten skal der hensynet til barnet ikke taler i mot det, legge til rette for samvær med søsken».

2.1.1 FNs barnekonvensjon

FNs konvensjon om barns rettigheter (barnekonvensjonen) ble vedtatt i 1989 og trådte i kraft 2. september 1990. At det er en konvensjon og ikke en erklæring impliserer at de stater som ratifiserer den forbinder seg rettslig (Smith, 2012). Konvensjonen ble ratifisert i Norge i 1991 og har fått en sterk stilling i norsk rett, da den gjelder som norsk lov og ved motstrid skal gå foran bestemmelser i annen lovgivning (Smith, 2012). Dette innebærer eksempelvis at eventuelle uoverensstemmelser mellom Barnevernloven og Barnekonvensjonen alltid vil gå i favør til sistnevnte. I konvensjonen er det ingen av artiklene som spesifikt retter seg mot søsken i alternativ omsorg, men det fremgår av artikkel 16 at barn har rett til beskyttelse mot ”vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv, sin familie, sitt hjem eller sin korrespondanse”, og ikke skal utsettes for ”ulovlige angrep mot sin ære eller sitt omdømme”. Denne rettigheten er også implementert i andre internasjonale konvensjoner. Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 8 sier at ”enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse”. Smith (2012) påpeker at i de fleste saker hvor artikkel 8 er tolket av den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) er det foreldrenes rett til privat- og familieliv som har stått i fokus, men at EMD i økende grad legger barnekonvensjonenes bestemmelser til grunn ved tolkning av

forskjellige artikler i EMK som berører barn. EMDs tolkning av artikkel 8 omfatter ikke utelukkende forholdet mellom barn og biologiske foreldre, men innbefatter også adoptivbarns forhold til adoptivforeldre, fosterbarns forhold til fosterforeldre, barns forhold til en ”sosial” forelder og barnets forhold til andre øvrige slektninger som søsken, besteforeldre og foreldrenes søsken. Dette fremkommer også i Stortingsmelding nr. 17 (Meld. St. 17 (2015-2016)), hvor regjeringen skriver at barn har rett til samme beskyttelse av sitt familieliv som sine foreldre. Familiebegrepet omfatter i denne konteksten hel- og halvsøsken, samt søskenrelasjoner gjennom adopsjon.

2.1.2 FNs retningslinjer for alternativ omsorg

FNs retningslinjer for alternativ omsorg ble vedtatt av FNs generalforsamling 20. November 2009, i sammenheng med barnekonvensjonens 20 års jubileum (Bettercarenetwork, 2012). Retningslinjene tar sikte på kvalitetssikre tilværelsen til barn i alternativ omsorg, og er et hjelpemiddel for alle som utøver omsorg for barn som er plassert utenfor hjemmet, og barn som står i fare for å miste familien sin. Retningslinjene skal også forbedre implementeringen barnekonvensjonen (FNs generalforsamling, 2010). Artikkel 17 gir retningslinjer for ivaretagelsen av søskenrelasjonen ved plassering i alternativ omsorg:

”Søsken med eksisterende bånd skal i prinsippet ikke separeres ved plassering i alternativ omsorg med mindre det er en klar risiko for overgrep eller andre begrunnelser som er til beste for barnet. I alle tilfeller bør det arbeides for at å sikre at søsken får opprettholde kontakten med hverandre, med mindre det taler i mot barnas ønsker og interesse” (egen oversettelse, FNs generalforsamling, 2010, s. 4)

Retningslinjene fremhever altså ikke bare samplussing av søsken i fosterhjem, men betrakter også ivaretagelse av kontakten de imellom som viktig, dersom ikke andre avgjørende forhold taler imot det. Plassering av søsken blir dermed ikke kun et spørsmål vedrørende sam- eller enkeltplussing, men også graden av opprettholdelse av kontakt. Dette kan videre eksempelvis legge føringer for den geografiske avstanden mellom fosterhjemmene ved splittelse av søskenparet, som kan fremme muligheten til fysisk samvær. Som retningslinjene fremhever vil barnets beste, og søskenes egne ønsker og interesser bli vektlagt i plasseringsprosessen. Det må imidlertid tilføyes at

både barnekonvensjonen og barnevernloven (henholdsvis art. 12 og §6-3) regulerer tyngden av barnets mening og synspunkter, da de skal tillegges vekt ut i fra barnets alder og modenhet.

2.1.3 Handlingsplan for styrking av fosterhjemsarbeidet

Barne- og familiedepartementet utarbeidet i 1997 rundskrivet, Handlingsplan for styrking av fosterhjemsarbeidet. Hensikten med rundskrivet var å forbedre arbeidet med fosterhjemmene, ved blant annet oppfølging, opplæring, avlastning og tilsyn.

Handlingsplanen inneholder syv mål for styrking av fosterhjemsarbeidet, hvor mål 4 tar for seg plassering av søsken i fosterhjem. Målet påpeker at ”som hovedprinsipp skal søsken plasseres i samme fosterhjem. Rent unntaksvis og når spesielle forhold tilsier det, kan søsken plasseres i forskjellige fosterhjem” (Barne- og familiedepartementet, 1997, s.5). I handlingsplanen blir det også lagt vekt på rekruttering av fosterhjem som kan ta i mot søsken.

2.2 Økt fokus på søskenplasseringer i Norge

Ut i fra de juridiske og politiske retningslinjene nevnt ovenfor kan en si at det foreligger sterke føringer for at søsken skal plasseres sammen i fosterhjem, og bare unntaksvis skilles. I Norge finnes det lite forskning på forholdene omkring søsken i barnevernet og det finnes heller ingen offentlig statistikk på hvor mange barn i fosterhjem som har søsken eller hvor mange søsken som bor i fosterhjem. Dette skyldes manglende systematisk dokumentasjon og rutiner som kartlegger hvorvidt kontakten mellom søsken opprettholdes eller blir brutt (Winsvold et al, 2012). Dette slås også fast i regjeringens Fosterhjemsmedling, Trygghet og omsorg- Fosterhjem til barns beste:

”Vi vet lite om hvor mange søsken som faktisk bor i samme fosterhjem, siden det ikke finnes lett tilgjengelig data over hvor mange saker som omfatter søsken, eller om disse flytter i samme hjem eller ikke. Det er heller ikke forsket spesielt på dette i Norge”. (Meld. St. 17 (2015–2016). s. 51).

Våren 2013 foretok SOS- barnebyer en uoffisiell undersøkelse ved å innhente tall fra 70 kommuner i Norge, inkludert fire bydeler i Oslo. Ved inngangen av 2012 bodde 9700 barn i fosterhjem, og undersøkelsen til SOS barnebyer dekket forholdene til 3191 av

disse barna. Kartleggingen viste at 42% har søsken som også er plassert i fosterhjem, hvorav 59% av disse barna var blitt skilt fra sine søsken. Dette indikerer at omtrent 6 av 10 barn skilles ved fosterhjemsplassing i Norge (SOS- barnebyer, u.å). Da Solbergregjeringen la frem sin regjeringserklæring (Sundvollerklæringen) i oktober 2013, lovet regjeringen å ”prioritere tiltak som sikrer at barn under barnevernets omsorg i større grad får vokse opp sammen med sine søsken” (Sundvolden-plattformen, 2013, s. 13).

Søsken under barnevernets omsorg har de siste årene blitt viet mer oppmerksomhet i Norge. Stortingsmelding nr. 17 (Meld. St. 17. (2015-2016)) ble lansert i mars 2016 med tittelen Trygghet og omsorg - Fosterhjem til barns beste. Den ble utgitt av barne- ungdom og likestillingsdepartementet og er den første stortingsmeldingen som spesifikt omhandler fosterhjemsomsorgen (Regjeringen, 2014). Målet med denne stortingsmeldingen var å legge grunnlaget for videreutvikling og kvalitetsheving av fosterhjemsomsorgen. Meldingen tar blant annet for seg rekruttering av fosterhjem, hvor de fremhever at den største årsaken til at søsken ikke får bo sammen er mangel på fosterhjem som er villige til å ta i mot flere barn, da spesielt mer enn to barn. Det påpekes at fosterhjem som ønsker å ta i mot søsken må få gode rammer med tilstrekkelig hjelp og oppfølging ettersom det er en krevende oppgave å ha flere barn i plassering. Det poengteres videre at regjeringen har prioritert tiltak for at søsken skal plasseres sammen og viser til Barne- ungdoms og familiedirektoratet (Bufdir) sin oppgave om å utarbeide faglige anbefalinger for søskenplasseringer. Bufdirs faglige anbefalinger ble publisert i digitalform i april 2016, og vektlegger blant annet at ”søsken skal plasseres i samme fosterhjem, hvis ikke særlige grunner taler imot det” (Bufdir, 2016).

I perioden 20. Mai - 14. Juni. 2016, foretok SOS- barnebyer en oppfølgingsundersøkelse. Undersøkelsen omfattet da totalt 4403 fosterbarn. 1961 av disse barna hadde søsken som også var under barnevernets omsorg, og 1138 av de som hadde søsken var ikke plassert sammen. Dette utgjør 57,2%. Tallene fra 2016 kan dermed sies å være relativt samstemte med tallene fra undersøkelsen i 2013. SOS- barnebyer understreker at til tross for at politikerne har lovet å prioritere tiltak som sikrer at søsken skal få vokse opp sammen i fosterhjem, viser oppfølgingsundersøkelsen

fra 2016 at lite endringer har skjedd siden den første undersøkelsen i 2013 (SOS-barnebyer, 2016)

2.3 Tidligere forskning

Søskenplasseringer i fosterhjem var lenge et glemt tema innen barnevernlitteraturen, men i løpet av de siste 10 til 15 årene har internasjonal forskning økt fokuset mot søsken som plasseres i fosterhjem (Hegar og Rosenthal, 2011, sitert i Winsvold et al, 2012, s. 2). Hva gjelder den internasjonale forskningen har det blitt anvendt mange ulike metodologiske tilnærminger for å undersøke flere ulike elementer ved temaet. Noen av disse har anvendt standardiserte måleinstrumenter som Child Behaviour Checklist og Assessment Checklist for Children, for å undersøke emosjonelle og atferdsmessige vansker, mens andre har kontrastert stabiliteten av ulike plasseringstyper ved å sammenligne forekomsten av plasseringsbrudd. I tillegg til dette har tilnærminger ulike perspektiver, intervjuer med fosterforeldre, lærere og barn, der dokumentanalyser og analyser av protokoller blitt anvendt som metoder (Hegar og Rosenthal, 2011, sitert i Winsvold et al, 2012, s. 11). Det skal videre i denne delen av oppgaven vises til åtte internasjonale studier og en kunnskapsoppsummering, som er foretatt i perioden mellom 1992 og 2011. Årsaken til at jeg har inkludert eldre studier, er lite forskning av relevans for min problemstilling.

2.3.1 Stabilitet

Både i Norge og i andre land er det en vedvarende bekymring for at barn og unge under barnevernets omsorg, opplever å bli flyttet fra det ene omsorgstiltaket til det andre. Utsiktede flyttinger skjer ofte brått, og undersøkelser viser at én utsikttet flytting ofte generere flere flyttinger. Disse bruddene vil øke sannsynligheten for at barna som blir flyttet blir ytterligere traumatisert (Backe-Hansen, Christiansen og Havik, 2013a).

Leathers (2005) undersøkte hvordan ulike mønstre av søskenplasseringer påvirket barnas tilpasning til fosterhjemmet og varigheten av plasseringen. Dette ble gjort ved å studere utfallene av ulike former for langtidsplasseringer av søsken i amerikanske fosterhjem over en periode på fem år. Den metodiske tilnærmingen var telefonintervjuer med saksbehandlere og fosterforeldre for 197 ungdommer som var plassert i langvarig fosterhjems plasseringer. Leathers fant at plasseringer hvor søsken var plassert sammen

var de mest stabile. Funnene indikerte at ungdom som var plassert alene etter å ha bodd med søsken, hadde større risiko for å bli utsatt for utilsiktet flytting, større vanskeligheter med å tilpasse seg og skape tilhørighet til fosterfamilien, og lavere sannsynlighet for å bli adoptert av fosterforeldrene. Dette gjaldt både ungdom som hadde bodd med biologiske søsken før omsorgsovertakelse, og ungdom som i utgangspunktet var plassert sammen med ett eller flere søsken.

Staff og Fein (1992) undersøkte ulikhetene i utilsiktede flyttinger mellom samplasseringer og individuelle plasseringer av søsken i USA. Funnene viste mer stabile plasseringer hvor søsken var plassert sammen. Forfatterne rapporterte at søsken som var plassert sammen hadde økt sannsynlighet for å bli boende i den første plasseringen, sammenlignet med barn som var plassert uten søsken. Det var mindre sannsynlighet for utilsiktet flytting av ett av barna dersom søsknene var plassert sammen. Dersom plasseringen ble brutt, var det likevel større sannsynlighet for begge barna ble flyttet. Forfatterne mente at en mulig årsak til dette var at saksbehandlere ønsket å holde søsknene samlet dersom plasseringen ble brutt.

2.3.2 Emosjonell, atferdsmessige og kognitiv utvikling

Nyere forskning peker i retning av at fosterbarn har en mer omfattende problematikk på viktige livsområder enn den vanlige befolkningen. Denne problematikken omfatter alt fra utfordringer med psykisk og fysisk helse, til sosiale, emosjonelle, atferdsmessige og kognitive vansker (Backe-Hanssen et al, 2013b). Gjennom å sammenligne utfallene av de nevnte utfordringene mellom samplasserte og separerte søsken, forsøker forskere å finne ut hvorvidt det å bli plassert med et eller flere søsken, kan gi gunstige utviklingsmessige resultater. Jeg vil videre ta for meg 6 forskningspublikasjoner, som nyanserer ulike utviklingselementer ved de to plasseringsformene.

Tarren-Sweeney og Hazell (2005) tok for seg den mentale helsen til 347 fosterbarn i alderen 4-11 år i Australia. Informasjonen ble innhentet ved anvendelse av måleinstrumentene Child Behavior Checklist og Assessment Checklist for Children, som utfylles i et spørreskjema av omsorgsgiveren. Måleinstrumentene evaluerer både emosjonelle og atferdsmessige problemer hos barnet eller ungdommen ved hjelp av kvantitativ analyse. Hovedfunnet i undersøkelsen viste at jenter som hadde blitt plassert med ett eller flere søsken, hadde bedre mental helse enn søstre som hadde blitt separert i

fosterhjem. Årsaken til dette kan spekuleres i, men forskerne identifiserte likevel tre potensielle årsaker til dette funnet: For det første antar de at sampllassering fungerer som en beskyttelsesfaktor for jenter. For det andre kan redusert mental helse fungere som en negativ faktor for søskenplasseringer, ved at søskenpar med alvorlig redusert mental helse oftere blir splittet enn søskenpar uten like store utfordringer. Sist men ikke minst kan den reduserte mentale helsen være et resultat av søskenseparasjonen. Tarren-Sweeney og Hazell understreker at dette kun er hypoteser, og krever videre bekreftelse ved nye undersøkelser. Hos gutter fant forskerne ingen tegn på svekket mental helse eller sosialisering ved søskenseparasjon.

Smith (1998) undersøkte fungeringen til amerikanske fosterbarn i førskolealder i henhold til sosial kompetanse, emosjonelle og atferdsmessige vansker. Studiet baserte seg på en kvantitativ tilnærming, ved bruk av spørreskjema, observasjon og standardiserte måleinstrumenter (Child Behavior Checklist, Adaptive Social Behavior Inventory og The Peabody Picture Vocabulary Test-Revised). Utvalget bestod av 38 fosterbarn, hvor 25 barn var plassert sammen med ett eldre søsken og 13 barn var separert fra ett eldre søsken. Funnene forskeren viser til er at barn som var plassert sammen med søsken hadde færre emosjonelle og atferdsmessige problemer, men demonstrerte en lavere kognitiv utvikling enn barna som var plassert individuelt.

Ved anvendelse av informasjon fra Child Protective Service (Det amerikanske barnevernet) og Long Term Foster Care i databasen NSCAW (National Study of Child and Adolescent Well-being), undersøkte Hegar og Rosenthal (2009) forholdet mellom slektsfosterhjem og søskenplassering i USA. Utvalget bestod av 1415 fosterbarn, hvor målet var å studere barnas utfall i henhold til atferd, familie- og omsorgsgiverrelasjoner, samt skoleprestasjoner. Informasjonen som ble innhentet fra de to nevnte datasettene inneholdt resultater fra ulike standardiserte måleinstrumenter som Achenbach's Behavioral Instruments (Child Behavior Checklist, Youth Self Report og Teacher Report Form), Relatedness Scale og Parental Emotional Security. Funnene viste at søsken som var plassert sammen hadde færre internaliserte vansker, nærmere bestemt lavere tegn til depresjon og klandret seg selv i mindre grad. Barn og ungdom som var plassert sammen med ett eller flere søsken, følte i større grad nærhet til sine omsorgsgivere, samt emosjonell støtte.

Hegar og Rosenthal foretok i 2011 ett nytt studie som bygde videre på Hegar & Rosenthal (2009). I forskningen brukte de samme datasett og i stor grad samme metode, og undersøkte hvorvidt type plassering (barn som var plassert med alle sine søsken, med noen av søsknene eller ingen søsken) hadde effekt på barnas atferd, skoleprestasjoner og tilfredsstillhet ved plasseringen. Funnene viste, ifølge forskerne, ingen signifikante forskjeller ut i fra type plassering og barns følelse av tilhørighet, familieforhold, problematferd og tilfredsstillelse med fosterhjemmet. Derimot demonstrerte søsken som ble plassert sammen bedre akademiske prestasjoner enn de som var plassert med ingen, eller noen av søsknene sine.

Thorpe og Swart (1992) foretok et retrospektivt studie på 115 søsken fra 48 familier som ble plassert i fosterhjem samtidig i Canada. I løpet av plasseringen opplevde 22 familier, inkludert 61 barn separasjon, mens 26 familier med 54 barn hadde en sammenhengende plassering. Målet for studie var å undersøke hvorvidt søskenplasseringen kunne fungere som en beskyttelsesfaktor ved plassering i fosterhjem. Funnene Thorpe og Swart hevder å ha funnet er at barn som var separerte fra sine søsken hadde større omfang av risikofaktorer og høyere forekomst av utilsiktet flytting. Søskenene som var separerte klarte seg likevel bedre på skolen og hadde færre negative symptomer etter endt plassering, noe som er i tråd med Smith (1998). Dette var på tross av høyere forekomst av risikofaktorer ved individuell plassering. I konklusjonen uttrykker forfatterne at deres studie indikerer at det muligens foreligger barn som er i risiko for å utvikle problemer, som øker sine muligheter ved å bli plassert individuelt.

Linares, Li, Shrout, Brody og Pettit (2007) tar for seg kvaliteten på søskenforholdet, og undersøker forskjeller i atferdsmessig og emosjonelt utfall hos søsken i ulike plasseringer i USA. Plasseringsgruppene studiet tar for seg, er søsken som ble plassert sammen, søsken som ble splittet opp og plassert individuelt, og søsken som først ble plassert sammen, men splittet på et senere tidspunkt. Studiet tok for seg totalt 156 barn og unge. Undersøkelsen ble gjennomført ved hjelp det standardiserte måleinstrumentet Sibling Relationship Questionnaire (SRQ). Forskerne valgte ut fire skalaer fra SRQ for å måle positiviteten i søskenrelasjonen (Affection, Companionship, Nurturance by Sibling og Nurturance for sibling), og tre skalaer fra SRQ for å undersøke negative elementer i relasjonen mellom søsknene (Antagonism, Competition og Quarreling). For

å måle det atferdsmessige og emosjonelle utfallet anvendte forskerne tre standardiserte måleinstrumenter; The Eyberg Child Behavior Inventory, The Loneliness and Social Dissatisfaction Scale og The Child Depression Inventory. Etter 14 måneder fant forskerne at en positiv relasjon mellom søsknene predikerte færre atferdsvansker, mens en relasjon preget av negativitet økte sjansen for forekomst av slike vansker. Hos barn som hadde store atferdsvansker ved starten av plasseringen, og som først ble plassert med søsken for så å bli splittet på et senere tidspunkt, ble det funnet en reduksjon av atferdsvansker etter separasjonen. Barna som ble splittet, som i utgangspunktet ikke hadde atferdsvansker ved starten av plasseringen demonstrerte derimot en økning av atferdsproblemer. Forfatterne påpeker at en positiv søskenrelasjon hos søsken som bor i samme fosterhjem, kan fungere som en beskyttelsesfaktor, da det kan bidra til en sunnere utvikling for barna. Konflikter mellom søsknene, er derimot en risikofaktor, da det kan medføre uheldig atferd og andre vanskeligheter. Forfatterne understreker på bakgrunn av disse resultatene viktigheten av å belyse kvaliteten på søskenrelasjonen før plassering.

2.3.3 Kunnskapsoppsummering

I tillegg til studier som har sett på ulike faktorer ved søskenplasseringer, er det også utarbeidet flere kunnskapsoppsummeringer som innbefatter flere av studiene vist til ovenfor. En av disse er Hegar (2005) som foretok forskningsoversikt på 17 studier fra ulike land. Hun konkluderte med at de fleste studiene som tok for seg utfall ved plassering, viste at plasseringer hvor søsken bodde sammen var like stabile, om ikke mer stabile i forhold til plasseringer med ett barn eller der søsken ble separerte. Videre peker funnene mot en tendens hvor samplasserte søsken gjør det like godt, om ikke bedre enn barn som blir plassert individuelt hva gjelder tilknytning, plasseringsstabilitet, og emosjonelle og atferdsmessige utfordringer.

2.3.4 Oppsummering

Resultatene i de inkluderte forskningsrapportene tenderer mot at søsken som har blitt plassert sammen i fosterhjem, har en lavere sjanse for å bli utsatt for utilsiktede flyttinger enn søsken som har blitt plassert i forskjellige fosterhjem (Leathers, 2005; Staff & Fein, 1992; Hegar, 2005; Thorpe & Swart, 1992). På tross av at disse resultatene er nokså overstemte, må det tilføyes at disse funnene kun stammer fra

forskningsrapporter med opprinnelse i 4 ulike land, hvilket kan vanskeliggjøre en generell overførbarhet til andre nasjoner, grunnet blant annet juridiske og politiske føringer.

Mens funnene vedrørende stabilitetsaspektet i sammenligningen er relativt samstemt, er det større nyanser blant de emosjonelle og atferdsmessige utfallene. Mens flere forskningspublikasjoner viser til positive utfall ved søskenplassering, er det samtidig resultater som indikerer at splittelse av søskenpar også kan være konstruktivt, ofte i en og samme publikasjon. Noen publikasjoner hevder at samplasserte søsken viser til færre emosjonelle og atferdsmessige problemer (Hegar, 2005) og mindre risikofaktorer, men lavere kognitiv utvikling og flere negative symptomer etter endt plassering (Thorpe & Swart, 1992; Smith, 1998). Dette står i kontrast til eksempelvis Hegar & Rosenthal (2011), som fant at samplasserte søsken hadde bedre akademiske prestasjoner enn de splittede søskenparene, men ingen markant forskjell mellom de to gruppene hva gjelder atferdsmessige problemer. En annen studie pekte på ulikheter mellom kjønnene, ved at jenter som var plassert sammen med et søsken demonstrerte bedre mental helse enn de som var splittet (Tarren-Sweeney & Hazell, 2005).

Mens de andre forskningspublikasjonene tar sikte på årsakssammenhenger basert på sam- eller enkeltplassering, påpeker Linares et al. (2007) dynamikken i søskenrelasjonen som en viktig årsak for utviklingen av emosjonelle og atferdsmessige problemer, da barn i positive søskenrelasjoner demonstrerte lavere forekomst av slike utfordringer.

Det er med andre ord uenighet i hvorvidt samplassering av søsken i fosterhjem produserer de mest gunstige resultatene hva gjelder emosjonelle og atferdsmessige vansker og kognitiv utvikling. Det kan imidlertid argumenteres for at de nyere forskningspublikasjonene viser et mer positivt bilde av samplassering av søsken, da de artiklene som viste til de mest negative utfallene for de samplasserte kontra de splittede er henholdsvis 19 og 25 år gamle (Smith, 1998; Thorpe & Swart, 1992). Alderen og nasjonaliteten til undersøkelsene (USA og Canada), vanskeliggjør, som publikasjonene under stabilitet, en generell overførbarhet grunnet politiske og juridiske føringer. Dette gjelder også for flere av de andre publikasjonene, da både politiske og juridiske føringer, samt praksis ofte kan endre seg.

De presenterte forskningspublikasjonene viser en kompleksitet hva gjelder søskenplassering. Det kan tenkes at det ikke er mulig å trekke konklusjoner på hvorvidt søskenplassering er å foretrekke. Dette på tross av at nyere forskning i større grad virker å favorisere at søsken skal fortsette å bo sammen i fosterhjem. Det vil kreve langt flere studier med ulike metodiske tilnærminger for å kunne trekke noen konklusjon om hvorvidt søskenplassering er til barnets beste. Det vil også være behov for studier som tar for seg nyanseringer slik som Linares et al. (2007), hvilket vil bidra til en bredere forståelse for hvilke barn som kan høste nytte av slike plasseringsformer, og hvilke barn som vil kunne få en bedre utvikling ved separat plassering. På et nasjonalt plan er det et kunnskapshull på forskning om søskenplassering. På bakgrunn av dette fremkommer det at forskning i høyere grad bør prioriteres. Spesielt med tanke på det økende fokus på søskenplassering, hvor både politiske og juridiske retningslinjer tilsier at søsken i hovedsak skal plasseres sammen.

3.0 Teori

I dette kapittelet skal oppgavens teoretiske rammeverk presenteres. Problemstillingen min tar som tidligere nevnt sikte på hvordan fosterforeldrene mener at sam-plassering av søsken påvirker barnas individuelle behov. Jeg vil begynne med å utdype resiliens, som anses som relevant grunnet sin nære tilknytning til risiko- og beskyttelsesfaktorer. Til slutt vil ta for meg teori om behov, da det utgjør en sentral del av problemstillingen i oppgaven.

3.1 Resiliens

På 1970- og 80-tallet oppdaget forskere at omtrent halvparten av barn som vokste opp under vanskelige forhold, ikke utviklet psykiske vansker. Forskningen viste at barn som var utsatt for samme type motgang og vansker responderte forskjellig, da noen kunne fremstå som robuste, mens andre kunne reagere negativt. Dette fenomenet har ført til både anvendelse og forståelse av begrepet resiliens (Bekkehus, 2016). Resiliens er et fornorsket begrep av det engelske ordet ”resilience”, og innebærer god psykososial fungering hos barn til tross for opplevelse av risiko, eller å fungere normalt under unormale forhold (Borge, 2010). Betegnelsen psykososial omhandler i denne

sammenheng sosiale forhold av psykologisk betydning for utsatte barns utvikling. Dette kan være forhold i barns oppvekst, i hjemmet, og på skolen (Svartdal, 2014)

Samlet sett kan en si at resiliens dreier seg om barns motstandskraft mot å utvikle psykiske problemer, og synliggjøres hos barn som viser god tilpasning, tross kriser og truende omgivelser (Borge, 2010). I følge Borge (2010) kan resiliens illustreres via to "poler", hvor barns reaksjon på stress og risiko strekker seg fra en positiv til negativ pol. Barn som klarer seg bra vil dreie mot den positive polen og vil da være i nærheten av resiliens. Andre barn som reagerer med avvik vil befinne seg ved den negative polen, som kan føre til problemfylt utvikling. Resiliens er dermed den positive polen i barnas reaksjoner på stress og elendighet.

I følge Borge (2010) er resiliens uløselig knyttet til risiko. Dette indikerer at det må foreligge en viss grad av risiko for at resiliens skal gi mening. I Norge er resiliensbegrepet i stor grad knyttet opp mot en spesifikk gruppe barn i risiko, og i denne sammenheng, barnevernsbarn som viser god utvikling. Begrepet innbefatter også barn i andre risikogrupper, eksempelvis barn som vokser opp under disharmoniske familieforhold, på institusjon eller belastende storbymiljøer. Videre kan det også innebære individuell risiko som for eksempel kronisk sykdom, alvorlige atferdsvansker eller barn som får en komplisert start på livet (Borge, 2010).

Resiliens kan forekomme som et engangsfenomen og ved vedvarende prosesser, og illustreres ved hjelp av tre begreper; gjenopprette, opprettholde og forbedre. Å gjenopprette sin psykologiske fungering vil innebære at barnet finner tilbake til normal tilstand etter å ha opplevd risiko. Slike tilfeller kan være et engangsfenomen. Begrepene å opprettholde og forbedre viser til risikoprosesser som varer over lengre tid, gjerne flere år. Barn som vokser opp under vanskelige forhold, kan til tross for slike erfaringer opprettholde en relativt god psykologisk fungering. Likeså kan barn som har opplevd kronisk risiko evne å forbedre sin fungering (Borge, 2010).

Den engelske barnepsykiateren, Michael Rutter har vært en av de viktigste bidragsyterne til resiliensforskningen. Han definerer resiliens som:

”Resiliens er prosesser som gjør at utviklingen når et tilfredsstillende resultat, til tross for at barn har erfaringer med situasjoner som innebærer en relativt stor risiko for å utvikle problemer eller avvik” (Rutter 2000, sitert i Borge 2010, s. 14).

Det fremgår i Rutter`s definisjon at resiliens er prosesser som gjør at utviklingen når et tilfredsstillende resultat. Dette innebærer at resiliens er en prosess snarere enn en enkelt hendelse, hvilket vil si at resiliens utvikler seg over tid og er avhengig av et kontinuerlig samspill mellom individet og miljøet (Jakobsen, 2014). Resiliens kan dermed ikke sies å være en iboende egenskap ved individet, da en person kan være resilient på noen områder, men ikke alle, og fordi beskyttelse mot risiko kan være faktorer som både ligger i barnet og miljøet (Rutter, 2008, sitert i Jakobsen, 2014, s. 23). Borge (2010) påpeker at hvert enkelt barn som utsettes for risiko, må finne sine særegne prosesser for å oppnå en god livskvalitet. Det finnes heller ingen "gullstandard" for utvikling av resiliens og det er stor variasjon på hvor mottakelige barn er for stress.

Risiko- og beskyttelsesfaktor står sentralt ved all forskning på resiliens (Bekkhus, 2016). Dette fordi en har vært opptatt av å finne ut av hvilke forhold som skaper motstandsdyktighet, og hvilke beskyttelsesfaktorer som bidrar til at barn ikke utvikler psykiske lidelser (Bunkholdt og Kvaran, 2015).

For å kunne gi en teoretisk informert empirisk analyse av mitt datamaterialet, som svarer på min problemstilling, bli det nå viktig å først utdype risiko- og beskyttelsesfaktorer, og se nærmere på hvordan disse to dimensjonene er knyttet opp mot individuelle, familiære og sosiale forhold. Til slutt vil jeg se på samspillet mellom dem.

3.1.1 Risikofaktorer

I følge Nordahl et al, (2005, s. 81) defineres risikofaktorer som "en hvilken som helst faktor hos individet eller i oppvekstmiljøet som kan assosieres med økt sannsynlighet for negativ psykososial utvikling i fremtiden". Risikobegrepet har i løpet av de siste 30 årene blitt slått sammen med begrepet psykososial, hvilket utgjør et tredjebegrep, psykososial risiko. Psykososial risiko viser til samspillet mellom individets psykiske

fungering og sosiale forhold. Borge (2010) mener at psykososial risiko kan deles i tre typer; individuell, familiebasert og samfunnsmessig risiko.

Medfødte eller ervervede funksjonshemminger er eksempler på individuell risiko. Barn som er født prematurt med lav fødselsvekt, generell utviklingsforsinkelse, har et syndrom eller lavt intellektuelt nivå er eksempler på slike forhold (Borge, 2010; Kvello, 2010). Videre kan individuell risiko være forbundet med barnets temperament eller personlighet, hvor ekstrem sjenertethet kan føre til sosial isolasjon som igjen kan øke faren for utvikling av psykiske vansker. Barn med et ”vanskelig temperament” vil påvirke menneskene de har rundt seg gjennom sine klare uttrykk, da konsekvensen er at begge parter vil føle seg avviste og utrygge. Faren med dette er at både barnet og omsorgsgiver kommer inn i en ond sirkel eller et dårlig samspill som kan føre til en situasjon preget av omsorgssvikt (Bunkholdt og Sandbæk, 2008). Individuell risiko kan også knyttes opp mot barnets status, eksempelvis barnevernsbarn, flyktning, immigrant eller offer for overgrep (Borge, 2010). I følge Kvello (2010) kan det å være fosterhjemsplassert knyttes til individuell risiko, da det ofte er alvorlige risikofaktorer som ligger til grunn for plassering, samt at plassering kan innebære brudd på relasjoner som kan ses på som et traume.

Familiebasert risiko er knyttet opp mot de voksne eller deres foreldrerolle. Eksempler på forhold ved denne type risiko er mentale eller somatiske helseproblemer hos foreldre, alkoholmisbruk, disharmoniske ekteskap, hyppige og alvorlige krangler, mangelfull evne til å oppdra eller sette grenser for barna, samt omsorgssvikt og mishandling. Disse elementene er risikofaktorer som påvirker hvordan foreldrene klarer å utøve sin omsorg ovenfor barnet (Borge, 2010).

Kvello (2008) viser til risikofaktorer knyttet til kjernefamilien, og peker på risiko dersom det er flere søsken som er født tett på hverandre og dersom søsknene stadig utsetter hverandre for fysisk, verbal og følelsesmessig angrep. Videre kan det også innbefatte forhold som ligger utenfor familien som eksempelvis samfunnsforhold, forhold ved arbeidsplassen, nabolaget og bomiljøet, som i sin tur kan påvirke og forverre forholdene i hjemmet (Borge, 2010).

Samfunnsmessig risiko kan deles inn i menneskeskapte og naturskapte katastrofer. Eksempler på menneskeskapte katastrofer i henhold til resiliensprosesser er terrorangrep, skyteepisoder og ulykker med utslipp fra atomkraftverk. Risikofaktorer omkring naturskapte katastrofer kan eksempelvis være flom, ras, skogbrann, jordskjelv og vulkanutbrudd (Borge, 2010). Kvello (2007) viser til risikofaktorer knyttet til det øvrige oppvekstmiljøet som kan være høy arbeidsledighet i nabolaget, høy forekomst av vold, kriminalitet og rusmidler i nærmiljøet, samt barnehager og skoler med svak struktur.

3.1.2 Beskyttelsesfaktorer

Faktorer som virker beskyttende kalles for moderatorvariabler, hvilket vil si at beskyttelsesfaktorene modererer virkningen av risikofaktorer (Borge, 2007, sitert i Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 63). Beskyttelsesfaktorer defineres som "en hvilken som helst faktor hos individet eller i oppvekstmiljøet som kan assosieres med redusert sannsynlighet for fremtidig negativ psykososial utvikling (Nordahl et al., 2005, s. 81). Med andre ord kan en si at omfanget av beskyttelsesfaktorer demper risikoen for utvikling av negativ psykososial utvikling. I likhet med risikofaktorer, vil også beskyttelsesfaktorer omfatte genetiske og biologiske forhold ved barnet, familiebasert, samt sosiale faktorer (Kvello, 2010; Jakobsen, 2014).

Kvello (2007) viser til seks ulike beskyttelsesfaktorer knyttet til barnet. 1) *IQ*. Normal eller høy intelligens gir evnen til å tenke abstrakt, som gjør at en bedre håndterer risikofaktorene man utsettes for. 2) *Oppmerksomhet og konsentrasjonsevne*. Dette innebærer evnen til å fokusere på og holde ut oppgaver over lengre tid (Wills et al., 2001, sitert i Kvello, 2007, s. 27). Evnen til å oppfatte helheter styrkes hos barn som mestrer å opprettholde konsentrasjonen. Å oppfatte sammenhenger mellom intensjon, handling og resultat er grunnleggende for å få en forståelse av seg selv og omverden. 3) *Selvaksept*. Positiv selvaksept har ofte en realistisk selvoppfatning som fundament. Personer med en realistisk selvoppfatning har en sterkere tro på seg selv og kan dermed håndtere risikofaktorer bedre. 4) *Optimistisk innstilling*, er også knyttet opp mot resiliens, da optimisme er knyttet til motivasjon som igjen bidrar til mestringstro. 5) *Aktivitetsnivå*. Personer med et moderat aktivitetsnivå vil være mer mottakelige for stimulering, i motsetning til inaktive eller hyperaktive personer. 6) *Trygg tilknytningsstil*, regnes som den mest betydningsfulle beskyttelsesfaktoren. Barn som

har en trygg tilknytning til sine omsorgspersoner utvikler mildere typer vansker og bedres raskere sammenlignet med personer med utrygg tilknytningsstil.

I henhold til beskyttelsesfaktorer knyttet til foreldrene eller familien påpeker Kvello (2007) at en god omsorgsutøvelse hos foreldrene er en av de mest betydningsfulle beskyttelsesfaktorene for barn og unges utvikling. God omsorgsutøvelse innebærer en kombinasjon av stimulering, varme, grensesetting, tilsyn og beskyttelse. Et stabilt og støttende hjemmemiljø gir barna trygghet og forutsigbarhet i tilværelsen. Når livet byr på vanskeligheter eller utfordringer vil barnet vite at familien vil være der og gi støtte (Norman, 2000).

I høyrisikofamilier, hvor foreldrene er ute av stand til å utøve adekvat omsorg for barna, kan andre øvrige familiemedlemmer, som besteforeldre og søsken fungere som en beskyttelsesfaktor (Werner, 2000). Werner og Smith fulgte en gruppe barn som ble født i 1955 gjennom mer enn 40 år, for å undersøke resiliens hos barn som levde under fattigdom og risiko på øya Kauai (Borge, 2010). Studiet fra Kauai viste at besteforeldre hadde en betydningsfull rolle og utøvde emosjonell trygghet ovenfor barna, i tilfeller hvor foreldrene var psykisk syke eller alkoholmisbrukere. Hos barna som viste god resilient tilpasning til tross for å ha vokst opp under vanskelige familieforhold, var engasjementet i søskenomsorg, enten som giver eller mottaker, den mest betydningsfulle beskyttelsesfaktoren. Omsorgsrolle ovenfor søsken bidro til en markant følelse av ansvar og modenhet (Werner, 2000).

Beskyttelsesfaktorer knyttet til barnets øvrige oppvekstmiljø er et trygt nabolag, positive, langvarige og gjensidige vennerelasjoner til jevnaldrende, samt inkluderende barnehage og skole (Kvello, 2008). En annen sentral beskyttelsesfaktor dersom det foreligger flere risikofaktorer rundt barnet, er å ha tilgang til støttende voksne i det offentlige, eksempelvis en lærer, som har regelmessig og langvarig kontakt med barnet (Kvello, 2010).

3.1.3 Samspillet mellom risiko- og beskyttelsesfaktorer

Kvello (2007) skriver at en ensidig opplisting av risiko- og beskyttelsesfaktorer ikke gir tilstrekkelig kunnskap av fenomenet, og mener at det viktigste er å forstå hvordan disse to dimensjonene spiller sammen. For å forstå barn og unges utvikling må risiko- og

beskyttelsesfaktorer ses i lys av det gjensidige samspillet mellom disse faktorene. Dette gjelder både individuelle, familiære og sosiale forhold.

Beskyttelsesfaktorer påvirker hverandre ved at de styrker hverandre (Kvello, 2008). Flere beskyttelsesfaktorer, eller omfanget av dem, er det som skaper resiliens (Bunkholdt og Kvaran, 2015). På samme måte vil også risikofaktorer påvirke hverandre, og kan dermed øke alvorlighetsgraden og forverre situasjonen. Samspillet mellom risiko- og beskyttelsesfaktor kan medføre økt grad av risikofaktorer, dersom beskyttelsesfaktorene er svake eller ikke har en beskyttede effekt på det som skaper risiko. Dersom beskyttelsesfaktorene har positiv effekt, vil det kunne redusere alvorligheten av risikofaktorene (Kvello, 2008).

Samspillet mellom hvorvidt risikoen er akutt eller kronisk, og omfanget av flere risikofaktorer utgjør alvorlighetsgraden av risikoen og dermed hvor realistisk det er å forvente resiliens. Mindre doser av kronisk risiko kan være mer truende for barns utvikling enn store doser av akutt risiko (Borge, 2010). Kvello (2007) påpeker at det ikke er de enkeltstående risikofaktorene som påvirker barnet mest, men det er summen av antall risikofaktorer som er bekymringsfullt. Å oppleve flere risikofaktorer parallelt eller tett på hverandre, betraktes som kumulativ risiko (Sameroff, et al, 2003, sitert i Kvello, 2007, s. 24) I følge Kvello (2007) anvendes det ofte en grense på tre til fire tydelige risikofaktorer, før faren for uheldige konsekvenser ved barnets utvikling synliggjøres. Dette illustreres med et eksempel hvor et barn med åtte risikofaktorer knyttet til familien, vil ha dårligere prognose sammenlignet med et barn med to risikofaktorer i hvert av de ulike arenaene; hjem, skole og nærmiljø.

3.2 Behov

Behov har tradisjonelt blitt betegnet som en indre mangeltilstand som må dekkes for at mennesker skal overleve, oppnå helse og livskvalitet (Helgesen, 2011; Askland og Sataøen, 2009). Askland og Sataøen (2009) hevder at menneskets behov er selve drivkraften i det å forvalte seg selv, og deler av denne drivkraften forutsetter ”smøring” fra andre, men det vil likevel være individets egen motiverte aktivitet som sørger for at en får tilfredsstilt sitt behov. I behovsteorien skilles det vanligvis mellom mangelbehov og vekstbehov, hvor sistnevnte omhandler individets aktive søken. Det har lenge blitt

påstått at dersom de psykologiske vekstbehovene skal kunne tilfredsstilles, må først og fremst mangelbehovene være tilfredsstillt. Denne forståelsen kan gjenspeiles i den klassiske behovsteorien til Abraham Maslow (Askland og Sataøen, 2009).

Maslows første teori baseres på fem behovsnivå som illustreres gjennom en hierarkisk pyramidemodell. Et vesentlig moment ved det hierarkiske prinsippet er at ingen av behovene på et høyere nivå kan tilfredsstilltes før behovene på de lavere nivåene er dekket (Helgesen, 2011). De fysiologiske behovene finner man nederst i pyramidens og innbefatter eksempelvis mat, søvn og seksualitet (Helgesen, 2011; Askland og Sataøen, 2009). Når de fysiologiske behovene er tilfredsstillt følger behovet for trygghet, sosial tilhørighet og behovet for aktelse. Det øverste nivået har Maslow betegnet som selvaktualisering, og innebærer å realisere sitt potensial som menneske, fullt og helt. Selvaktualisering var lenge det eneste vekstmotivet i behovspyramiden, men senere har det blitt lagt til ytterligere tre vekstnivåer. Det første tilleggte vekstnivået dreier seg om kunnskap, forståelse og utforskning, og deretter følger et estetisk nivå som tar sikte på motivasjon for symmetri, orden og skjønnhet. Det øverste motivet i pyramidens har Maslow kalt for selvoverskridelse, som kort sagt innebærer en søken etter åndelige krefter som ligger utenfor individet og som gjør at en kan vokse som menneske (Huitt, 2004, sitert i Helgesen, 2011, s. 93). Maslows behovspyramide har imidlertid blitt kritisert for dens kontroversielle sider, og i dag vet man at behovene eksisterer parallelt og en kan dermed ikke akseptere påstanden om at behovene er hierarkiske. Videre fremstår selvaktualiseringsbegrepet som en individuell prosess, og Maslows teori kritiseres for å ikke tillegge betydningen av sosiale relasjoner for menneskelig vekst og utvikling (Helgesen, 2011; Askland og Sataøen, 2009).

Behovsdekning er særlig gjeldene innenfor et barnevernfaglig perspektiv, da behovsdekning er de viktigste forholdene som observeres og vurderes når barnets omsorgssituasjon undersøkes (Bunkholdt og Sandbæk, 2008). Utviklingspsykologien er relativt samstemt om at det foreligger noen generelle behov som barn må få dekket i sin oppvekst; ”fysisk omsorg og beskyttelse, kjærlighet og aksept, respekt for egenart og forutsetninger, oppdragelse og sosialisering, finne mening i organiserte erfaringer, tilknytning, stabilitet og kontinuitet” (Bunkholdt og Sandbæk, 2008, s. 49). Noen barn kan også ha spesielle behov som kan være skapt av medfødte eller ervervede sykdommer eller funksjonshemminger. I tillegg kan også barn som har blitt utsatt for

spesielle erfaringer som eksempelvis gjentatte flyttinger, omsorgssvikt eller mishandling ha spesielle behov. Måten barn får dekket behovene sine, spiller en viktig rolle for utvikling og forandring, og manglende dekning av disse behovene over lengre tid, kan sette både psykisk og fysisk helse i fare (Bunkholdt og Sandbæk, 2008).

4.0 Metode

Ved planlegging av et forskningsprosjekt, må en først klarlegge tema og problemstilling før en kan gå nærmere inn på valg av metode (Kvale og Brinkmann, 2015). Dette er fordi tema og problemstilling i stor grad legger føringer for metoden. I denne delen av oppgaven skal jeg gjøre rede for fremgangsmåten jeg har benyttet for å finne svar på problemstillingen min. Jeg vil begynne med å gjøre rede for valget av metode ved å se nærmere på den valgte vitenskapsteoretiske tilnærmingen, og semistrukturert intervju som metode for innhenting av data. Jeg vil deretter gå gjennom de ulike fasene av datainnsamlingen, fra prøveintervju til tolkningsprosessen. Videre vil jeg ta for meg studiets validitet og reliabilitet, før jeg avslutningsvis går nærmere inn på de forskningsetiske avveiningene.

4.1 Valg av metode

I forskning skiller det mellom to metoderetninger; kvantitative og kvalitative metoder (Ryen, 2002). Kvantitative metoder vektlegger utbredelse og antall, mens kvalitativ metode tar sikte på en dypere forståelse og betydning som ikke kan måles i kvantitet. Ved anvendelse av kvalitative metoder benyttes det dermed ofte få enheter som en fokuserer på (Thagaard, 2013). I følge Thagaard (2013) er målsetningen med den kvalitative tilnærmingen å oppnå en økt forståelse og fordypning av de sosiale fenomener som studeres, og metoden egner seg godt når en skal studere personlige og sensitive temaer. I min studie, der jeg søker fosterforeldrenes erfaringer med søskenplassering, vil det være mest hensiktsmessig å ha en fremgangsmåte ut i fra den kvalitative metoden. Det er fosterforeldrenes forståelse av et avgrenset fenomen, søskenplasseringer, som jeg ønsker å få data på og som går i dybden for å få økt forståelse.

Ryen (2002) understreker at det ikke finnes en standardtilnærming blant kvalitative forskere, men viser til ulike fremgangsmåter; intervju, observasjon, analyse av tekst og

dokumenter, samt anvendelse av visuelle medier. Bruk av intervju og deltakende observasjon er blant de vanligste fremgangsmåtene, og et fellestrekk ved disse tilnærmingene er at forskeren står i direkte kontakt med de personene hun studerer. Interaksjonen mellom forskeren og personene en søker data fra er vesentlig. Forskeren tar i bruk seg selv som et middel for å innhente kunnskap og informasjon, og det vil da være viktig at forskeren fremtrer sensitivt ovenfor deltakerne i studien (Thagaard, 2013). Samtidig vil forskeren påvirke datamaterialet, både i måten en stiller spørsmål på og måten en reagerer på spørsmålene. Jeg søker ikke objektive data, men data som er skapt i en intervjusituasjon, i en relasjon mellom intervjuperson og meg som forsker.

Problemstillingen i denne oppgaven er; ”hvordan mener fosterforeldre at samplussing av søsken påvirker barnas individuelle behov?” Basert på oppgavens natur har jeg funnet at en kvalitativ tilnærming vil være den mest fruktbare fremgangsmåten for å innhente dypere kunnskap og forståelse om temaet. Det har blitt innhentet empiri gjennom fem kvalitative intervjuer, ved bruk av en semistrukturert intervjuform. Ettersom hensikten med studien har vært å frembringe innsikt og forståelse av hvordan fosterforeldre opplever å ha søskenplasseringer, er tolkning og analyseprosessen inspirert av en hermeneutisk tilnærming.

Jeg vil nå videre gjøre rede for de metodiske valgene oppgaven baserer seg på.

4.1.1 Vitenskapsteoretisk tilnærming

Den vitenskapsteoretiske rammen vil ha betydning for hva forskeren søker informasjon om, og danner grunnlaget for den forståelsen forskeren utvikler i løpet av forskningsprosessen (Thagaard, 2013). Kvalitative metoder hører hjemme i en hermeneutisk erkjennelsestradisjon og handler om å tolke menneskelig mening (Malterud, 2013). En hermeneutisk tilnærming egner seg godt når formålet med studien tar sikte på intervjupersonenes egne opplevelser, og forskeren søker å tolke beskrivelsene av et bestemt fenomen, slik de erfarer og formidles av intervjupersonen (Westlund, 2009; Nyström, 2012).

I utgangspunktet var hermeneutikken knyttet til læren om fortolkninger av tekster, fortrinnsvis bibelen og juridiske tekster, men har siden utviklet seg til en allmenn teori om fortolkning og forståelse (Thomassen, 2006). Denne utviklingen innebærer et

forstørret anvendelsesområde ved at begrepet ”tekst” i denne konteksten også omfatter språk og handling (Kvale og Brinkmann, 2015). Den hermeneutiske tilnærmingen legger vekt på betydningen av å fortolke menneskers handlinger ved å utforske et dypere meningsinnhold enn det som ved første øyekast synes å være innlysende. I følge hermeneutikken finnes det ikke en egentlig sannhet, da fenomenene en studerer kan tolkes på ulike nivåer og meningen forstås i lys av den sammenheng det som studeres er en del av (Thagaard, 2013).

En grunntanke i hermeneutikken er at menneskets forståelse av verden preges av noen forutsetninger som definerer hva som er forståelig og uforståelig (Leseth og Tellmann, 2014). Forforståelse og for-dommer er de mest kjente begrepene for slike forutsetninger, og ble først presentert av Hans- Georg Gadamer (Gilje og Grimen, 1993). Gadamer mente at mennesket aldri møter verden uten et sett med ”briller” eller for-dommer som danner utgangspunktet for å finne mening i det en står ovenfor. Det er våre forutsetninger eller selve forforståelsen som avgjør om en finner mening i eksempelvis en tekst eller i en handling (Aadland, 2011).

Når en skal forstå, tolke, og finne mening med et fenomen, kan den hermeneutiske sirkel anvendes som en metodisk modell (Aadland, 2011). Den hermeneutiske sirkel forsøker å forklare forbindelsene mellom det som skal fortolkes, forforståelsen og den sammenhengen eller konteksten dette foregår i. Samlet sett kan en si at uttrykket ”den hermeneutiske sirkel” begrunnes i at fortolkning består av en stadig bevegelse mellom deler og helhet (Gilje og Grimen, 1993). En kan altså betrakte modellen ut i fra et progressivt vekselvirkningsforhold, hvor en økt forståelse for delene vil heve forståelsen for helheten, som igjen vil bidra til ytterligere kunnskap om delene. På grunn av progressiviteten i denne vekselvirkningen, omtales gjerne modellen også som ”den hermeneutiske spiral”, hvor spiralens høyde indikerer den økte forståelsen (Ridderstrøm, 2017).

I denne studien vil en hermeneutisk tilnærming anvendes i form av forståelse, analyse og tolkning. Målet har vært å få en dypere forståelse ved å tolke fosterforeldrenes meninger og synspunkter om søskenplasseringer i fosterhjem, der kunnskap om temaet utvikler seg ut i fra hva den enkelte intervjuperson formidler. Dette kan eksempelvis ses i sammenheng med hva andre har fortalt om det samme fenomenet, og på den måten går

jeg frem og tilbake mellom deler og helheter. I tillegg vil analysen være preget av hva andre forskere og forfattere har utviklet av forståelse av temaet, altså blir analysen empirisk inspirert med en teoretisk forankring. Min forforståelse i starten av prosjektet vil være relatert til min problemstilling som vil prøves i møte med intervjupersonene. Datainnsamlingen og tolkning begynner i møte med intervjupersonene, men hoveddelen av tolkningen skjer etter det empirisk datamaterialet er hentet inn (Aadland, 2011).

4.1.2 Det kvalitative forskningsintervju

Det kvalitative forskningsintervjuet er en godt egnet metode for å få informasjon og kunnskap om hvordan intervjupersonen opplever og forstår seg selv og sine omgivelser (Thagaard, 2013). Formålet med det kvalitative forskningsintervjuet er å innhente fylldig og omfattende kunnskap om intervjupersonens synspunkter og perspektiver knyttet til et fenomen eller temaer som blir presentert under intervjusituasjonen (Thagaard, 2013; Leseth og Tellmann, 2014). Gjennom forskningsintervjuet søker forskeren å fortolke meningen rundt et spesifikt tema som intervjupersonen uttrykker i form av egne ord, basert på hans eller hennes erfaringer (Leseth og Tellmann, 2014). Selve strukturen i et forskningsintervju kan ligne den dagligdagse samtalen, men intervjuet vil innbefatte en bestemt metode og spørreteknikk, noe som gjør intervjuet til en profesjonell samtale (Kvale og Brinkmann, 2015)

I følge Kvale og Brinkmann (2015) konstrueres kunnskap i samspill mellom mennesker, da intervjueren og intervjupersonen agerer overfor hverandre og påvirker hverandre gjennom et vekselvirkende forhold. Dette innebærer at de beskrivelsene intervjupersonen uttrykker i intervjusituasjonen vil bære preg av interaksjonen mellom intervjueren og den som blir intervjuet. Relasjonen har dermed betydning for datamaterialets utfall (Thagaard, 2013). Selv om interaksjonen mellom partene er viktig, påpeker Kvale og Brinkmann (2015) at en ikke bør betrakte forskningsintervjuet som en åpen og fri dialog, da intervjueren og intervjupersonen ikke er likestilte parter. Relasjonen mellom partene kan beskrives som et asymmetrisk maktforhold fordi intervjueren besitter en vitenskapelig kompetanse, igangsetter samtalen, bestemmer hvilke temaer som skal diskuteres og stiller spørsmålene. Den gode samtalen er ikke nødvendigvis et mål i seg selv, men et middel for forskeren til å oppnå rike beskrivelser og fortellinger som er relevante for formålet ved studien. Videre har forskeren monopol på å fortolke og rapportere meningene ved intervjupersonenes utsagn. I samsvar med

dette er det dermed viktig at forskeren gjør seg bevisst på den rollen makt spiller og forsøker å minske den asymmetriske relasjonen mellom forsker og intervjuperson (Kvale og Brinkmann, 2015; Leseth og Tellmann, 2014). Det er intervjupersonen som bestemmer hvor mye kunnskap og forståelse han eller hun ønsker å meddele, og har dermed en viss kontroll over intervjusituasjonen. For forskeren blir det dermed viktig å fremme fortrolighet i intervjusituasjonen, og asymmetrien kan minskes dersom forskeren formidler positive tilbakemeldinger til det intervjupersonen forteller (Thagaard, 2013). I mitt møte med intervjupersonene forsøkte jeg å etterkomme dette, ved at jeg lot dem snakke mest mulig fritt. Jeg hadde åpne spørsmål og sikret meg meningsinnholdet med å spørre om jeg hadde forstått det riktig, for å så be dem om å utdype. Etter hvert som jeg ble kjent med tidligere data, kunne jeg styre intervjupersonene inn på temaer som jeg kunne se ble spesielt viktige å få mer informasjon om.

4.1.3 Semistrukturert intervju

Det finnes flere ulike måter og utforme et forskningsintervju på, og valg av intervjuform avhenger av forskningsspørsmålet og formålet med studien (Thagaard, 2013; Leseth og Tellmann, 2014). Semistrukturert intervju regnes som den mest brukte intervjuformen i kvalitative metoder, og anvendes når målet er å innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden (Krumsvik, 2015, Kvale og Brinkmann, 2015). Denne formen for intervju er verken en åpen samtale eller en lukket spørreskjemasamtale, men mer som en krysning mellom disse posisjonene (Kvale og Brinkmann, 2015).

Gjennomføringen av et semistrukturert intervju forutsetter en fastlagt intervjuguide, hvor spørsmålene er utarbeidet på forhånd, men rekkefølgen på spørsmålene og spørsmålsstillingen bestemmes underveis i intervjusituasjonen (Thagaard, 2013; Leseth og Tellmann, 2014). Dette gir forskeren mulighet til å stille spørsmål ut i fra intervjupersonens utsagn og beskrivelser, og samtidig sørge for å presentere temaene som er viktige i forhold til problemstillingen (Thagaard, 2013). Ettersom min problemstilling søker å innhente beskrivelser fra fosterforeldrenes perspektiv ble denne intervjuformen ansett som den mest hensiktsmessige. Videre var det et ønske fra min side at intervjuet skulle være en dialog som åpnet opp for ny kunnskap, samtidig som jeg fikk svar på spørsmålene i intervjuguiden.

I semistrukturerte intervjuer er det vanlig å anvende en intervjuguide. Denne guiden kan betraktes som en skisse over forslag til spørsmål, temaer og emner som skal bidra til å belyse forskerens problemstilling (Krumsvik, 2015). Intervjuguiden består av tre hovedkategorier eller temaer; Informasjon og faktaopplysninger, tanker om søsken i fosterhjem, risiko- og/eller beskyttelsesfaktorer. Ved utforming av spørsmålene har jeg tatt utgangspunkt i studiens teoretiske forankring, relevant litteratur og tidligere forskning på feltet (se vedlegg 5) Under de fleste spørsmålene ble det tilføyet oppfølgingsspørsmål, som var ment som et hjelpemiddel for meg hvis det skulle være nødvendig for å få mer utfyllende svar fra intervjupersonene. Videre prøvde jeg å formulere spørsmålene slik at de var enkle i form og åpne for refleksjoner.

4.2 Innsamling av data

I denne delen av metodekapittelet skal jeg gjøre rede for hvordan jeg har forberedt meg til intervjuene i form av et prøveintervju, og deretter utvalgsriteriene for studien og hvordan jeg har gått frem ved rekruttering av intervjupersoner. Videre tar jeg for meg gjennomføringen av intervjuene, transkriberingsprosessen og hvordan jeg har valgt å tolke og analyse datamaterialet. Før jeg går videre til studiens reliabilitet, validitet og forskningsetiske avveininger, skal det gjøres rede for min forforståelse om temaet søskenplasseringer.

4.2.1 Prøveintervju

I følge Thagaard (2013) er det i enhver undersøkelsessituasjon hensiktsmessig å utføre et prøveintervju. Etter å ha foretatt et prøveintervju kan forskeren lytte til opptakene og vurdere hvordan spørsmålene blir stilt, samt reflektere rundt tilbakemeldinger som blir gitt av intervjupersonen. Jeg foretok et prøveintervju med en fostermor jeg har kjennskap til, som også utfylte utvalgsriteriene mine. Det ble brukt lydopptak under prøveintervjuet, og personen undertegnet samtykke til å være intervjuperson slik også de andre intervjupersonene gjorde (se vedlegg 4). Tanken bak dette var at jeg da hadde mulighet til å innhente data fra prøveintervjuet til datagrunnlaget mitt, ettersom personen utfylte utvalgsriteriene. Å foreta et prøveintervju viste seg å være nyttig på flere områder. Først og fremst fikk jeg ny kunnskap rundt temaet, og det ble dermed gjort noen justering i intervjuguiden min. Samtidig fikk jeg øvelse i å lede en intervjusituasjon og anvendelse av lydopptaker. Transkribering av prøveintervjuet åpnet

opp for muligheten til å reflektere rundt min rolle som intervjuer. Jeg merket meg at jeg hadde en tendens til å bekrefte intervjupersonens utsagn, noe som gjorde at intervjupersonen stoppet opp midt i en setning. Å lytte til opptaket av prøveintervjuet ga meg bedre innsikt i hva jeg kunne gjøre bedre, og eventuelt hva jeg kunne unnlate å gjøre, før den endelige datainnsamlingen startet.

4.2.2 Utvalg

Kvalitative studier tar sikte på strategiske utvalg, som vil si at en velger intervjupersoner som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til studiens problemstilling og teoretiske perspektiver (Thagaard, 2013). Prinsippet om et representativt utvalg er ikke av relevant betydning ved kvalitative studier, men det avgjørende utvalgsprinsippet tar sikte på at utvalget må være egnet til å utforske problemstillingen som er satt for studien. Utvalget bør heller ikke være stort, med tanke på at det skal være mulig å gjennomføre en omfattende analyse som både kan være både tid- og ressurskrevende (Thagaard, 2013). Malterud (2013) påpeker at hvis forskeren har gjort et grundig teoretisk forarbeid, er kjent med sitt metodehåndverk og har utviklet en strategi for analysen, kan data innhentet fra fire til syv intervjupersoner være tilstrekkelig for å gi et fylldig datamateriale.

Formålet med studien var å få en dypere forståelse av fosterforeldrenes perspektiv på søskenplasseringer i fosterhjem. For å få best mulig svar på problemstillingen min ble det naturlig å foreta et strategisk utvalg, som fylte to kriterier. Det første kriteriet baserte seg på at jeg søkte fosterforeldre som hadde to eller flere søsken i nåværende plassering eller fosterforeldre som tidligere hadde hatt en slik plassering. Tanken bak dette var et ønske om å få frem nyanser og variasjoner blant fosterforeldrenes erfaringer og synspunkter, da kanskje noen hadde opplevd utilsiktede flyttinger av noen av søsknene, eller hele søskengruppen. Det andre kriteriet var at søsknene skulle være biologiske søsken, enten hel eller halv søsken, og som hadde bodd sammen før de ble plassert i fosterhjemmet. Med tanke på tiden jeg hadde til rådighet og at utvalget skulle være passelig i henhold til analysearbeidet, var det ønskelige utvalget 5-7 intervjupersoner.

Da prosjektet mitt innebærer sensitive opplysninger, samt bruk av lydopptaker var studien meldepliktig til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). Etter å ha utarbeidet intervjuguide og informasjonsskriv om prosjektet, sendte jeg søknad til NSD

i September 2016. Jeg fikk tilbakemelding en måned senere at behandlingen tilfredsstilte kravene i personopplysningsloven, uten noen innvendinger (se vedlegg 1). Da prosjektet var godkjent av NSD kunne prosessen med rekruttering av intervjupersoner starte.

Ved rekruttering av intervjupersoner kan det i følge Thagaard (2013) være hensiktsmessig å etablere en formell kontakt innenfor det miljøet en ønsker å studere, og en kan da ta kontakt med en person som kan presentere prosjektet for eventuelle intervjupersoner. En kontaktperson kan formidle opplysninger om prosjektet til potensielle kandidater, og de som ønsker å delta kan deretter kontakte forskeren eller kontaktpersonen. Etersom utvalget i studien består av fosterforeldre, innebærer dette at disse personene er tilknyttet barnevernet. Dette gir noen restriksjoner grunnet barneverntjenestens taushetsplikt. I følge NSD er den vanligste fremgangsmåten at barnevernet tar kontakt med aktuelle kandidater på forskerens vegne, slik at taushetsplikten ikke blir til hinder for kontakten (NSD, u.å). Dette innebærer at barnevernet kan gi opplysninger om prosjektet til aktuelle kandidater, men kandidatene må selv ta kontakt med meg dersom de ønsker å delta i studien. Denne metoden viste seg imidlertid å være utfordrende, og rekruttering av intervjupersoner ble en tidkrevende prosess.

I løpet av rekrutteringsprosessen har jeg kontaktet 12 kommunale barnevernstjenester, hovedsakelig per mail, med kort presentasjon av prosjektet og utvalgskriteriene for studien. I tillegg ble informasjonsskrivet lagt ved, slik at barnevernstjenestene kunne videresende dette til de aktuelle kandidatene (se vedlegg 3). Det ble også presisert at kandidatene måtte kontakte meg dersom de ønsket å delta i studien. I tillegg til de 12 barnevernstjenestene har jeg også kontaktet Fosterhjemsforeningen i to ulike fylker og en regional avdeling av Bufetat.

Jeg møtte på flere utfordringer underveis i prosessen med å rekruttere intervjupersoner. Først og fremst var det flere barnevernstjenester som ikke svart på mail. Kommunene som svarte i første omgang, var mindre kommuner, som ikke hadde kandidater som utfylte utvalgskriteriene mine. Det var også noen som rådet meg til å ta kontakt med andre kommuner som de visste hadde fosterhjems plasseringer med søsken. Da det viste seg å være vanskelig å komme i kontakt med de ulike barnevernstjenestene på mail, har

jeg også tatt kontakt per telefon. Jeg opplevde det lettere å få respons etter å ha vært i direkte kontakt. Det var flere som sa at de skulle kontakte potensielle kandidater og videresende informasjonsskrivet. Med unntak av ett tilfelle, hørte jeg ikke noe mer. Jeg fikk imidlertid god hjelp fra en av de større kommune. Etter å ha evaluert prosjektet i ledergruppen, fikk jeg tilbakemelding på at de ønsket å bistå med rekruttering av intervjupersoner. Sammen med informasjonsskrivet mitt, ble det lagt ved et følgeskjema, med oppfordring om å delta i prosjektet (se vedlegg 2). Brevet ble sendt i ordinær post til 11 fosterforeldre som utfylte mine utvalgsriterier. Av de 11 kandidatene var det ingen som meldte interesse av å delta i studien.

Utvalget i studien består av 5 intervjupersoner. Det er kun tre intervjupersoner som er rekruttert ved bruk av kontaktperson i barnevernstjenesten, Bufetat og Fosterhjemsforeningen. To av intervjupersonene har jeg tatt direkte kontakt med som jeg hadde kjennskap til fra før. For å få nok data, samt mye viktig og relevant informasjon som kom frem i intervjuet, valgte jeg å inkludere prøveintervjuet i datamaterialet. Jeg tenker at rekruttering av intervjupersoner hadde vært lettere dersom jeg hadde fått direkte kontakt med de aktuelle kandidatene. Da kunne jeg selv forsøkt å motivere dem til å delta.

Det endelige utvalget består altså av 5 intervjupersoner, hvor samtlige er fostermødre. Alle intervjupersonene i studien hadde yrker innen helse- og sosialfag, pedagogikk eller relasjonsorientert utdanning. Deres faglige bakgrunn vil påvirke datamaterialet. I videre studier blir det viktig å spesielt forsøke å få rekruttert fosterforeldre med annen faglig bakgrunn. Sammenlagt hadde disse intervjupersonene 12 barn i nåværende plassering. Seks søskenpar, hvor fire av parene bestod av to jenter, og to par bestod av en gutt og en jente. Videre er alle søsknene i studien søskenpar, som vil si at jeg ikke fikk større søskengrupper. Fosterbarna hadde bodd i fosterhjemmet alt fra 3 til 12 år. Tre av søskenparene hadde minst ett søsken som de ikke bodde sammen med. Det var ulike grunner for dette som for eksempel at det ene søskenet var en del år eldre eller at det ble født etter barna var plassert.

4.2.3 Gjennomføring

Intervjuene ble gjennomført i en periode mellom november, 2016 og januar, 2017. Med unntak av ett, ble alle intervjuene foretatt hjemme hos intervjupersonen. Jeg ønsket at

intervjupersonene skulle få bestemme tid og sted for gjennomføringen av intervjuet, ut i fra hva som passet best for dem. Det ene intervjuet ble gjennomført på intervjupersonens kontor, etter eget ønske. I forkant av intervjuet fikk alle intervjupersonene informasjonsskrivet tilsendt på mail, slik at de kunne gjøre seg kjent med studiens formål, anonymitet og konfidensialitet, samt hva det ville innebære å delta i prosjektet (se vedlegg 3). Flesteparten av deltakerne hadde lest gjennom informasjonsskrivet før intervjuet og jeg opplevde at samtlige hadde forberedt seg i forkant og dannet seg noen refleksjoner rundt temaet.

Før selve intervjuet startet, informerte jeg om prosjektets formål og intervjupersonene skrev under på et samtykkeskjema (se vedlegg 4). Hvert intervju varte fra 1,5 til 2 timer, og ble tatt opp ved hjelp av en lydopptaker etter samtykke fra intervjupersonene. I følge Thagaard (2013) er opptak av intervju å foretrekke, såfremt intervjupersonene samtykker til dette. En fordel med opptak er at alt som sies blir bevart, og intervjueren kan konsentrere seg om intervjupersonen, samt intervjuets emne og dynamikk. Ved bruk av lydopptaker registreres ordbruk, tonefall, pauser og andre viktige elementer, slik at intervjueren kan gå tilbake til datamaterialet og lytte (Kvale og Brinkmann, 2015). Jeg opplevde bruk av lydopptak som en stor fordel, da jeg kunne fokusere fullt og helt på intervjupersonen, lytte til det som ble formidlet, og stille gode oppfølgende spørsmål. Lydopptakeren var av høy kvalitet og kunne ta opp i flere timer. Dette var betryggende, men noen ganger kikket jeg ned, for å forsikre meg at samtalen ble tatt opp.

Thagaard (2013) understreker at den personlige kontakten som utvikles i intervjusituasjonen mellom intervjueren og intervjupersonen, i seg selv er et metodisk poeng. Det overordnede målet er å skape tillit og troverdighet, da dette danner grunnlaget for at intervjupersonen kan fortelle åpent om sine erfaringer. For å skape tillit og fortrolighet i intervjusituasjonen forsøkte jeg å ”møte” intervjupersonene ved å gi et nikk eller vise interesse for intervjupersonenes utsagn. Jeg opplevde intervjupersonene som generelt engasjerte i studiens tema og problemstilling, og jeg fikk utfyllende svar på de ulike spørsmålene, samt ny kunnskap om temaet som ikke var en del av spørsmålene i intervjuguiden min. Ettersom de fleste intervjuene ble gjennomført hjemme hos intervjupersonene opplevde jeg konteksten rundt intervjusituasjonen som mer avslappende og tryggende i form av at intervjupersonene var på hjemmebane. Ved å ”møte” intervjupersonene med interesse for deres utsagn og

at intervjuene ble gjennomført i en kontekst som fremmet trygghet, er det mulig at dette kan ha demmet opp for det asymmetriske maktforholdet som kan oppstå mellom intervjuer og den som blir intervjuet.

4.2.4 Transkribering

Transkripsjon innebærer at den muntlige samtalen blir transformert til skriftlig form, og gjør intervjusamtalen mer velegnet for analyse og tolkning (Kvale og Brinkmann 2015). Kvale og Brinkmann (2015) understeker at når et intervju går fra en muntlig til skriftlig diskurs, vil dette medføre to runder med abstraksjon hvor kroppsspråk, stemningsleie, intonasjon og åndedrett går tapt. Med andre ord er transkripsjon forbundet med en rekke praktiske og fortolkningsmessige utfordringer, og av den grunn er det viktig at forskeren gjør en grundig beskrivelse av hvordan transkripsjonen er utført (Kvale og Brinkmann, 2015).

For å forsikre meg om at intervjuene ble dokumentert så nøye som mulig, samt muligheten til å få bedre kjennskap til datamaterialet, valgte jeg å transkribere intervjuene selv. Dette åpnet også opp for refleksjoner underveis i transkriberingsprosessen som ble notert i en ”forskningsdagbok”. Hvert intervju ble transkribert kort tid etter at intervjuet var utført slik at gjengivelsene fra muntlig til skriftlig form ble gitt mens intervjuet fremdeles var friskt i minnet. Alle intervjuene ble overført fra lydopptakeren til et lydprogram på passord beskyttet PC. På denne måten kunne jeg pause og spole i lydprogrammet, samtidig som jeg hadde transkriberingsdokumentet foran meg. Det ferdig transkriberte materialet utgjorde omlag 90 maskinskrevne sider.

For å ivareta intervjupersonenes anonymitet valgte jeg å oversette intervjuene fra dialekt til bokmål. I utgangspunktet gikk dette fint, men enkelte ganger var det vanskelig å tolke intervjupersonenes utsagn i de tilfellene hvor det ble brukt dialektuttrykk som var ukjente for meg. Jeg valgte likevel å beholde disse uttrykkene slik at meningsinnholdet i utsagnet ble ivaretatt. Setningene ble skrevet ordrett, og det ble også notert pauser, latter og andre former for uttrykk som eksempelvis ”eh” eller ”hmm”. I sitatene som ble brukt i oppgavens del om presentasjon av funn, valgte jeg å fjerne disse uttrykkene, da det etter min mening ikke gikk på bekostning av meningsinnholdet i utsagnet.

4.2.5 Analyse- og tolkningsprosessen

Analyse og tolkning begynner allerede i møte med intervjupersonene, fordi forskeren vil analysere, observere og danne seg refleksjoner rundt temaene samtidig som intervjuene pågår (Thagaard, 2013). I studier som tar utgangspunkt i en hermeneutisk tilnærming, vil hoveddelen av tolkningen skje etter at empirien er hentet inn, og empirien skal fortolkes så innsiktsfullt som mulig (Aadland, 2011). I denne studien har jeg valgt en analysemetode som fokuserer på fortolkning av datamaterialet.

I følge Thagaard (2013) kan analyse av datamaterialet inndeles i en deskriptiv og en tolkende fase. Systematisering av datamaterialet innehar et deskriptivt siktemål, da en forsøker å skape en oversikt over sentrale temaer. Begrepene som benyttes i denne fasen kalles for *erfaringsnære* fordi en forholder seg til intervjupersonens egne beskrivelser, og disse beskrivelsene fremhever meningsinnholdet som forskeren mener at intervjupersonen formidler. Den tolkende fasen kan knyttes til forskerens refleksjoner over hvordan mønstrene i materialet kan forstås og tolkes. Begrepene forskeren anvender kalles *erfaringsfjerne*, og kan både knyttes til teorier fra studiens teoretiske utgangspunkt eller til fortolkning av mønstrene i materialet. Analyseprosessen innebærer at forskeren retter fokuset mot ulike nivåer av hvordan teksten kan tolkes, og veksler mellom erfaringsnære og erfaringsfjerne begreper (Thagaard, 2013).

Forskerens oppgave er å tillegge intervjupersonenes fortellinger mening, og å tolke den. Dette innebærer at forskeren står i en posisjon hvor en skal fortolke intervjupersonenes fortolkning av sin situasjon. De tolkningene forskeren gjør, bygger på intervjupersonens egen forståelse, men forskeren trekker inn et nivå som gjenspeiler forskerens teoretiseringer (Nilssen, 2012).

Etter at intervjuene var ferdig transkriberte, leste jeg gjennom alle intervjuene for å få et holistisk perspektiv over innholdet. Jeg opprettet så et Word dokument hvor jeg konstruerte et diagram bestående av tre søyler. Den første søylen inneholder utsagn fra intervjupersonene, som jeg betraktet som relevante for å svare på problemstillingen. I denne søylen forholdt jeg meg ordrett til intervjupersonenes egne beskrivelser. Intervjupersonenes utsagn har blitt tolket så nøye som mulig for å finne meningen i utsagnet. Gjennom denne tolkningsprosessen åpnet dette opp for refleksjoner av hvordan selve materialet kunne forstås, og det ble utarbeidet sentrale temaer til hvert

utsagn, som ble oppført i den andre kolonnen. Den siste søylen illustrerer hvordan jeg har tolket hvert utsagn. Etterhvert som jeg fortok denne prosessen gjennom alle intervjuene ble det mulig å se en sammenheng mellom temaene.

Her er et eksempel på hvordan jeg valgte å kode sitatene

Meningsinnhold	Sentralt tema	Min tolkning
<p>”Ja, det tror jeg er veldig bra, at de har noen å dele med som har vært med som vet og forstår. Noen som ser og kan bekrefte at ”ja, det var sånn det var”. Men så var det noe der som var litt annerledes, ”nei sånn husker jeg det”. Det er jo noe de har delt her hjemme med oss. Hundrevis av ganger. Om igjen og om igjen”</p>	<p>Kontinuitet (Felles livshistorie)</p> <p>Bekreftelse</p> <p>Bearbeiding av minner.</p>	<p>Fostermor betrakter at søskenrelasjon ved sampllasseringen har noen beskyttelsesfaktorer ved seg; kan gjensidig bekrefte, bearbeiding av minner, og videre kontinuitet i nye erfaringer.</p>

Den hermeneutiske sirkel har vært med meg gjennom hele prosessen ved koding og kategorisering av datamaterialet. For eksempel når en klipper ut et utsagn eller et sitat fra intervjumaterialet, løsrives utsagnet fra sin opprinnelige sammenheng. For at utsagnet ikke skulle mistolkes, og for å bevare dets meningsinnhold, har jeg vært i en stadig bevegelse mellom sitatene fra opprinnelig intervju og sikret meg meningsinnholdet når sitatet står under en kategori.

4.2.6 Forforståelse

I følge Aadland (2011) er en vesentlig forutsetning for å benytte en hermeneutisk innfallsvinkel ved tolkning og forståelse, at forskeren har selvinnsikt i sin egen

forforståelse. Når en skal forså en meningssammenheng, vil forskeren benytte sin egen evne til å finne mening i arbeidet, og det vil dermed være viktig å reflektere over egne verdier, holdninger og hvilke ”briller” man møter oppgaven med. Min forforståelse av fenomenet søskenplasseringer er først og fremst relatert til bakgrunn for valg av tema, gjennom samtaler med en fostermor som har et søskenpar i plassering. Jeg forstod tidlig at søskenplasseringer er komplekst, og at det foreligger både fordeler og ulemper ved samsplassering. Videre vil også forforståelsen min preges av litteratur og tidligere forskning på feltet som jeg har fått økt kunnskap om gjennom prosessen. Jeg mener at min forforståelse kan sies å være nøytral, og med det menes det at jeg ikke har dannet meg noen formeninger om hvorvidt søskenplasseringer er positivt eller negativt, men heller en forståelse av kompleksiteten rundt søskenplasseringer. Dette har jeg ansett som en fordel i møte med intervjupersonene i studien, da jeg har vært åpen for deres synspunkter, uten å ha noen formeninger om dette selv.

4.3 Studiens reliabilitet og validitet

Reliabilitet og validitet er sentrale begreper i vurderingen av troverdigheten og kvaliteten på empirisk forskning (Leseth og Tellmann, 2014; Thagaard, 2013). Reliabilitet viser til studiens pålitelighet og nøyaktighet, og knytter seg til vurdering av kvaliteten på datamaterialet, og hvordan en har gått frem ved datainnsamlingen (Leseth og Tellmann, 2014). Et vesentlig moment for at forskningen skal være pålitelig er at forskeren skiller mellom materialet som er innhentet og egne vurderinger (Thagaard, 2013).

I utgangspunktet refererer begrepet reliabilitet også til spørsmålet om hvorvidt en annen forsker kan komme frem til de samme resultatene ved bruk av de samme metodene. Det vil si funnenes overførbarhet. I Kvalitative studier kan man ikke generalisere funn tilbake til den generelle populasjonen, men enkelte prosesser og kategorier kan ha overføringsverdi (Gobo, 2007). Det er forskeren som må argumentere for overførbarheten til studie. De sentrale trekkene ved et fenomen, kan basert på forskerens argumenter være gjeldene i andre sammenhenger (Thagaard, 2013). I denne studien kan dermed enkelte mønstre eller kategorier ha en overføringsverdi til andre sammenhenger.

En utfordring knyttet til reliabilitet er at forskeren er i relasjon til deltakerne. I møte med deltakerne vil forskeren sjelden opptre likt, og gjentakende forsøk vil ikke kunne gi de samme resultatene (Thagaard, 2013). Videre kan reliabiliteten styrkes ved å gjøre forskningsprosessen gjennomiktig, hvilket innebærer at forskeren gir en grundig og detaljert beskrivelse av blant annet forskningsstrategi og analysemetode, slik at forskningsprosessen kan vurderes trinn for trinn (Silverman, 2011, sitert i Thagaard, 2013, s. 202). På denne måten kan forskeren overbevise leseren om forskningens kvalitet og verdien av resultatene (Thagaard, 2013). I dette metodekapittelet har jeg etter beste evne forsøkt å gjøre rede for fremgangsmåten som er benyttet i denne studien. Dette for å styrke påliteligheten i oppgaven.

Validitet knyttes til datamaterialets gyldighet i forhold til forskerens tolkninger av resultatene og hvorvidt metoden en har valgt er egnet til å undersøke det den skal (Leseth og Tellmann, 2014; Kvale og Brinkmann, 2015). I likhet med reliabilitet, kan også validiteten styrkes ved å gjøre forskningen gjennomiktig. I denne sammenheng innebærer gjennomiktighet at ”forskeren tydeliggjør grunnlaget for fortolkninger ved å redegjøre for hvordan analysen gir grunnlag for de konklusjoner han eller hun kommer frem til” (Silverman, 2011, sitert i Thagaard, 2013, s. 205). Forskeren må altså spesifisere hvordan han kom frem til den forståelsen som prosjektet resulterer i, noe som innebærer å gjøre rede for både fremgangsmåten han har benyttet seg av og relasjonene mellom forsker og intervjupersonene. Validiteten kan også styrkes ved at forskeren gjennomgår analysen med et kritisk blikk (Thagaard, 2013). I denne studien har jeg forsøkt å etterstrebe et kritisk syn på det som har blitt fortolket. Dette kan gjenspeiles i analysemetoden hvor intervjupersonenes utsagn er tolket så nøye som mulig for å finne meningen med utsagnet. I forskningsprosessen har jeg kontinuerlig reflektert over mine tolkninger av datamaterialet. I tillegg har min veileder hatt en sentral rolle i denne prosessen.

4.4 Forskningsetiske avveininger

I alle studier påkreves det at forskeren forholder seg til etiske prinsipper som er gjeldende i både forskningsmiljøet og i relasjon til omgivelsene. Ettersom jeg har valgt kvalitativt forskningsintervju som metode, innebærer dette at jeg er i relasjon til mine

intervjupersoner, og av den grunn stilles det spesielle krav og etisk ansvar til min rolle som forsker (Thagaard, 2013).

Thagaard (2013) viser til tre viktige etiske prinsipper for kvalitativ forskning. Først og fremst er det gitt at forskeren må ha deltakernes informerte samtykke. Deltakernes samtykke skal være fritt, hvilket vil si at det skal være avgitt uten noe form for ytre press. Som forsker er det viktig å reflektere over hva informert samtykke vil si for deltakerne i studien, da de ikke kan vite hvordan forskeren velger å analysere og tolke dataene (Thagaard, 2013). Som tidligere nevnt ble informasjonsskrivet tilsendt alle intervjupersonene før selve intervjuet, hvor det ble presisert at de som deltakere når som helst kunne trekke sitt samtykke uten å oppgi noen grunn. Alle intervjupersonene signerte samtykkeskjema før intervjuet startet.

Et annet forskningsetisk prinsipp er kravet om konfidensialitet. Dette betyr at deltakerne i studien kan være sikker på at informasjonen de gir vil bli behandlet konfidensielt. Konfidensialitet innebærer at forskeren anonymiserer deltakerne når undersøkelsen presenteres og ved transkribering av intervjuer (Thagaard, 2013). Videre må all informasjon som oppgis behandles på en forsvarlig måte og det skal ikke foreligge identifiserbare opplysninger på forskerens datamaskin. Det foreligger også begrensninger i henhold til lagring av datamaterialet, hvor det må vurderes hvor lenge forskeren har behov for å lagre deltakernes opplysninger (Thagaard, 2013). Intervjupersonene i denne studien er anonymisert ved bruk av fiktive navn. Intervjuene ble slettet fra lydopptakeren etter å ha blitt overført til datamaskinen. De ferdig transkriberte intervjuene er blitt oppbevart på passord beskyttet datamaskin som bare jeg har tilgang til, og datamaterialet har blitt anonymisert. Alle utskrifter av datamaterialet har blitt oppbevart innelåst. Videre er det presisert i informasjonsskrivet at all informasjon og opptak vil bli slettet etter at studien er avsluttet ved utgangen av mai 2017.

Det tredje forskningsetiske prinsippet er knyttet til konsekvensene av å delta i forskningsprosjektet for deltakerne. Forskeren har dermed et etisk ansvar med å beskytte deltakernes integritet gjennom hele forskningsprosessen og må forsøke å hindre at forskningen medfører negative konsekvenser for den enkelte (Thagaard, 2013). Jeg har kontinuerlige reflektert over mulige konsekvenser for deltakeren, og det

er tatt høyde for å unngå skade eller andre ubehageligheter som kan oppstå ved å delta i prosjektet. Da denne studien består av fem intervjupersoner, kan dette medføre at de lettere kan gjenkjenne seg i utsagnene i den ferdigstilte oppgaven. På grunnlag av dette er det viktig at jeg som forsker tydeliggjør det som er mine tolkninger og det som er intervjupersonenes forståelse av sin situasjon. Dersom intervjupersonene i etterkant av intervjuene skulle angret seg eller ha reservasjoner, sikret jeg meg at intervjupersonene hadde min kontaktinformasjon slik at de kunne kontakte meg.

5.0 Analyse

Problemstillingen min tar sikte på hvordan fosterforeldrene mener at samplassing av søsken påvirker barnas individuelle behov. I denne delen av oppgaven vil jeg presentere de viktigste funnene som belyser denne problemstillingen. Det vil bli benyttet sitater fra intervjuene for å la intervjupersonenes perspektiver og forståelse komme tydelig frem.

I min analyseprosess kom jeg frem til fire behov som utpeker seg som spesielt viktige; trygghet, kontinuitet, omsorg og tilknytning. Min tanke var opprinnelig å se på ulike risiko- og beskyttelsesfaktorer hver for seg. Dette viste seg å bli vanskelig, da hver kategori kan inneholde både risiko- og beskyttelsesfaktorer. Risiko- og beskyttelsesfaktorer vil dermed presenteres sammen under de fleste kategoriene. Det første spørsmålet som skal presenteres er hvorvidt fosterforeldrene tok imot søsken etter forespørsel fra barneverntjenesten, eller om det var av eget initiativ. Deretter vil jeg gå nærmere inn på de ulike behovene som gjør seg gjeldende i denne sammenhengen, og til slutt skal fosterforeldrenes vurderinger av risiko- og beskyttelsesfaktor ved samplassing presenteres. Disse vil være knyttet til de overordnede kategoriene.

5.1 Ønske om å ta imot søsken

Tidlig i intervjusituasjonen ble det diskutert hvorvidt søskenplassing var et ønske fosterforeldrene hadde, eller om plasseringen var etter forespørsel fra barnevernstjenesten. Noen av intervjupersonene hadde uttrykt ønske om å ta imot søsken. Årsaken til ønsket var blant annet at de vurderte at de hadde både tid og mulighet, da noen ikke hadde biologiske barn fra før, samt at flere hadde tidligere erfaringer med søskenplassing i besøkshjem. Tanken om at barna hadde støtte og

trygghet i hverandre da de kom til hjemmet var også et motiv bak ønsket. En fostermor sa det slik:

”Jeg tenkte som så at når du først blir bundet med unger så betyr det ikke så mye om det er en eller to, for jeg hadde plass og muligheten og tenkte hopp i det, og at det sikkert er trygt og godt for dem at de har hverandre”. (Elisabeth)

Noen av intervjupersonene hadde fått forespørsel fra barnevernstjenesten eller Bufetat. Disse fosterforeldrene ga uttrykk for at forespørselen i stor grad var forårsaket av manglende tilgang på fosterhjem som kunne ta imot søsken. De fortalte følgende:

”Men så fikk vi forespørsel. Det var vanskelig å plassere så store ungdommer. Søsken. Om vi kunne gjør det”. (Randi)

”Hvis vi ikke ville ta imot begge måtte de gå hver for seg. Da følte vi litt og at vi.... det gikk litt på vår samvittighet. Det var en vurdering vi måtte gjøre, og hadde vi ikke hatt plass, så måtte vi ha sagt nei. Men det var jo det at vi følte at vi har plass og hadde kapasitet til å gjøre det”. (Kristin)

Det at fosterforeldrene følte at de hadde plass i hjemmet, mulighet og kapasitet til å ta imot søskenplassering var en årsak som var felles for alle intervjupersonene uavhengig om det var et ønske som opprinnelig kom fra dem, eller en forespørsel fra barnevernet. Som tidligere nevnt står det i Stortingsmelding nr. 17 (Meld. St. (2015-2016)) at en av de viktigste årsakene til at søsken ikke får bo i samme fosterhjem, er at det er vanskelig å finne fosterhjem som er villige til å ta imot flere barn, da spesielt mer enn to. Dette gjenspeiler i stor grad mine funn, da flere av fosterforeldrene som deltok i mitt studie hadde fått forespørsel fra barnevernet om å ta imot søsken, uten å ha meldt sin interesse. Fosterforeldrene ga uttrykk for at forespørselen baserte seg på mangel på fosterhjem som kunne ta imot søsken. Mine funn vil ikke kunne trekkes tilbake til fosterforeldrenes ønske eller forespørsel om å ta imot søsken, men ligger som en bakgrunnsinformasjon om at fosterforeldre har ulik motivasjon til å ta søsken inn i sitt hjem.

5.2 Trygghet

Trygghet var et gjennomgående tema i mitt datamateriale. Noen av fosterforeldrene anså trygghet som det viktigste behovet barna får dekket gjennom å få fortsette å bo sammen med sin bror eller søster. I datamaterialet fremkommer det fire ulike forhold knyttet til trygghet som skal presenteres; Trygghet ved å være ny i nytt hjem, trygghet i å ha med seg biologisk søsken, trygghet i grensetting ved innlæring av nye rutiner, trygghet i å delta på andre arenaer og i samværssituasjoner.

Havik (2002) beskriver det å flytte i fosterhjem som en overgang, eller en reise fra det kjente til det ukjente. De fleste barn som plasseres i fosterhjem kommer fra et hjem hvor problemer og utrygghet har vært omfattende en del av barnas hverdag. Barn kan reagere ulikt på overgangen til et fosterhjem, da noen kan være tilpasningsdyktige og åpne for forandringer, mens andre kan reagere med angst og frykt for det ukjente. Uansett alder, vil likevel det å flytte i fosterhjem være en påkjenning og en belastning for barnet (Bunkholdt, 2010a). I mitt datamateriale ser jeg at trygghet gjør særlig gjeldene i overgangsperioden til fosterhjemmet. En fostermor uttrykte det slik:

”Jeg tror først det som går på trygghet er i den der byttingsfasen, for den er jo ekstrem. Det er jo ekstremt redselsfullt for en unge å bli kastet inn til vilt fremmede folk. Og det er klart at de kjenner ikke oss, og de vet ikke som små unger om vi som voksne viderefører det de nettopp har kommet i fra. De vet ikke at dette umiddelbart blir noe bedre. Så jeg tror det er ekstremt slitsomt, og de er på vakt hele tiden og da kjennes det ekstra trygt å ha en søsken der. Så vi har sett at det er veldig positivt for det gir de en annen trygghet. Jeg tror at de hadde strevd mye mer hvis de hadde vært uten den andre”. (Marte)

Utsagnet illustrer tryggheten barna hadde av hverandre ved starten av plasseringen. Marte forteller at hun betrakter det som positivt for barna at de kunne søke sammen, da flyttingen til en ny familie gir utrygge rammer der alt er nytt. Videre gir hun uttrykk for at hun tror barna ville strevd mer uten tilstedeværelsen av den andre. Dette støttes av Hegar (2005) som påpeker at tilstedeværelse av søsken kan bedre barnas tilpasning i stressfulle situasjoner, ved at de kan gi hverandre støtte og trygghet. Ut ifra det Marte forteller, kan det kanskje tenkes at det å flytte i fosterhjem sammen med et søsken, kan redusere utryggheten og påkjenningen som en overgangsperiode kan medføre.

Samme intervjuperson viste også til en samtale hun hadde hatt med det ene fosterbarnet om hvordan barnet selv opplevde det å bli plassert i fosterhjem sammen med broren sin:

”Hun sa det at når hun flyttet i fra sin familie, så følte hun seg enormt utrygg og det jeg tenkte var at jeg mistet familien min. Men hvis jeg hadde med meg Paul så mistet jeg ikke hele familien min. Jeg mistet en del av den, men jeg hadde jo med meg en del” [fosterbarn]. Og det synes jeg var ganske godt forklart. De opplever nok at de mister ikke hele familien, de har med seg en bit”. (Marte)

Når barn og unge flyttes i fosterhjem innebærer dette først og fremst atskillelse fra den daglige kontakten med foreldre og søsken, men også fra andre betydningsfulle personer eller arenaer som barnehage, skole og nabolag. Atskillelse fra viktige personer i livet medfører ofte en følelse av tap og sorg (Havik, 2002). Som tidligere nevnt vil også det å være fosterhjemsplassert knyttes til individuelle risikofaktorer, da det ofte er alvorlige risikofaktorer rundt barnet som ligger til grunn for plasseringen. I tillegg til dette kan også fosterhjemsplasseringen innebære et brudd i betydningsfulle relasjoner, noe som som kan oppleves traumatisk for barnet (Kvelling, 2010). Bunkholdt (2010b) understreker at en av fordelene ved samplassering av søsken, er at savnet etter foreldrene, og sorgen ved atskillelse kan bli noe mindre når en flytter sammen med ett eller flere søsken i fosterhjem. Dette synes å være i overensstemmelse med Martes utsagn, hvor hun viser til tryggheten hennes fosterbarn opplevde ved å bli plassert sammen.

Ved ankomsten til et fosterhjem, vil barnets første oppgave være å danne seg et bilde av forholdene rundt fosterfamilien som han eller hun skal bo med. For barnets trygghetsfølelse er det viktig å finne ut av hvordan fosterfamilien reagerer, resonnerer og agerer, samt hvilke rutiner og regler som foreligger i hjemmet. Dette er en svært krevende oppgave, selv om fosterforeldrene hjelper barnet gjennom å forklare og beskrive sine handlinger og planer (Havik, 2002). En intervjuperson la vekt på at barna kunne søke trygghet i hverandre i situasjoner hvor fosterforeldrene prøvde å lære barna å komme inn i hverdagslige rutiner, som håndvask og tannpuss:

”Og spesielt i de situasjonene hvor de merket at nå blir det stilt krav til oss, for da vet ikke de hvor går den veien videre, går den mot slag og spark som de

kanskje har opplevd før? Sant? Sånn type ting. Og da blir det veldig sånn "vi to" sammen. En søker trygghet hos hverandre". (Marte)

Det kan synes som om det Marte her gir uttrykk for, er nettopp det med å tilegne seg rutiner og regler i fosterhjemmet. Utsagnet illustrer at innlæring av slike rutiner kan virke skremmende for barna, da de kan være usikre på fosterforeldrenes reaksjoner i situasjoner hvor det blir stilt krav til dem. Det kan kanskje tenkes at barna ikke har lært seg grunnleggende rutiner fra opprinnelseshjemmet eller at de ikke er vant til at det blir stilt krav til dem. Tilstedeværelse av et søsken i situasjoner hvor en føler seg utrygg og sårbar kan, slik jeg ser det, være en trygghetskilde for barna.

En fostermor forteller at hennes fosterbarn kan føle seg usikre i situasjoner utenfor hjemmet som ved samvær, reiser eller aktiviteter. Da barna skal på fritidsaktivitet sier de ofte at de ikke ønsker å være med hverandre, men oftest ender de opp med å velge å være sammen, da de søker trygghet i hverandre:

"Den største fordel er mest den tryggheten de skaper i hverandre. Generelt. Bare det når vi er ute på tur i lag, sant? At de vet at de er to i det. Og det at de vil på samvær i lag. De trenger ikke å stå i det alene. De har liksom felles erfaringer. Her har jeg merket det veldig godt at de har vært to". (Camilla)

I sitatet forteller Camilla om tryggheten barna har i hverandre ved ulike situasjoner utenfor hjemmet. Hun la spesielt vekt på trygghet ved samvær og i møte med biologisk familie. Ved sosiale aktiviteter påpekte hun at barna kunne føle seg utrygge og hadde vanskeligheter med å forholde seg til jevnaldrende, og da hadde stor nytte i tryggheten de fant i hverandre

Shlonsky, Bellamy, Elkins og Ashare (2005) hevder at for barn som flytter i fosterhjem, vil tapet av å miste foreldrene forsterkes ved samtidig tap av søsken. Videre påpeker Shlonsky et al, (2005) at tilstedeværelse av søsken kan gi barna en følelse av trygghet og emosjonell kontinuitet i ukjente og potensielt skremmende situasjoner. Jeg ser her at mine funn kan synes å samstemme med dette, da datamaterialet viser at barna søker hverandre for trygghet og støtte ved overgangen til fosterhjemmet. Å flytte inn i fosterhjem sammen med et søsken kan også gi en følelse av å ikke miste hele familien

sin og kan dermed være en kilde til trygghet. Datamaterialet viser også at søsken kan søke trygghet i hverandre i situasjoner hvor de føler seg utrygge som på arenaer utenfor hjemmet, ved samvær eller i sosialiseringssfasen til nye rutiner. I tråd med dette, viser funnene mine at samplassering kan være en viktig kilde til trygghet knyttet til ulike forhold og dermed kan sies å være en beskyttelsesfaktor.

5.3 Kontinuitet

Med kontinuitet menes det å ha en sammenhengende livshistorie, å ha en rød tråd gjennom livet. Kontinuitet blir opprettholdt ved å være omgitt av de samme menneskene gjennom oppveksten og store deler av livet. Vanligvis er det foreldre og søsken som skaper kontinuitet, men også venner, steder og minner kan være kilder som utgjør kontinuitet (Bunkholdt 2010b, 2012). Kontinuitet var et gjennomgående tema i datamaterialet, og i denne sammenheng vil begrepet anvendes i form av betydningen av å ha en sammenhengende livshistorie. Det skal under denne kategorien presenteres ulike forhold ved den felles livshistorien og betydningen av å bevare biologisk bånd.

Et hovedmoment de fleste intervjupersonene påpekte var at barna kunne hjelpe hverandre med å huske minner, og at de sammen kunne få en bedre forståelse av den felles livshistorien. Marte la vekt på at dersom det ene barnet husket noe, og det andre barnet noe annet, kunne de sammen utfylle historiene. Hun sa det slik:

”Det å ha samme historie er en sånn... det er jo en trøst i det. Som når den ene forteller om en situasjon eller en gang så var vi der og der, så kommer kanskje den som er eldre med at ja, det var sånn og sånn. Og da så vi jo at de historiene fikk mer kjøtt på seg. At det var en veldig hjelp på en måte. At kanskje spesielt den minste som husker litt får litt mer forklart og sånn av den eldste”. (Marte)

En fostermor ga utrykk for at det betydde mye for barna at de hadde en felles betegnelse på hvordan situasjonen i biologisk hjem hadde vært. Hun påpekte at der det ene barnet husket mer fra biologisk hjem, kunne det andre barnet med hjelp fra disse minnene få en forståelse for reaksjonsmønsteret sitt i bestemte situasjoner. Barna kunne da prate sammen om tidligere opplevelser og dermed hjelpe hverandre med å tolke emosjoner. Camilla sa det slik:

”Heidi [fosterbarn] har jo fortalt veldig, veldig mye. Hun husker jo veldig mye hjemme i fra. Anne [fosterbarn] husker jo ikke. For hun sitter det i ryggraden. Det sitter i kroppen. Alle minnene sitter i kroppen på henne. Så jeg opplever det at når Heidi har fortalt ting så har Anne fått forståelse for hvorfor hun har de følelsene hun har i kroppen”. (Camilla)

I følge Bunkholdt (2012) gir samplassing av søsken barna mulighet til å holde fast ved minner, og dermed skape kontinuitet. På den måten blir ikke barna alene om sin livshistorie. Identitetsutviklingen påvirkes av kontinuitet, da mennesker formes av fortiden og en kan dermed ha behov for å vite noe om hvordan denne utviklingen har vært. I mitt datamateriale ser jeg likhetstrekk fra dette i det intervjupersonene formidler, når de påpeker at barna kan hjelpe hverandre med å huske minner, men også at barna kan få en forståelse av hvordan de har det i dag ut fra den omsorgssvikten de tidligere har opplevd. Det kan kanskje tenkes at fosterbarn kan ha særlig behov for å finne mening i tidligere opplevelser fra biologisk hjem, og at tilstedeværelse av et søsken kan bidra til økt forståelse for dette.

I forbindelse med kontinuitet og de felles historiefortellingene, understrekte noen av intervjupersonene fordelene med at de som fosterforeldrene fikk ta del i historien og kontinuiteten i barnas liv. En fostermor la vekt på at hun fikk vite om hendelser fra biologisk hjem som hun ellers ikke hadde fått kjennskap til, dersom barna ikke var plassert sammen, og dermed ikke kunne snakke om det. En annen fostermor forklarte at dette satt de i en posisjon hvor de som fosterforeldre kunne hjelpe barna med å bearbeide minner, og få en forståelse av seg selv. Randi sa det slik:

”Når vi får være med i det. Når fosterforeldre får ta del i det, så kan vi hjelpe de til å finne de små gode tingene. Eller nyansere litte grann i, ikke i opplevelsene deres, men i forståelsen av ting. Så det har vært veldig fint. Og det er jo bearbeiding i det og at vi kan hjelpe de litt med den senere forståelsen av de selv. Hvem de er og hvorfor de reagerer sånn. Sant? At en kan hjelpe de litt med det”. (Randi)

Havik (2002) påpeker at fosterforeldre er best stilt til å prate med barnet og reflektere rundt deres opplevelser og hendelser. Å prate om dagligdagse opplevelser gir nærhet, samtidig som det hjelper barnet å komme i kontakt med sine egne følelser. Fosterbarns følelser kan ofte være uklare og kaotiske, og når slike følelser vedvarer over lengre tid kan dette medføre at barna undertrykker eller forvrenger følelsene. Randis utsagn viser hvordan samtaler med barna åpner opp for at fosterforeldrene kommer i posisjon til barna, hvor de videre kan hjelpe dem med å få en bedre forståelse av seg selv, og hvordan situasjonen i biologisk hjem har vært. Et viktig moment som Randi her påpeker, er å hjelpe barna med å se på de positive sidene eller hendelsene fra biologisk hjem. Det kan synes som om Randi anser det som viktig å hjelpe barna med å fokusere på de positive hendelsene, slik at det ikke er bare de negative minnene barna sitter igjen med når det reflekteres over livshistorien.

I datamaterialet fremkommer det også ulike faktorer ved kontinuitet som kan synes å ha negative virkninger for barnets omsorgssituasjon. En fostermor la vekt på at barna i stor grad pratet om negative minner fra biologiske hjem:

”Når de satt og mimret og snakket rundt det da de var små, så tenkte jeg at dette er bra for de. Og de har godt av å snakke rundt det og få det ut. Men når jeg tenker på det etterpå hvordan det har påvirket den negative livshistorien, hvordan det har påvirket dem negativt og vært med på å skape dem på den måten det har, så har jeg tenkt at, nei. Jeg tror ikke det har vært noe positivt for deres utvikling videre eller bearbeiding av noe. Det kunne de vel så godt hatt på samvær med fagpersoner tilstede som kunne ivareta å forklart og som hadde hele historien for det hadde ikke jeg som fostermor”. (Elisabeth)

I sitatet forklarer Elisabeth at de felles minnene har vært ødeleggende for barnas utvikling, da minnene i hovedsak stammer fra tiden i deres biologiske hjem, og oftest bærer et negativt preg. Det kan synes som fostermor mener at det å snakke om deres felles opplevelser av omsorgssviktsituasjoner ikke førte til noe godt, men at det burde bearbeides med profesjonell hjelp tilstede. Jeg tolker det som at livshistorier blir gjenspekt på måter som gjør det vanskelig for barna å skape et positivt selv bilde av seg selv i nåtid. Kanskje fordi barna blir værende i historien om omsorgssvikt og dermed opprettholder de negative minnene.

En annen intervjuperson viste også til utfordringer ved negative minner fra biologisk hjem, hvor det ene barnet gjenopplever traumer fra fortiden som hun tidligere har fortrenget:

”Nå er det en veldig utfordring i det å ha sin biologiske bror i samme hus. Når [fostersøster] husker så sterke ting så har vi egentlig måtte holde det litt vekke fra [fosterbror], fordi at det påvirker han og hans historie. Og motsatt at når hun har husket ting, så har vi måtte holde [fostersøster] litt vekke fordi når hun da opplever at det var kjempe traumatisk for henne, så kunne jo [fosterbror] da ha sagt at det var ikke farlig i det hele tatt, og dermed ødelegge hennes historie”. (Marte)

Kontinuiteten i det å ha en felles historie kan bli utydelig når søsknene har ulike fortolkninger av livshistorien. Det kan igjen ha en negativ virkning på barns behov for å skape en historie om egen oppvekst, som kan bæres videre og bli en del av barnets identitetsprosjekt. Som i sitatet over ser en at det ene barnets traume kan bli bagatellisert av den andre, hvilket kan være svært vanskelig for barnet som opplevde traumet. Det kan også tenkes at en livshistorie som av ett søsken blir omtalt som svært traumatisk, kan farge oppfattelsen til et annet søsken som ikke har samme traumatiske opplevelse.

Når barn og unge flytter i fosterhjem, brytes den viktigste kilden til kontinuitet, ettersom barna ikke lenger er omgitt av de menneskene som tidligere har utgjort trådene i livet (Bunkholdt, 2012). Søskenplassering kan bidra til å opprettholde kontinuiteten og fungere som den næreste kilden til biologisk familie. Datamaterialet viser at det er ulike faktorer ved samsplassering av søsken, som gjør at barna kan bevare sine biologiske bånd. Fosterforeldrene hadde imidlertid ulike oppfatninger på hvorvidt biologiske bånd var av betydning for barna. En intervjuperson uttrykte følgende:

”Kanskje når de blir voksne. Når de blir modne nok. Det er det jeg har tenkt med i det vi har prøvd å veilede dem til nå, og alt jeg har sagt og gjort og prøvd å få de til å forstå. Veiledning vi har hatt inne i forhold til hvordan vi

kommuniserer og alt sånt noe. De klarer ikke å nyttiggjøre seg noen ting. Og det gjør de heller ikke med de søskenrelasjonene de har nå. Men kanskje det har betydning om 25 eller 30 år". (Elisabeth)

I utsagnet forklarer Elisabeth at betydningen av å bevare biologisk bånd er et behov søsknene kanskje ikke har i dag, men muligens vil nyttiggjøre seg av når de blir eldre. Hun la vekt på at søskenrelasjonen mellom barna alltid hadde vært preget av mye kranling og konflikter, og mente dermed at søsknene ikke klarte å nyttiggjøre seg av at de var plassert i samme fosterhjem. Ut i fra dette kan en stille seg spørsmålet om betydningen av å bevare biologisk bånd er avhengig av relasjonen mellom søsknene. Selv om søsknene ikke har en god relasjon under fosterhjemsoppholdet, kan det kanskje tenkes at barna kan dra fordel av at de har fått vokse opp sammen når de blir voksne, slik som Elisabeth også påpeker. En svensk studie av Vinnerljung (2006) viser at flere av langtidsplasserte ungdommer savner en "familie for livet", spesielt i den alderen hvor en går over til å skulle klare seg på egenhånd. Vinnerljung (2006) påpeker at flere utenlandske studier viser at det ikke er en selvfølge at fosterbarn har tilgang til fosterhjemmet som en ressursbase etter at fosterhjemsoppholdet er avsluttet. De tidligere fosterbarna som etter endt plassering fremdeles har en plass i fosterfamilien, demonstrerer mer positive utfall i ung voksen alder enn de som mister kontakten med fosterhjemmet (Vinnerljung, 2006). Conger, Stocker og McGuire (2009) påpeker at samplassering av søsken kan være en viktig kilde til resiliens når fosterbarn blir voksne og ikke lenger er under offentlig omsorg. Søsken kan da være en støtte for hverandre og hjelpe hverandre gjennom inngangen til voksenlivet. Kontakten med søsken i voksen alder kan også gi en følelse av nærhet, tilhørighet og en sikkerhet om at en har en familiær tilknytning (Groza, Maschmeier, Jamison og Piccola, 2003). Rådene fra barnevernsbarn i Forandringsfabrikkens hefte, *søskenråd* (2013, s. 12) sier også noe om dette "Og husk at barnevernet varer for oss kun til vi er maks 23 år. Søsken kan bli de viktigste støttespillerne vi har senere i livet". I lys av dette kan det tenkes at samplassering av søsken kan bidra til at barna opprettholder en følelse av familietilhørighet når de blir voksne og ikke lenger er under barnevernets omsorg. At søsknene har fått vokse opp sammen kan muligens føre til at det er lettere å opprettholde kontakten senere i livet som de kanskje ellers ikke ville hatt dersom de var blitt splittet i ulike fosterhjem. Det kan imidlertid argumenteres for at opprettholdelse av slik kontakt er gjennomførbart, ved at fosterhjemmene til det separerte søskenparet er

plassert i nærhet til hverandre. Det krever selvfølgelig også tilrettelegging og planlegging fra barneverntjenesten ved bosetningsfasen, og samarbeid mellom fosterhjemmene.

En annen intervjuperson viste til en samtale hun hadde hatt med det ene fosterbarnet, hvor hun fortalte at hun kjente på sterkere følelser for sin biologiske søster enn de andre barna i hjemmet. Marte forteller det slik:

”Det at en fireåring kan si at jeg er litt gladere i henne betyr jo at det er et sånn et bånd der. Så hun kjenner nok på at det er noe ekstra med hun ene der, og det synes jeg var kult sagt”. (Marte)

Marte la vekt på at alle barna i hjemmet hadde en trygg og god søskenrelasjon, men viste til denne samtalen hun hadde hatt med det ene fosterbarnet som uttrykket at hun kjente en sterkere tilknytning til sitt biologiske søsken. I tråd med dette kan det synes at bevaring av biologisk bånd kan ha en emosjonell eller følelsesmessig betydning for barna.

Videre er det også blitt påpekt at etnisiteten til barna kunne ha en betydning for biologiske bånd. Barna identifiserer seg lettere med hverandre i de tilfellene hvor barna har en annen etnisitet enn de andre familiemedlemmene i fosterfamilien. Det at barna har likhetstrekk med hverandre og deler noenlunde samme utseende kan gi tettere samhold og en følelse av at noen er lik en selv. Kanskje føler disse barna en viss avstand fra fosterforeldrene da ulikhetene blir ekstra synlig når de ikke deler samme etnisitet. Barna kan se at de fysiske trekkene er ulike, og vil naturlig søke seg til dem som likner på seg selv. Kristin uttrykker følgende:

”Også er det dette her med at de er brune. Litt sånn at ”mamma du har sånn hår, men vi har krøller og brunt hår” [fosterbarn]. At de på en måte er litt sammen om det. De skiller seg litt ut og det med at de har hverandre tror jeg er en fordel”. (Kristin)

Jeg tolker det slik at Kristin ser det som en fordel ved samplassering at barna har felles etnisitet. Kristins utsagn illustrer hvordan samplassering av søsken kan styrke barnas

følelse av identitet og tilhørighet i form av at barna kan identifisere seg med hverandre. Kanskje er dette med på å styrke samholdet mellom dem. I tillegg kan det forhindre ensomhet som kanskje kan fremtre hos barn som ikke deler etnisitet med resten av familien. Kristin viser også til hvordan barna skiller mellom ”du” og ”vi”. Dette illustrerer hvordan barna skiller deres utseende fra fostermor. De ser seg selv som annerledes, og samtidig har de et samhold til hverandre fordi at de er annerledes sammen. Fordelen med at søsken kan identifisere seg med hverandre, trenger nødvendigvis ikke å være knyttet til etnisitet. Groza et al, (2003, sitert i Winsvold et al, 2012) understreker hvor viktig søsken er for identitetsutviklingen, da det gir mulighet for nærhet, tilhørighet og samhörighet. Med andre ord kan det gi en følelse av å høre til, og eventuelt bidra til at en ikke føler seg annerledes i forhold til fosterfamilien.

Angel (2014) undersøkte barns opplevelse av tilhørighet til søsken ved å se på hvorvidt sosiale og biologiske bånd hadde en betydning for barnas identitetsutvikling. Utvalget bestod av barn som hadde bodd i biologisk hjem, så en periode i fosterhjem, og videre flyttet tilbake til sin opprinnelsesfamilie. Undersøkelsen fant variasjon i hvorvidt barna oppfattet relasjonen til sine biologiske søsken eller fostersøsken som den mest betydningsfulle relasjonen. Dette kan synes å sammenfalle med mine funn.

Datamaterialet mitt viser at å få vokse opp med sitt biologiske søsken i fosterhjemmet kan ha en betydning for noen av barna. Likevel kan det se ut til at betydningen av det biologiske båndet har en sammenheng med hvorvidt søskenrelasjonen utvikler seg til å være god eller ikke når de kommer i fosterhjem. Selv om samplassing kan ha betydning for bevaring av biologisk bånd tenker jeg at den spesielle tilknytningen eller kjærligheten søsken kan ha for hverandre, ikke nødvendigvis hviler på det faktum at barna er biologiske søsken. Det kan kanskje tenkes at båndet som oppstår baseres på at barna har de samme opplevelsene, og at de har vært med hverandre gjennom hele livet. Noen av intervjupersonene understrekte også at selv om søsknene var biologiske, kunne de ha like god tilknytning til fosterforeldrenes biologiske barn eller andre fostersøsken i hjemmet.

Problemstillingen min søker å finne svar på hvordan fosterforeldrene mener at samplassing av søsken påvirker barnas individuelle behov. Funnene i dette avsnittet kan tyde på at kontinuitetselementet i søskenplassing kan utgjøre en viktig beskyttelsesfaktor, ved at barna kan hjelpe hverandre med å huske, og skape mening i

deres historie. Dette kan videre hjelpe barna med å skape en økt forståelse for sin identitet, ved hjelp av innsikten i sin fortid med biologiske foreldre. Dette kan igjen gi fosterforeldrene en mulighet til å tilrettelegge for en god omsorgssituasjon, fordi de får god kjennskap til fosterbarnas tidligere opplevelser og kanskje omsorgssviktsituasjoner. En annen viktig kontinuitetsfaktor ved samplassing av søsken, er at barna kan få en følelse av å være en del av et ”fellesskap”, med noen som har de samme opplevelsene fra den samme fortiden. Likevel viser datamaterialet også at kontinuitet kan utgjøre enkelte risikofaktorer. For det første kan den felles livshistorien være preget av negative minner og være ødeleggende for barnas utvikling ved at de sammen opprettholder minnene. Videre kan det også skape utfordringer dersom barna har ulike fortolkninger av sentrale elementer ved historien, spesielt dersom det ene barnets fortolkning undergraver det andres traumatiske opplevelse eller at normalisering blir forstyrret av traumatisering. Bevaring av biologiske bånd kan også være en kilde til kontinuitet. Her synes det å være ulike meninger blant fosterforeldrene på hvorvidt bevaring av biologisk bånd hadde betydning for barna.

5.4 Omsorg

Omsorg var også et tema i mitt datamateriale. Omsorg blir av Sommer (2014, s. 185) forklart som ”en bestemt relasjon, der én person retter oppmerksomheten mot en annen og opptrer på en måte som dekker den andre personens behov, og bidrar til at vedkommende har det bra”. Omsorg handler om å vise sympati og empati, være oppmerksom og vise hensyn til andre. I følge Sommer (2014) har omsorgsbegrepet to dimensjoner, en oppmerksomhetsdimensjon og en handlingsdimensjon.

Oppmerksomhetsdimensjonen omhandler omtanke, interesse og engasjement i andre personer, mens handlingsdimensjonen innebærer å handle når det er nødvendig for å ivareta den andre personens behov (Sommer, 2014).

I mitt datamateriale synes det å være to ulike elementer som er av betydning med tanke på om behovet for omsorg ble dekket ved samplassing. Det første var omsorgen barna hadde i hverandre, og det andre barnas individuelle behov, nærmere bestemt individuelle behov for omsorg og oppmerksomhet fra fosterforeldrene. Jeg vil begynne med å ta for meg omsorgselementet søsken seg imellom.

I følge Kvello (2010) vil søsken bidra til hverandres psykososiale utvikling gjennom en kombinasjon av omsorg og konflikter. Søskenrelasjoner kan sies å være ambivalente, da søsken vil kunne trøste, imitere og beskytte hverandre, men kan også være preget av misunnelse, sjalusi og rivalisering. Intervjupersonene i studien viste til omsorgen søsknene ga hverandre som en viktig fordel ved samplassing. En intervjuperson sa det slik:

”Nå har de snart vært her i fem år, så tenker jeg at nå ser jeg gevinsten av at de er sammen fordi de leker sammen og er mer knyttet til hverandre. Hun eldste er jo to år eldre, så hun er jo kjempe snill og tar hensyn til hun yngste og beskytter og trøster hvis det skjer noe. De koser med hverandre og leker mye mer sammen nå, så jeg ser jo at de på mange måter støtter seg på hverandre nå enn kanskje før”. (Kristin)

Min tolkning av Kristins utsagn er at hun her viser til omsorgen søsknene gir hverandre i form av lek og kos. Videre legger hun vekt på at spesielt det eldste barnet viser omsorg og beskyttelse ovenfor lillesøsteren sin, noe som kan synes å være i tråd med Sommers (2014) to omsorgsdimensjoner. Ved at storesøster tar hensyn til lillesøsteren sin, rettes oppmerksomheten mot lillesøsters behov, samtidig som hun handler med beskyttelse og trøst dersom det skjer noe. En annen intervjuperson kunne også vise til beskyttelse som en viktig del av søskenomsorgen. Camilla sa det slik:

”Dem kunne reagere hvis jeg gjorde feil på den andre, enn på seg selv. For de skulle jo beskytte hverandre. Mine var ikke så flinke med å stå opp for seg selv, men de er flinke til å stå opp for dem de er glad i. Passer på en annen”.
(Camilla)

Camilla uttrykte at barna kunne vise hverandre omsorg og beskyttelse. Hun mente at barna var opptatt av å beskytte hverandre og kunne veilede eller forklare fostermor hva den ene likte eller ikke likte slik at fostermor ikke skulle gjøre feil. Det kan kanskje tenkes at utsatte barn kan ha vanskeligheter med å gi uttrykk for sine egne behov. Tilstedeværelse av et annet søsken i fosterhjemmet kan kanskje medføre at disse behovene blir tydeliggjort ved at søsken kan identifisere seg i det andre søskenet sitt behov og videreformidle dette til fosterforeldrene. Slik jeg ser det, ligger det omsorg i å

påse at den andre får riktig og tilpasset omsorg ut fra sine behov. Dette synes å gjenspeile seg i Sommers (2014) definisjon, da omsorg innebærer å opptre på en måte som dekker den andres behov, og som bidrar til at vedkommende har det bra. En annen intervjuperson mente at søkene ikke viste hverandre omsorg. Elisabeth sa det slik:

”De kjenner hverandre, og er glad i hverandre, men de gir ikke hverandre omsorg og oppmerksomhet på noe positiv måte...nei” (Elisabeth)

I utsagnet viser Elisabeth til at barna er glad i hverandre, men at de ikke uttrykker det ovenfor hverandre i form av omsorg. Dette kan synes å være knyttet til Kvello (2010) som mener at søskenrelasjoner kan være ambivalente, og selv om søsken kan vise hverandre omsorg kan også søskenrelasjoner være preget av sjalusi, misunnelse og rivalisering. Slik jeg ser det, illustrer Elisabeths utsagn at omsorg og varme søsken viser for en annen, kan være avhengig av søskenrelasjonen.

Barn og unge som flyttes i fosterhjem har som regel vært utsatt for vanskjøtsel og/eller fysisk og psykisk mishandling, samt brudd på viktige relasjoner (Jacobsen, 2009). I en stor landsomfattende studie av Havik (2007) ble fosterforeldrene bedt om å si hvor store problemer deres fosterbarn hadde. Resultatene viste at 41% av fosterbarna hadde store og 43% meget store følelsesmessige problemer. Videre hadde 33% noe, mens 30% hadde store atferdsproblemer. Fosterforeldrene oppfattet følelsesmessige problemer som den største utfordringen med totalt 84%. Fosterbarn kan dermed sies å være en utsatt gruppe barn som har behov for spesielt tilpasset omsorg for å sikre best mulig utvikling i fosterhjemmet (Jacobsen, 2009). Backe- Hansen et al, (2013b) påpeker at barn som bor i fosterhjem som hovedregel har, særlige omsorgsbehov. Dette stiller store krav til fosterforeldrenes kapasitet til å gi reflektert og sensitiv omsorg til barna. Forskning rundt fosterbarns belastninger og kjennetegn er også et viktig grunnlag for praksis, fordi det gir et bilde av hvor stor andel av fosterbarna som vil trenge kvalifisert hjelp. Det har i det norske barnevernet vært en pågående diskusjon om profesjonalisering av fosterforelderrollen, som innebærer økt kvalifisering av fosterforeldre slik at de skal kunne mestre oppgavene de står ovenfor (Bunkholdt, 2012; Bache-Hansen, et al, 2013b).

Flere av intervjupersonene diskuterte ulike sider ved barnas individuelle omsorgsbehov. Datamaterialet viser at det kan være spesielt krevende for fosterforeldrene å møte barnas omsorgsbehov ved starten av plasseringen. Det ble påpekt at barna hadde behov for nærhet og omsorg av sin nye omsorgsperson, for å bli sosialisert inn i en ny familiesituasjon. Elisabeth sa det slik:

”Det var den der intense med oppmerksomhetsbehovet som de hadde. Det var armer og ben husker jeg og det var av og til en på hvert sitt fang, men det ble jo veldig intenst det og for de satt ikke bare på fanget de var liksom helt inni og oppi. (...) det var ikke bare én som hadde behov for det ekstra, men her var det to som konkurrerte om det ekstra”. (Elisabeth)

Et viktig moment som Elisabeth her påpeker er at det ikke bare var ett, men to barn som hadde behov for fostermors nærhet og oppmerksomhet. Hun gir videre uttrykk for at barna konkurrerte om omsorgen, noe som gjorde arbeidet som fostermor langt mer omfattende enn dersom hun kun hadde hatt ett fosterbarn.

En annen intervjuperson sa dette om barnas omsorgsbehov ved starten av plasseringen:

”Hun yngste var veldig klamrende, så hun knyttet seg jo kjempefort, men så ble det så mye at jeg kunne ikke komme ut av synet. Jeg kunne ikke forsvinne ned en etasje eller inn i et rom uten at hun så meg, mens hun eldste var nok mer distansert, og styrte mer ut i fra sin egen greie, altså nå vil jeg ha mat, nå vil jeg sove. Utfordring var vell at de hadde så mange behov selv, at de to sammen var egentlig ikke en god greie i starten”. (Kristin)

I sitatet forteller Kristin at det yngste barnet hadde behov for nærhet og omsorg av fostermor, mens det eldste barnet var mer distansert. I følge Jacobsen (2009) kan måten fosterbarn uttrykker behov for trøst og omsorg, være motstridende og utydelige. Slik jeg ser det det, mener Kristin at det var vanskelig å møte barnas behov fordi behovet for omsorg ble uttrykt på så ulike måter, hvor det yngste barnet gir tydelige tegn på behov for nærhet. Det eldste barnet synes å trenge mer tid for seg selv, men det trenger ikke nødvendigvis å bety at hun ikke har behov for omsorg og oppmerksomhet

fra fosterforeldrene. Kristin legger også vekt på at grunnet barnas ulike behov, var det det ikke en gunstig situasjon ved starten av plasseringen å få et søskenpar plassert.

Utsagnene til Elisabeth og Kristin tyder på at det kan være utfordrende å få et søskenpar samtidig inn i fosterhjemmet, fordi barna har så grunnleggende mangler etter år med omsorgssvikt. Dette kan skape utfordringer på flere måter. For det første kan det være vanskelig dersom begge barna uttrykker et ekstra stort omsorgsbehov samtidig. For det andre kan det ene barnet kreve mye omsorg, mens det andre holder seg i bakgrunnen. Dette kan skape en utfordring da det kan være vanskeligere å oppfatte omsorgsbehovet til den som holder seg i bakgrunnen, da den første tar all oppmerksomheten. Dette kan gjøre sosialiseringssprosessen inn i den nye familien utfordrende på sikt.

I datamaterialet fremkommer det også andre forhold ved barnas individuelle behov, som jeg videre skal ta for meg. Backe-Hansen et al, (2013b) påpeker at fosterbarn vil kunne stille særlige krav til omsorg av fosterforeldrene som ikke er knyttet til barnets spesifikke omsorgsbehov. Barn som plasseres sammen med søsken har krav på å bli møtt ut i fra den enkeltes individuelle behov. Elisabeth sa dette om barnas individuelle behov:

”Det å bli sett like mye. For det må ikke bli forskjell på dem, det er de veldig opptatt av. De er umettelige i forhold til alt som heter omsorg, ting og det er bare meg og meg og mine behov. Hele veien. (...) De er så like og har så mye like behov, men samtidig så er de så forskjellige. Med sårbarhet og sånne ting som er vanskelig å ivareta når de har så intense behov på alt”. (Elisabeth)

I utsagnet uttrykker Elisabeth at begge barna har behov for å bli sett like mye, og har et stort behovet for omsorg. Fosteremor beskriver også jentene som forskjellige, noe som kan vanskeliggjøre ivaretagelsen av hvert barns individuelle behov. Backe- Hansen et al, (2013b) påpeker at søskens behov kan være svært ulike, og en av søsknene kan ha behov for å bli møtt på måter som uttrykkes på andre måter enn det andre søskenet. Det kan synes som om Elisabeth føler at det er vanskelig å for henne som fosteremor å dekke de mange behovene til begge barna samtidig.

En annen fosteremor sa dette om barnas individuelle behov:

”Også er behovene så forskjellige. Helt spesifikt hos oss blir det at hun ene krever all oppmerksomheten, og hun andre tar ingen oppmerksomhet. Så du må balansere den greia med å stoppe hun som krever hele oppmerksomheten og jobbe med å se henne som ikke krever noen ting. Hun eldste drukner litt i at hun yngste styrer og bestemmer og vil ta hele opplegget og oppmerksomheten hele tiden”. (Kristin)

I Bufdirs faglige anbefalinger for at søsken skal få bo sammen (Bufdir, 2016) står det at i tilfeller hvor et av barna kan være særlig krevende eller ha et stort oppmerksomhetsbehov fra fosterforeldrene kan dette være grunner som taler imot at søsken flytter i samme fosterhjem. Dersom fosterforeldrene må vie mye av tiden sin til et av barna som har et større omsorgsbehov, kan dette føre til at dets søsken ikke får dekket sine behov. I sitatet til Kristin, ser jeg at det er nettopp det hun legger vekt på, da hun forteller at det ene barnet krever all oppmerksomheten, noe som gjør at fosterforeldrene må jobbe med å se det andre barnet som er mindre krevende.

En annen intervjuperson la vekt på at begge barna hadde et stort behov for omsorg og oppmerksomhet fra fosterforeldrene. Hun sa det slik:

”Og det er det som gjør det vanskelig. Jeg merker veldig godt på de to når de er sammen med oss, så er det litt sånn konkurranseforhold. Begge skal fortelle mest mulig og da må den andre tie stille også klarer ikke den andre å vente også blander den seg inn også blir det ofte noe rør. Ikke sant? Må prøve å regulere det med å vente på tur. Jeg tenker på at det skal være rettferdig. Det vanlige er at du skal se de individuelle behovene og gjøre det som den trenger, men det er vanskelig for den andre som også har noen behov”. (Randi)

I sitatet gir Randi uttrykk for at begge barna har et stort oppmerksomhetsbehov fra fosterforeldrene. Hun peker på vanskeligheter med å vie like mye tid til hver enkelt og at det ofte kan bli et konkurranseforhold mellom søsknene. Ved å ha to barn som skal ha like mye oppmerksomhet mener fostermor at det vanskeliggjør muligheten for å få det hun beskriver som ”de gylne øyeblikkene” med hver enkelt. Hun legger videre til at

dersom hun gir ekstra oppmerksomhet til det ene barnet føler hun at hun må gjøre det i skjul, for å unngå at den andre skal bli sjalu.

Randi fortsetter:

”Det har vært vanskelig for oss det med at begge barna skal føle seg like viktige og like mye elsket. Få like mye oppmerksomhet og like mye hjelp. De er så annerledes. Han trenger enormt mye mer enn henne”. (Randi)

”De barna som blir plassert og kommer fra et hjem med omsorgssvikt, de har ikke vanlige omsorgsbehov. De har et ti ganger forstørret omsorgsbehov. Så det å skulle klare det. Det er ikke lett altså. Jeg synes de fortjener det. De fortjener ti ganger så mye omsorg som det de har fått. Og de fortjener å bli sett på alt mellom himmel og jord. Og de fortjener ikke at noen andre skal stå i veien og ødelegge det for de”. (Randi)

Randi forklarer at det er vanskelig å gi barna like mye oppmerksomhet og omsorg, da det ene barnet trenger mer enn det andre. Hun poengterer også at barn som flytter i fosterhjem har et ekstra stort omsorgsbehov. Dette er i tråd med Backe- Hansen et al, (2013b) som påpeker at fosterbarn har som en hovedregel ekstra omsorgsbehov. Det kan tolkes som at Randi mener at det er bedre om barna er plassert i hvert sitt fosterhjem, slik at de kan få mest mulig individuell omsorg og mulighet til å bearbeide og få tilpasset omsorg ut fra hva de tidligere har erfart. Kristin vektlegger også vanskeligheten med å se begge barna like mye:

”Utfordringene demmes er forskjellige, også har de så forskjellige behov at du må jobbe så mye for å klare å se begge likt, selv om du da hele tiden føler at du ikke klarer å gjøre det nok. Du springer nok en del på den der samvittighetsgreia at du føler det blir så mye at du ikke når over alt”. (Kristin)

Kristin forklarer at hun får dårlig samvittighet fordi hun ser barnas behov, men ikke føler at hun klarer å dekke dem på en adekvat måte. Bunkholdt (2010b) påpeker at dersom to eller flere barn i fosterhjemmet har omfattende omsorgsbehov kan dette bli for mye for familien. I slike tilfeller er det bedre at barna plasseres i ulike fosterhjem. Dette vil kunne resultere i at barna får den omsorgen og hjelpen de trenger. Når en vet

at søsken betyr mye for hverandre, kan det virke brutalt å splitte dem. Men dersom samplassering av søsken blir for stor oppgave for fosterforeldrene, kan dette medføre utilsiktet flytting ved ett eller flere av barna, som innebærer en betydelig større belastning (Bunkholdt, 2010b). Slik jeg ser det, settes to behov opp mot hverandre når det gjelder barnas individuelle omsorgsbehov; behovet for å få bo med søsken og behovet for å få tilstrekkelig omsorg. Rushton et al, (2001) understreker at ”målet om å opprettholde søskenrelasjoner ikke alltid kan forenes med det enkelte barns behov for omsorg” (Rushton et al, 2001, sitert i Bunkholdt, 2010b, s. 90). Dette fordrer en tanke om at selv om barna kan ha behov for å bo sammen, er det ikke sikkert at deres individuelle omsorgsbehov blir dekket når en flytter sammen med søsken.

Datamaterialet viser at søsken kan bidra til å dekke hverandres omsorgsbehov, både ved å selv fungere som en omsorgsgiver, og å forklare omsorgsgiver hva den andre trenger. Viktige elementer i omsorgen de yter seg imellom er beskyttelse og trøst. Samplassering kan i denne sammenhengen betraktes som en beskyttelsesfaktor, da barnas omsorg for hverandre kan bidra til en positiv psykososial utvikling. Likevel demonstrerer datamaterialet samtidig flere risikofaktorer knyttet til behovet for å få tilstrekkelig individuell omsorg, da disse behovene kan være såpass store og heterogene at fosterforeldrene ikke klarer å dekke de. Dette kan skape store utfordringer for fosterforeldrene ved at de får enorme omsorgsoppgaver knyttet til seg, og dermed kan få problemer med å dekke begge barnas individuelle omsorgsbehov og behov for oppmerksomhet. Intervjupersonene pekte spesielt på starten av plasseringen som utfordrende, da det var da omsorgs- og oppmerksomhetsbehovene til barna var størst.

5.5 Tilknytning

Tilknytningsteorien ble opprinnelig utviklet av den britiske psykologen John Bowlby, og omhandler barnets primære drivkraft til å utvikle et tilknytningsforhold til sine omsorgspersoner for beskyttelse (Bowlby, 1982, sitert i Whelan, 2003, s. 23). I tillegg til sine omsorgsgivere kan også barn knytte seg til andre viktige personer i omsorgsmiljøet sitt. Grunnet søskens tilstedeværelse i hverandres hverdagsliv fra barndommen til ungdomsårene, anses søsken som viktige tilknytningspersoner (Whiteman, McHale og Soli, 2011).

I følge Whelan (2003) er tilknytningsteorien særlig relevant i barnevernssaker hvor en skal vurdere om søsken skal plasseres i samme fosterhjem eller ikke. I denne konteksten kan tilknytningen mellom søsknene vurderes ut ifra hvorvidt tilknytningen kan bidra til å fremme et trygt omsorgsmiljø, eller om den kan være en barriere og forhindre et positivt omsorgsmiljø i fosterhjemmet. I denne delen av analysen, vil tilknytning primært betraktes i lys av søskenrelasjonen. Da tilknytning også i stor grad gjør seg gjeldende mellom fosterbarna og fosterforeldre, vil dette elementet også ses nærmere på. Det er ulike forhold ved tilknytning som videre skal presenteres; tilknytning som en prosess, parentifisering i søskenrelasjonen, uheldig tilknytning for å håndtere kriser og destruktiv tilknytning

I datamaterialet diskuterte intervjupersonene ulike sider ved tilknytningen mellom søsknene og hvordan det har påvirket selve plasseringen. Her var det varierende meninger blant fosterforeldrene. Camilla sa dette om tilknytning:

”Ekstremt knytta da de kom til oss. Og det var jo liksom det å kunne sende de av gårde hver for seg på en måte. Det med å gjøre ting med de alene hvor de måtte trenge seg selv. Det er jo en prosess det og, når de begynner å bli klar for det”.
(Camilla)

I sitatet forteller Camilla at barna var spesielt knyttet ved starten av plasseringen, og at de har jobbet mye med å selvstendiggjøre barna slik at de kunne finne trygghet i seg selv, og ikke være avhengig av hverandre. Slik jeg ser det, kan søsken ha en ekstra sterk tilknytning i starten av plasseringen fordi de har vært vant til å passe på hverandre. Jeg tolker Camillas utsagn som om tilknytningen har vært en prosess, som har utviklet seg fra å være avhengig av hverandre til å kunne bli mer selvstendig.

I noen tilfeller kan søsken påta seg en rolle som tilknytningsperson eller en trygg base for yngre søsken (Whiteman et al, 2011). En intervjuperson hadde to små jenter i fosterhjemmet. Jentene var svært tette og hadde stor glede av hverandre, men intervjupersonen beskriver tilknytningen mellom barna som et ”mor-barn” forhold, hvor det eldste barnet har behov for å ta vare på lillesøsteren sin. Hun beskriver det slik:

”De har vært så vant til å beskytte hverandre i vanskelige situasjoner at med en gang den ene rynker litt på nesen, så er den andre der med en gang og fanger opp det som skjer. Også skal du jo vise, eller overbevise dem at du er så god som voksen at de bare kan slippe den garden som de har, men det sitter sånn i ryggmargen at det tror jeg de kommer til å gjøre i mange mange år”. (Marte)

Parentifisering innebærer at barn og ungdom tildeles roller og ansvar som innenfor deres kultur normalt utføres av voksne omsorgsgivere (Mowatt Haugland 2006, i Bunkholdt og Kvaran, 2015, s. 138). Conger et al, (2009) skriver at når søsken plasseres i samme fosterhjem kan ”parentifisering” være bekymringsverdig, da det ene barnet kan påta seg en foreldrerolle ovenfor yngre søsken. Dersom barna bringer med seg dette rollemønsteret inn i fosterhjemmet kan dette gi negative konsekvenser, da det kan hindre barnet som påtar seg omsorgsrollen i å få være barn. I datamaterialet ser jeg at dette kan gjenspeiles i det Marte uttrykker når hun forteller at barna har vært vant til å beskytte hverandre i vanskelige situasjoner, og forteller at det eldste barnet passer på og beskytter lillesøsteren sin. Bunkholdt og Kvaran (2015) viser til at flere familieforskere opererer med to typer parentifisering; adaptiv og destruktiv parentifisering. Destruktiv parentifisering innebærer at rettigheter og forpliktelser mellom generasjoner brytes, noe som kan gjøre at barna overveldes av situasjonen. Når det snakkes om destruktiv parentifisering gjelder dette normalt emosjonelle oppgaver som å beskyttes, støtte, oppmuntre og trøste, oppgaver som i utgangspunktet skal dekkes av foreldrene. Slike oppgaver anses som destruktive, da de kan være vanskelige å få øye på, og barnet får dermed mindre anerkjennelse og støtte. Oppgavene er ofte av slik natur at de overskrider barnets kapasiteter og mestringsmuligheter, og dermed kan bli en kilde til utrygghet. Adaptiv parentifisering betyr at barnet tillegges store omsorgsoppgaver, men får mye støtte og oppmuntring for arbeidet. Ofte vil oppgavene være praktiske og konkrete, og dette medfører at barnets handlinger blir sett og kommentert på en positiv måte. Et annet poeng ved adaptiv parentifisering er at oppgavene ikke må være for store i henhold til hva barnet kan mestre. Barn som blir utsatt for adaptiv parentifisering kan få viktige tilskudd til sin opplevelse av mestring og kompetanse, som kan gi økt selvtillit og utvikling av selvstendighet på en positiv måte. Et interessant moment ved parentifisering, er at parentifiserte barn kan benytte sine omsorgserfaringer og opplevelse av mestring til å utvikle resiliens (Bunkholdt og Kvaran, 2015). Dette kan synes å gjenspeile seg i Werner og Smiths studie om resiliens på øya Kauai, som ble

nevnt tidligere i oppgaven. Werner og Smith fant at engasjement i søskenrelasjonen, enten som giver eller mottaker, var den mest betydningsfulle beskyttelsesfaktoren, da omsorgsrolle ovenfor søsken bidro til en følelse av ansvar og modenhet (Werner, 2000). I lys av dette kan det tenkes at omsorgsrolle ovenfor yngre søsken ikke nødvendigvis trenger å være negativt, da det kan bidra til økt mestringsfølelse og kompetanse, og være en kilde til resiliens.

En faktor ved adaptiv parentifisering som imidlertid kan være utfordrende, er når den resulterer i at de primære omsorgsgiveren ikke slipper til. Dette gjenspeiles i utsagnet fra Marte. Dette kan kanskje føre til at barna ikke får den omsorgen de har behov for, eller det kan gjøre det vanskeligere å få tilknytning til sine omsorgspersoner.

En annen intervjuperson hadde et søskenpar som var i ungdomsalderen da de ble plassert i fosterhjemmet. Denne fostermoren påpekte også at tilknytningen mellom søsknene gjorde det vanskelig for henne som fostermor å slippe til. Randi uttrykte det slik:

”Jeg tror det er vanskeligere når det er søsken å få den, jeg vet ikke... omsorgsrollen, en får jo det. Men hvis det virkelig er noe som røyner på så er det dem de går til, altså til hverandre. Og da blir de til hinder for at du kan få en god trygghet til en voksen som er kjempe viktig. Så det å prøve å gi de en annen opplevelse av hva en forelder kan være, det synes jeg har vært rotete å få til”.

(Randi)

Randi viser her til ulike faktorer ved tilknytningen mellom søsknene som synes å påvirke plasseringen. Først og fremst skapte tilknytningen en støtte og trygghet mellom søsknene, hvor andre parter som fosterforeldrene ble holdt utenfor. Randi peker også på vanskeligheter ved at det ene barnet kunne være fortrolig med fosterforeldrene, hvilket kunne resultere i at det andre barnet ble sjalu eller mistenksom på hva som var blitt sagt. Videre la hun vekt på at forholdet mellom søsknene hindret fosterforeldrene i å jobbe aktivt med tilknytning til barna. Hun fortalte om en samtale hun hadde med det ene fosterbarnet, hvor fosterbarnet ga uttrykk for at det tok lenger tid for dem å knytte seg til fosterforeldrene og fosterhjemmet på grunn av at de hadde hverandre. I følge Leathers (2005) er en bekymring ved samsplassing at søsknene kan alliere seg, og kan dermed ha vanskeligheter med å bli integrert i fosterfamilien. Dette kan sammenfalle

med Smith (1996), som viser at 55% av fostermødrene i studiet sa seg uenige i påstanden om at det var lettere for fosterbarn å tilpasse seg fosterfamilien dersom barna var plassert sammen med søsken. Flere av fostermødrene i studiet begrunnet dette med at søsknene var for avhengige av hverandre og dermed hadde vanskeligheter med å slippe andre personer til. Intervjupersonen fortalte at hun nå gledet seg over at tilknytningen mellom søsknene var blitt friere, men poengterte hvor viktig det var å jobbe med søskenforholdet dersom en har søskenplassering. Ved å gjøre dette kan barna ta imot omsorgen fosterforeldrene ønsker å gi. Randi uttrykte det slik:

”Hvis de ikke hadde klart å frigjøre seg fra hverandre, så hadde de ikke klart å ta i mot den omsorgen som vi ønsker å gi de. De kan ikke være avhengig av hverandre, men de skal være en ressurs for hverandre”. (Randi)

Randis utsagn illustrer hvor viktig det er at søsknene frigjør seg fra hverandre slik at de kan ta imot omsorgen fra fosterforeldrene. På denne måten kan det tenkes at søskenplassering fører med seg ekstra arbeid for fosterforeldrene, hvor de i tillegg til å ta hensyn til barnas omsorgsbehov, også må jobbe med tilknytningen mellom barna. Fosteremor mente at tilknytningen mellom barna var preget av historien deres fra biologisk hjem:

”De hadde rømt sammen. Den yngste jenta kunne hjelpe broren den ene gangen med å finne mat, og i det andre øyeblikket så var det han. Det var han som ble mest straffet, så hun hjalp han mye, men han var jo opptatt av å ta straffen for henne for at hun ikke skulle få den. De to var liksom hverandre sin trøst. De sov jo ute mange netter alene de to, så det er klart at det måtte jo bli et unormalt søskenforhold tenker jeg”. (Randi)

Som tidligere nevnt er en grunntanke ved tilknytningsteorien at barn søker tilknytningsforhold til sine omsorgspersoner for beskyttelse. I følge McCormick (2010) kan søsken som har vært utsatt for stressende opplevelser søke en slik form for beskyttelse i hverandre. Lamb og Sutton-Smith (1982, sitert i Groza et al, 2003, s. 481) påpeker at barn som har opplevd omsorgssvikt, vanskjøtsel eller tap av foreldre kan ha sterkere tilknytning til hverandre sammenlignet med andre barn som ikke har opplevd slike forhold. I disse familiene vil barna lære seg tidlig å være avhengige av hverandre

og samarbeide for å kunne takle ulike situasjoner. I sitatet legger Randi vekt på at tilknytningen søsknene har, er forårsaket av forholdene i deres biologiske hjem. Det legges vekt på at barna har vært vant til å både beskytte og ta vare på hverandre. På grunnlag av at barna har samme opplevelser fra å leve i en situasjon preget av omsorgssvikt, mente Randi at søknene hadde en unormal tilknytning da de kom i fosterhjemmet. Hun beskriver tilknytningen slik:

”Jeg synes fra hans side, en unormal tilknytning som ikke har vært helt frisk. Vi jobbet kjempe mye med det. Han kunne gå inn på rommet hennes uten å banke på midt på natten, ta børstene hennes, legge seg i sengen hennes. Veldig grenseløst. Grenseløst forhold til henne”. (Randi)

I sitatet forteller Randi at søsknene hadde en usunn tilknytning til hverandre, da spesielt fra gutten sin side. Det forklares at han har et grenseløst forhold til søsteren sin. Fosteremor mente at søsknene var for avhengige av hverandre og hadde det hun beskriver som et klengete forhold. Det kan kanskje tenkes at søsknene har utviklet en uheldig tilknytning fordi barna har vært vant til å håndtere kriser sammen. Det kan tyde på at den sterke tilknytningen som Lamb og Sutton- Smith viser til, ikke nødvendigvis trenger å være en positiv tilknytning. Dette støttes opp av Bank (1992, sitert i Rushton et al, 2001, s. 17) som understreker at båndet som kan utvikles som et resultat av traumatiske opplevelser kan være preget av varme, men kan også være klengete, ambivalent, fryktfullt, voldelig og preget av skuffelse.

Jeg har til nå sett på flere sider ved tilknytningen mellom søsknene og hvordan det kan påvirke fosterhjems plasseringen. Videre vil jeg trekke frem en annen side ved tilknytning som forekommer i datamaterialet. Bunkholdt og Grinde (2004) skriver at søskenforhold kan være konstruktive (utviklingsfremmende), men også destruktive. I mine funn kjennetegnes denne destruktive tilknytningen av krangling, konflikter og rivalisering. En fosteremor uttrykte det slik:

”Og det er jo det som har vært utfordrende for når de har reaktiv tilknytningsforstyrrelser og ADHD, så er det jo manglende empati. Og relasjonsmønsteret eller kommunikasjonsmønsteret deres er jo veldig negativt preget, veldig mye konflikter. De klarer ikke å ta hensyn til hverandre med

hverandre sine behov. (...) Og da når det er så stort konfliktnivå, de imellom, så er det jo høyeksplosivt. Det er det enda og det har det alltid vært". (Elisabeth)

I sitatet forteller Elisabeth at barnas bakgrunn påvirker relasjons- og kommunikasjonsmønster mellom de, noe som gjør at søskenforholdet er preget av krangling og konflikter. Slik jeg ser det, mener Elisabeth at barna har store individuelle skader, og når dette gjelder begge barna vil dette påvirke tilknytningen mellom dem. Linares (2006) understreker at gitt den høye frekvensen av psykiske vansker blant fosterbarn, er det viktig å ta i betraktning hvordan ett eller flere av barnas atferdsmessige utfordringer vil kunne påvirke søskenforholdet og konflikter mellom dem.

I datamaterialet diskuterte intervjupersonene ulike sider hvor søskenforholdet var preget av et destruktivt samhandlingsmønster, da søsknene kunne svarte hverandre ved å ytre krenkende eller sårende kommentarer. Camilla sa det slik:

"Da så vi at de gikk å reiv hverandre mer ned når vi prøvde å bygge opp selvbilde og selvtilliten. Sant? For det er det vi tenker at trenger å komme på plass før de blir voksne. Og det å gjøre det med en annen person i huset som går og trekker deg ned, det er ikke lett. For det er jo konstant. Der ser jeg jo at det hadde vært lettere å bygget opp én". (Camilla)

Camilla uttrykker at søsknene kan nedrakke hverandre, hvilket kan gjøre det vanskelig for fosterforeldrene å hjelpe barna med å bygge opp selvbilde og selvtillit. Hun anser dermed rollen som fostermor til kun ett barn som en enklere oppgave når det kommer til positiv mental utvikling. Videre fortalte Camilla om krangling og konflikter mellom søsknene, hvor spesielt det ene barnet kunne "trigge" søsteren sin for å få oppmerksomhet. Hun poengterte at det var en utfordring for de som fosterforeldre å skjerm barna for hverandre. Hun sa følgende:

"Det er jo det jeg synes er vanskelig med søsken. Det er jo det å skjerm den ene når den andre holder på. For vi voksne kan godt stå i det, men det går jo sånn ut over den andre. Den får jo ikke pusterom. Når den da er balansert, så er det jo et hellsikken i huset uansett". (Camilla)

Elisabeth sa dette om destruktivt samhandlingsmønster:

”Jeg har ikke klart å beskytte dem mot hverandre. Når jeg følger dem opp og skal legge dem, så går jeg imellom og skiller dem, sant? Men da har allerede ordene kommet ut og da har de jo hørt det før jeg klarer å stoppe det. Og det er ordene som kommer ut og de slår under beltestedet med å bruke sånne forbudte ting med å kommentere kropp og sårende ting. Altså, Frida var på full fart inn i en spiseforstyrrelse når hun gikk på ungdomsskolen som vi klarte å stoppe, hun andre fikk det nå. Det kroppsfokuset, og at de har kommentert kroppene på hverandre, at det kan ha vært en liten brikke i en sykdom... det er jo ikke utenkelig”. (Elisabeth)

I sitatet forteller Elisabeth at hun som fostermor ikke har klart å beskytte barna mot hverandre, i form av den psykiske volden som preget relasjonen. Kvello (2010) skriver at alvorlige søskenkonflikter kombinert med avvising fra foreldre, gir en forhøyet risiko for utvikling av psykiske lidelser, som omfatter atferdsvansker, angstlidelser, depresjon og lavt selvbilde. Dette kan synes å gjenspeile seg i det Elisabeth gir uttrykk for når hun forteller at kroppsfokuset mellom jentene kan ha vært en brikke i utviklingen av den enes psykiske lidelse. Videre poengterer hun at søskenforholdet har vært destruktivt og ødeleggende for barnas utvikling. Som tidligere nevnt vil også søsken som stadig utsetter hverandre for fysisk, verbal og følelsesmessig angrep være knyttet til familiebasert risiko (Kvello, 2008). Elisabeth uttrykker at den destruktive tilknytningen mellom søsknene har hindret henne som fostermor i å jobbe med å fremme positiv utvikling, da mye av tiden blir brukt på å avverge eller dempe konfliktsituasjoner:

”For det er den jeg har vært. Jeg har vært støydemperen og ikke den som går inn å bygger de opp og motiverer. Altså, det har vært så mye mer begrenset for det har vært så mye energi som går til å dempe”. (Elisabeth)

Elisabeths utsagn illustrer at mye av hennes tid har blitt brukt på å avverge eller dempe konflikter mellom søsknene. I lys av dette kan det kanskje tenkes at det i tilfeller hvor søskenrelasjonen er preget av et destruktivt samhandlingsmønster, kan det å skille

søsknene redusere omfanget av konflikter og verbale vold dem imellom. Et annet moment som ble påpekt var at foreldrene ble slitne av å ”stå i” et negativt preget miljø, og at dette påvirket fosterhjems plasseringen. Camilla sier dette:

"For når dem er to stykker og dem går og river hverandre ned på den måten og skaper så mye dårlig stemning i hus hele veien, så blir jo vi og så slitne som fosterforeldre, å gå i det negative ladet huset som det ofte er over lengre perioder. Og da detter vi og ned, så blir jo vi og veldig mye mindre profesjonell. Så blir det en hellsikkens negativ sirkel. Og da greier jo ikke vi å jobbe positivt på dem heller". (Camilla)

Som tidligere nevnt understreker Whelan (2003) at tilknytningen mellom søsknene kan være en barriere og forhindre et positivt omsorgsmiljø i fosterhjemmet, dersom den er preget av enten psykisk eller fysisk mishandling. Jeg tolker Camillas utsagn som at hun mener at tilknytningen mellom søsknene, påvirker omsorgsmiljøet i fosterfamilien ved at fosterforeldrene blir slitne. Dette fører videre til at fosterforeldrenes omsorgskapasitet blir svekket, hvilket vil redusere mulighetene for positiv psykososiale utvikling for fosterbarna.

Det må imidlertid påpekes at krangling og konflikter ofte forekommer blant søsken og er en vanlig del av et søskenforhold. Dersom barn lærer seg å løse søskenkonflikter, kan dette bidra til å øke barnas sosial kompetanse (Bedford et al, 2000, sitert i McBeath et al, 2013, s. 3). Krangling og konflikter er med andre ord vanlig i et søskenforhold, men i denne sammenheng kan det se ut til at krangling og konflikter mellom søsknene utgjør negative konsekvenser for selve plasseringen. Dette er sammenfallende med Linares et al, (2007) studie som viser at en positiv relasjon hos søsken som bor i samme fosterhjem kan fungere som en beskyttelsesfaktor, da det kan bidra til en sunnere utvikling for barna. Konflikter mellom søsknene var derimot en risikofaktor, da det kan medføre uheldig atferd og andre konsekvenser.

Det fremkommer i mitt datamateriale at det foreligger flere ulike elementer i forhold til tilknytningen mellom søsknene. Det ble vist at barna kunne ha et uheldig avhengighetsforhold den første tiden i fosterhjemmet. Å endre dette tilknytningsmønsteret kan være en nødvendig prosess for å lære barna å finne trygghet i

seg selv, og dermed bli mer selvstendige. Videre viste også datamaterialet at søsken kan påta seg rollen som tilknytningsperson for yngre søsken, hvilket kan ses i sammenheng med begrepet parentifisering. I utgangspunktet betraktes ofte parentifisering som en risikofaktor. Dette er knyttet opp mot det destruktive elementet som i denne sammenhengen innebærer at barnet påtar seg en omsorgsrolle ovenfor det andre søskenet. Dette kan føre til at barnet mister muligheten til selv å få være et barn. Gjennom teori som er blitt presentert i henhold til parentifisering, kan det se ut til at dette fenomenet også kan anses som en beskyttelsesfaktor for barna, da det kan skape økt følelse av mestring og kompetanse. Videre kan en sette spørsmålsteget ved hvorvidt en splittelse av søskenparet kan skade barnet som har behov for å yte omsorg for sin søster eller bror.

Et annet sentralt moment som kom frem i datamaterialet, var at noen barn syntes å utvikle en uheldig tilknytning som følge av at de hadde vært nødt til å håndtere kriser på egenhånd. En slik form for tilknytning kan medføre at barna får ekstra utfordringer med å slippe fosterforeldrene til, hvilket kan føre til at det kan ta lenger tid før barna knytter seg til fosterforeldrene og tilpasser seg fosterhjemmet. Mine funn viser at et destruktivt samhandlingsmønster mellom søsknene kan ses på som en risikofaktor for barnas psykososiale helse. Først og fremst kunne noen av intervjupersonene vise til en hverdag preget av mye krangling og konflikter. Fosterforeldrene la vekt på at forekomsten av disse elementene førte til økt støynivå i hjemmet og at de måtte bruke mye tid og energi på å hindre eller dempe konflikter. Dette førte til at fosterforeldrene ble slitne, og hindret dem i å bruke tiden på å fremme positiv utvikling hos barna. Videre synes det også å være destruktivt for barnas utvikling, da barna kan sverte hverandre og ytre krenkende og sårende kommentarer, hvilket vanskeliggjør utviklingen av både et positivt selvbylde og en god selvtilit.

5.6 Fosterforeldrenes vurderinger av risiko- og beskyttelsesfaktorer knyttet til overordnede kategorier

I denne avsluttende delen av analysen vil jeg gi en oppsummering av fosterforeldrenes vurderinger av risiko- og beskyttelsesfaktorer knyttet til behovene; trygghet, kontinuitet, omsorg og tilknytning. Som vist til gjennom analysen, foreligger det flere risiko- og beskyttelsesfaktorer knyttet til de ulike behovene. Jeg vil i denne delen ta for meg i

hovedtrekkene som fremkommer i datamaterialet. Datamaterialet viser at fosterforeldrene hadde ulike vurderinger av risiko- og beskyttelsesfaktorer knyttet til hvorvidt barna fikk dekket sine behov.

Både trygghet og kontinuitet synes å dekke viktige behov ved samplassing av søsken. Fosterforeldrene la spesielt vekt på trygghet som et viktig element. Trygghet var den eneste faktoren i mitt datamateriale som utelukkende ble omtalt som en beskyttelsesfaktor, og ble betraktet som en viktig side ved samplassing. Trygghets-elementet gjorde seg gjeldende på mange viktige områder i barnas liv, kanskje spesielt i overgangsfasen til fosterhjemmet. Ved å bli plassert sammen med et søsken, kunne denne overgangen til nytt hjem og nye omgivelser bli litt tryggere, i tillegg til at det kunne bidra til å lindre tapet og sorgen av å miste familien sin.

Kontinuitet ble også ansett som et viktig behov for barna, som samplassing kunne bidra til å dekke. Ved at barna kunne hjelpe hverandre med å huske minner, kunne de få bedre innsikt i sin fortid og dermed øke forståelsen av hvem de er og hvor de kommer fra. Det ble imidlertid påpekt at kontinuitets-elementet også kunne opptre som en risikofaktor, da minnene barna kan hjelpe hverandre med å opprettholde kan være negative, og dermed være et hinder for en positiv psykososial utvikling i fosterhjemmet.

Betydningen av trygghet og kontinuitet kan illustreres gjennom et utsagn fra en av intervjupersonene, som sammen med det ene fosterbarnet hadde laget en liste over fordeler og ulemper før intervjuet:

"Listen med ulemper ble mye lengre enn den med fordeler. Jeg og "Tonje" [Fosterbarn] satt å diskuterte det, hvorfor ble det sånn? Men de tingene som står på det med fordeler er så mye mer viktige enn ulempene. De veier så tungt. Det var litt ufint å se hvor mange vi hadde på denne ulempen, men jeg vil si at søskenplassering er absolutt å foretrekke". (Marte)

Martes utsagn viser at det kan foreligge flere risikofaktorer enn beskyttelsesfaktorer ved samplassing av søsken, men at behovet barna fikk dekket gjennom trygghet og kontinuitet var såpass viktig, at det var av større betydning enn antallet risikofaktorer.

Dette kan tyde på at noen beskyttelsesfaktorer veier tyngre enn de faktorene som utgjør risiko.

Datamaterialet viser at det foreligger flere risikofaktorer knyttet til de ulike kategoriene. I denne oppsummeringen vil jeg gå nærmere inn på de faktorene, som ble vektlagt som mest fremtredende, og dermed mest utfordrende ved dekkningen av barnas individuelle behov. Den første risikofaktoren som ble utpekt, var når begge barna bærer preg av å ha levd med omsorgssvikt, og av den grunn har store omsorgsbehov. Dette gjør det vanskeligere for omsorgspersonen å yte adekvat omsorg til begge to, da mange fosterbarn, som tidligere nevnt, har ekstra store omsorgsbehov i forhold til vanlige barn. Fosterforeldrene påpekte at de syntes det var vanskelig å føle at de ikke klarte å strekke like godt til for begge barna, og sikre de god omsorg ut i fra deres behov. Det andre elementet som ble spesielt utpekt som en potensiell risikofaktor for dekkningen av barnas individuelle behov, var uheldig tilknytningsmønster mellom søsknene. Dette uheldige tilknytningsmønsteret var ofte et resultat av at søsknene hadde tilpasset seg til å håndtere kriser sammen, og stenge andre ute. Dette førte til at fosterforeldrene opplevde det som vanskelig å slippe til, da barna hadde sin egen «allianse», og kunne søke trygghet i hverandre. På grunn av denne uheldige tilknytningen tok det ofte lenger tid før barna knyttet seg til fosterforeldrene og fosterhjemmet, hvilket vanskeliggjorde fosterforeldrenes omsorgsrolle, og dermed muligheten til å gi barna den individuelle omsorgen de hadde behov for.

Det tredje elementet som ble spesielt utpekt som et mulig risikomoment var krancling og konflikter mellom søsknene. Intervjupersonene fremhevet dette som en destruktiv faktor som påvirket plasseringen i negativ retning. Elisabeth sa det slik:

"Det har vært så mye. Altså, atferden og kommunikasjonen og konfliktnivået i hjemmet hos meg er så ekstreme at det har vært mer risikofaktorer hele tiden istedenfor beskyttelsesfaktorer for de". (Elisabeth)

I utsagnet forklarer Elisabeth at konfliktnivået mellom søsknene, og barnas atferd har utgjort flere risikofaktorer enn beskyttelsesfaktorer. Basert på denne destruktive relasjonen, ga hun uttrykk for at søskenplasseringen i dette tilfellet hadde vært til hinder for barnas positive utvikling i fosterhjemmet. I lys av Elisabeths utsagn kan det kanskje

tenkes at risikofaktorene veier tyngre enn beskyttelsesfaktorene, hvilket kan tale mot at søsken med en slik relasjon burde plasseres sammen.

Som tidligere nevnt, mener Kvello (2008) at en må se på samspillet mellom risiko- og beskyttelsesfaktorer. Disse faktorene påvirker hverandre ved å virke gjensidig styrkende. Beskyttelsesfaktorer påvirker hverandre ved å virke gjensidig styrkende. Samtidig vil også risikofaktorene påvirke hverandre, hvilket kan resultere i mer alvorlig risiko for negativ psykososial utvikling, og dermed forverre situasjonen. Dersom beskyttelsesfaktorene er svake, eller ikke har beskyttende effekt på det som skaper risiko, kan samspillet mellom risiko- og beskyttelsesfaktorer medføre økt grad av risiko for negativ psykososial utvikling (Kvello, 2008).

I lys av fosterforeldrenes vurderinger kan det på en side se ut til at beskyttelsesfaktorene kan veie opp for risikofaktorene ved at behovene barna får dekket ved samplussing, veier tyngre enn risikofaktorene. På en annen side ser vi at risikofaktorene kan være såpass store og ulike, at de kumulativt blir for omfattende i forhold til beskyttelsesfaktorene. På tross av disse indikasjonene viser likevel mitt datamateriale at slike oppveininger av risiko- og beskyttelsesfaktorer er vanskelige å gjennomføre av flere årsaker. For det første vektla mine intervjupersoner ofte ulike faktorer som avgjørende, noe som ga ulik tyngde til de forskjellige risiko- og beskyttelsesfaktorene. For det andre var det uenighet mellom fosterforeldrene hvorvidt enkelte elementer var å betrakte som en negativ eller positiv påvirkning på barnas behov, ved at ett element av en fostermor ble betraktet som en risiko, mens en annen så på det som en beskyttende faktor. For det tredje kan faktorene som veier tyngst ofte være preget av individuelle forskjeller mellom barna, da behovene kan være svært ulike. Det samme gjelder også for søskenrelasjonen, da ulik dynamikk i relasjonen kan prege hvorvidt noe utgjør en beskyttelsesfaktor eller en risikofaktor for barnas individuelle behov. I lys av disse ulikhetene vil spørsmålet om påvirkningen av barnas individuelle behov er positiv eller negativ ofte være vanskelig å svare på. Det må imidlertid tilføyes at slike vurderinger kan være enklere dersom eksempelvis relasjonen mellom søsknene er såpass destruktiv at det vil være til skade for barna å bli plassert sammen.

6.0 Oppsummering og diskusjon

Formålet med denne oppgaven har vært belyse hvordan fosterforeldre mener at samplassing av søsken i fosterhjem påvirker barnas individuelle behov. Dette har blitt gjort ved å analysere risiko- og beskyttelsesfaktorer for denne plasseringsformen som kom frem under intervju med fosterforeldre, og deretter sett nærmere på hvordan disse påvirker de individuelle behovene barna har.

I oppgaven har jeg valgt å legge vekt på fosterforeldrenes perspektiver, og det viser seg at deres vurderinger er sammensatte. Det er risiko- og beskyttelsesfaktorer på ulike arenaer og nivåer. På individnivå er disse faktorene knyttet til barnets psykososiale helse. Denne studien tar for seg fire behov som utpekte seg som spesielt viktige gjennom intervjuene; trygghet, kontinuitet, omsorg og tilknytning. Ut i fra det innhentede datamaterialet danner det seg et bilde av at samplassing både kan ha positiv og negativ innvirkning på disse behovene. Det kan tyde på at hvorvidt plasseringen utgjør en risiko- eller beskyttelsesfaktor for dekkningen av de ulike behovene, er avhengig av flere forskjellige elementer på individnivå, som for eksempel omsorgsbehovet barna tar med seg inn i fosterhjemmet, og barnas atferdsproblemer og tidligere traumatiske opplevelser.

Forholdene rundt fosterfamilien eller fosterforeldrene kan ses i lys av et familiært nivå, og her kan det også foreligge risiko- og beskyttelsesfaktorer. Som vist til i denne studien kan fosterbarn sies å være en utsatt gruppe barn som har behov for spesielt tilpasset omsorg for å sikre best mulig utvikling i fosterhjemmet (Jacobsen, 2009). Dette gjør rollen som fosterforeldre til en krevende oppgave. Ved plasseringer hvor to eller flere søsken har blitt plassert sammen, vil dette naturligvis være spesielt utfordrende, da begge barna kan ha omfattende omsorgsbehov som også kan være svært ulike. Det er også mye som tyder på at relasjonen mellom søsknene er viktig for hvorvidt plasseringen har en positiv virkning på barnas behov eller ikke, da en negativ relasjon mellom barna kan utfordre muligheten til å skape positiv utvikling hos barna. At fosterforeldrene klarer å stå i en slik krevende oppgave anses som særdeles viktig, og det kan dermed tenkes at fosterforeldre som tar imot søskenplasseringer må være ekstra ressurssterke og ha kapasitet til å tåle de belastningene en søskenplassering kan medføre. Da intervjupersonene i dette studiet har yrker innen helse- og sosialfag,

pedagogikk eller relasjonsorientert utdanning, kan det tenkes at de kan plasseres innenfor denne gruppen. Dette kan knyttes opp til profesjonalisering av omsorg innen fosterhjem, som har blitt påpekt som et aktuelt tema. En slik profesjonalisering vil kunne hjelpe fosterforeldre til å håndtere de store omsorgsoppgavene de skal utføre (Bache-Hansen, et al., 2013b). Jeg mener at dette kan være et relevant tema for fosterforeldre som skal utøve omsorg overfor samplasserte søsken, for å forhindre risikoen for utilsiktede flyttinger, og at barna får dekket sine omsorgsbehov på en adekvat måte. Som vist til i Stortingsmelding nr. 17 (Meld. St. (2015-2016)) er en av årsakene til at søsken ikke blir plassert sammen, mangel på fosterhjem som er villige til å ta imot flere barn. Det kan kanskje tenkes at profesjonalisering av fosterforeldre kan øke muligheten for at flere fosterforeldre er rustet til å ta imot søskenplasseringer, noe som kan føre til at flere barn får vokse opp med sine søsken.

På et samfunnsmessig nivå foreligger det som tidligere vist til flere juridiske og politiske retningslinjer. Dette er føringer som barneverntjenesten må forholde seg til, når det skal vurderes hvorvidt søsken skal plasseres sammen eller ikke. På juridisk nivå omfatter dette blant annet barnekonvensjonens artikkel 16, EMK artikkel 8 (og EMDs tolkning av denne artikkelen), og FNs retningslinjer for alternativ omsorg. Av disse er FNs retningslinjer for alternativ omsorg artikkel 17 den føringen som fremstår som tydeligst hva gjelder samplassing av søsken, og ved å påpeke at søsken som allerede har et bånd i utgangspunktet ikke skal skilles ved plassering i alternativ omsorg, med mindre dette bryter med barnets beste. Blant de politiske føringene er Bufdirs faglige anbefalinger for søskenplasseringer, og handlingsplan for styrkning av fosterhjemsarbeidet, som vektlegger at søsken skal plasseres sammen. Ut i fra et samfunnsmessig nivå foreligger det med andre ord sterke føringer for at søsken skal plasseres sammen.

Bunkholdt (2012) påpeker at ved vurdering av samlet eller splittet plassering av søsken må en ta sikte på individuelle vurderinger ut i fra det enkelte barnet og forhold innen hver søskenflokk. Det er også ideelt å få kartlagt forholdene slik at fordelene ved å plassere barna sammen er større enn ulempene. I England er det utarbeidet et vurderingsredskap ”Sibling Relationship Check List” som er oversatt og tilpasset norske forhold av Bunkholdt og Havik (Bunkholdt, 2012). Selv om det finnes vurderingsredskap tenker jeg at det uansett kan være vanskelig å få kartlagt hele bilde

av søskenrelasjonen. Dersom det er snakk om omsorgsovertakelse og barnevernstjenesten må ta en rask vurdering kan det hende at de ikke klarer å få kartlagt forholdene adekvat på tiden de har til rådighet. Dette kan medføre at det oppstår problemer i fosterhjemmet etter at søsknene er plassert, enten ved at splittelsen utgjør store risikofaktorer for individuelt plasserte søsken, eller ved at de påvirker hverandre destruktivt i en samplassing.

Søskenplasseringer er med andre ord et komplekst tema som det trengs mer kunnskap om både på nasjonalt og internasjonalt nivå. Internasjonal forskning på søskenplasseringer i fosterhjem har økt i løpet av de siste 10 til 15 årene, og foreløpig vil det være denne forskningen en må forholde seg til i Norge. Som tidligere nevnt har det i de siste årene blitt viet mer oppmerksomhet mot søskenplasseringer i Norge, noe som kan indikere at det vil være mer kunnskap om dette i fremtiden. Det ligger et stort potensial i forskningen som gjenstår, og det vil bli viktig i vurderingen fremover i spørsmålet om hvorvidt hvorvidt en slik plassering vil være til det beste for barnet.

Litteraturliste

- Aadland, E. (2011). *Og eg ser på deg: Vitenskapsteori i helse- og sosialfag*. (3.utg). Oslo: Universitetsforlaget.
- Angel, B. Ø. (2014). Foster Children's Sense of Sibling Belonging: The Significance of Biological and Social Ties. *Sage Open*, 4, 1-10. Doi:10.1177/2158244014529437
- Askland, L., & Sataøen, S. V. (2009). *Utviklingspsykologiske perspektiver på barns oppvekst*. (2.utg). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Backe-Hansen, E., Christiansen, Ø. & Havik, T. (2013a). *Utsiktet flytting fra fosterhjem. En litteratursammenstilling* (NOVA Notat 2/2013). Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og->
- Backe-Hansen, E., Havik, T. & Grønningsæter, A. B. (2013b). *Fosterhjem for barns behov. Rapport fra et fireårig forskningsprogram* (NOVA Rapport 16/13). Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning>
- Barne- og familiedepartementet. (1997). *Handlingsplan for styrking av fosterhjemsarbeidet* (Rundskriv, Q13/1997). Hentet fra <http://www.svco.no/sitefiles/12/dokumenter/Supplerende/25.08.97Handlingsplanforstyr>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2015, 15. april). Barn og unge som er plassert utenfor hjemmet. Hentet fra https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2016, 14. mars). Søskenplasseringer: (2 anbefalinger). Hentet fra https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Fosterhjem/fosterhjemsplassing_slekt_netverk/Soskenplasseringer_2_anbefalinger/
- Barnevernloven. Lov 17. Juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester.
- Bekkehus, M. (2016). Hva kjennetegner ungdom som klarer seg bra? I L. G. Lingås, & U. Høsøien (Red.), *Utdanningsvalg- identitet og danning* (s. 157-156). Oslo: Fagbokforlaget.
- Bettercarenetwork. (2012, november). Guidelines for the Alternative care of children. Hentet fra <http://bettercarenetwork.org/sites/default/files/Guidelines%>
- Borge, A. I. H. (2010). *Resiliens. Risiko og sunn utvikling*. (2.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bunkholdt, V. (2004). *Skal søsken flytte sammen i fosterhjem?* Fosterhjemskontakt, Tidsskrift for fosterhjemsarbeidet. Nr. 3/ 2004.
- Bunkholdt, V. (2010a). Når barn skal flytte. I H. Sundt (Red.), *Fosterhjemshåndboka* (s. 64-78). Oslo: Kommuneforlaget.

- Bunkholdt, V. (2010b). Slekts og søskenplasseringer. I H. Sundt (Red.), *Fosterhjemshåndboka* (s. 87-93). Oslo: Kommuneforlaget.
- Bunkholdt, V. (2012). *Fosterhjemsarbeid. Fra rekruttering til tilbakeføring* (3.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bunkholdt, V., & Grinde, T.V. (2004). Norske saksbehandlers terskler for barneverntiltak. I T. V. Grinde (Red.), *Nordisk Barnevern. Terskelen for barneverntiltak og beslutningsprosessen ved bruk av tvang*. (NOVA- rapport 18/2004). Hentet fra [http://www.hioa.no/page/flexilist/\(orderBy\)/meta_published_dt/\(class\)](http://www.hioa.no/page/flexilist/(orderBy)/meta_published_dt/(class))
- Bunkholdt, V. & Kvaran, I. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bunkholdt, V. & Sandbæk, M. (2008). *Praktisk barnevernsarbeid*. (5.utg.). Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS
- Conger, K. J., Stocker, C., & McGuire, S. (2009). Sibling socialization: The effects of stress- ful life events and experiences. I L. Kramer & K. J. Conger (Red.), *Siblings as agents of socialization. New Directions for Child and Adolescent Development, 126*, 45–60. Doi: 10.1002/cd.256
- Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 4.november 1950 (EMK).
- FNs generalforsamling (2010). *Guidelines for the Alternative Care of Children* (FN resolusjon A/RES/64/142). Hentet fra [https://www.unicef.org/protection/alternative_care Guidelines-English.pdf](https://www.unicef.org/protection/alternative_care_Guidelines-English.pdf)
- FNs konvensjon om barns rettigheter av 20.november 1989 (Barnekonvensjonen).
- Forandringsfabrikken. (2013). *Søskenråd. Råd fra barn og unge i barnevernet til myndighetene, barnevernstjenesten og fosterforeldre*.
- Gilje, N., & Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapens forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gobo, G. (2007). Sampling, representativeness and generalizability. I C. Seale, G. Gobo., J.F. Gubrium, & D. Silverman. (Red.), *Qualitative Research Practice*, (s. 405-427). London: Sage publications
- Groza, V., Maschmeier, C., Jamison, C., & Piccola, T. (2003). Siblings and out-of-home placements: Best practices. *Families In Society-The Journal Of Contemporary Human Services*, 84, 480-490. Hentet fra <http://familiesinsocietyjournal.org/loi/fcss?code=afcf-site>
- Havik, T. (2002). *Et barns reise til fosterhjem*. Fosterhjemskontakt, Tidsskrift for fosterhjemsarbeidet. Nr. 7/2002.

- Havik, T. (2007). *Slik fosterforeldrene ser det - 2. Resultat fra en kartleggingsstudiet i 2005* (Rapport nr. 1) Hentet fra <http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/3142/1%202007%20Slik%20fosterforeldrene%20ser%20det%20II.pdf?sequence=1>
- Hegar, R. L. (2005). Sibling placement in foster care and adoption: An overview of international research. *Children and Youth Services Review*, 27, 717–739. Doi: 10.1016/j.chilyouth.2004.12.018
- Hegar, R. L., & Rosenthal. (2009). Kinship care and sibling placement: Child behaviour, family relationships, and school outcomes. *Children and Youth Services Review*, 31, 670-679. Doi:10.1016/j.chilyouth.2009.01.002
- Hegar, R. L., & Rosenthal. (2011). Foster children placed with or separated from siblings: Outcomes based on a national sample. *Children and Youth Services Review*, 33, 1245–1253. Doi:10.1016/j.chilyouth.2011.02.020
- Helgesen, L. A. (2011). *Menneskets dimensjoner. Lærebok i psykologi* (2.utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Jacobsen, H. (2009). Fosterbarn med tilknytningsvansker og tilknytningsforstyrrelser- hvilke veilednings- og behandlingsmetoder bør vi anbefale? *Tidsskriftet Norges barnevern*, 86, 40-51 . Hentet fra http://www.idunn.no/tnb/2009/01/fosterbarn_med_tilknytningsvansker
- Jakobsen, I. S. (2014). *Resiliensprosesser. Begreb, Forskning og Praksis*. København: Akademisk Forlag.
- James, S., Monn, A. R., Palinkas, L. A., & Leslie, L. A. (2007). Maintaining sibling relationships for children in foster and adoptive placements. *Children and Youth Services Review*, 30, 90–106. Doi:10.1016/j.chilyouth.2007.07.001
- Krumsvik, R. J. (2015). *Forskningsdesign og kvalitativ metode. Ei innføring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. (3.utg.) Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvello, Ø. (2007). *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget
- Kvello, Ø. (2008). Transaksjonsmodellen: mennesker og miljø utvikler hverandre. I Ø. Kvello (red.), *Oppvekst. Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø* (s. 203-231). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Leathers, S. J. (2005). Separation from siblings: Associations with placement adaptation and outcomes among adolescents in long-term foster care. *Children and Youth Services Review*, 27, 793–819. Doi:10.1016/j.chilyouth.2004.12.015

Leseth, A. B., & Tellmann, S. M. (2014). *Hvordan lese kvalitativ forskning?* Oslo: Cappelen Damm.

Linares, L.O. (2006). An understudied form of intra-family violence: Sibling-to-sibling aggression among foster children. *Aggression and Violent Behavior*, 11, 95–109. Doi:10.1016/j.avb.2005.07.001

Linares, L. O., Li, M., Shrouf, P. E., Brody, G. H., & Pettit, G. S. (2007). Placement Shift, Sibling Relationship Quality, and Child Outcomes in Foster Care: A Controlled Study. *Journal of Family Psychology*, 21, 736-743. Doi:10.1037/0893-3200.21.4.736

Malterud, K. (2013). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning. En innføring.* (3.utg.) Oslo: Universitetsforlaget.

McBeath, B., Kothari, B. H., Blakeslee, J., Lamson- Siu, E., Bank, L., Linares, L.O.,...Shlonsky, A. (2013). Intervening to improve outcomes for siblings in foster care: Conceptual, substantive, and methodological dimensions of a prevention science framework. *Children and Youth Services Review*, 39, 1-10. Doi: 10.1016/j.chilyouth.2013.12.004

McCormick, M. (2010). Siblings in Foster Care: An Overview of Research, Policy, and Practice. *Journal of Child Welfare*, 4, 198-218. Doi: 10.1080/15548731003799662

Meld. St. 17 (2015-2016). *Trygghet og omsorg. Fosterhjem til barns beste.* Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-17->

Nilssen, V. (2012). *Analyse i kvalitative studier. Den skrivende forskeren.* Oslo: Universitetsforlaget.

Nordahl, T., Sørli, M-A., Manger, T., Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnærminger.* Bergen: Fagbokforlaget.

Norman, E. (2000). Introduction: The strengths Perspective and Resiliency Enhancement – A natural Partnership. I E. Norman (Red.), *Resiliency Enhancement. Putting the strengths perspective into social work practice* (s. 1-15). New York, Columbia University Press.

Norsk Senter for Forskningsdata. (u.å). Barnevern rekruttering. Hentet fra <http://www.nsd.uib.no/personvernombud/hjelp/forskningstema/barnevern.html>

Nyström, M. (2012). Hermeneutikk. I M. Granskär, & B. Höglund- Nielsen (Red.), *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård* (s. 155-170). Lund: Studentlitteratur AB.

Regjeringen. (2014, 18.september). Første stortingsmelding om fosterhjem. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Forste-stortingsmelding>

- Ridderstrøm, H. (2017). Hermeneutikk. I *Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier*. Hentet fra <http://edu.hioa.no/helgerid/litteraturogmedieleksikon>
- Rushton, A., Dance, C., Quinton, D. & Mayes, D. (2001). *Siblings in Late Permanent Placement*. London: British Agencies for Adopting and Fostering.
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Shlonsky, A., Bellamy, J., Elikins, J., & Ashare, C. J. (2005). The other kin: Setting the course for research, policy, and practice with siblings in foster care. *Children and Youth Services Review*, 27, 697–716. Doi:10.1016/j.childyouth.2004.12.019
- Sinclair, I. (2005). *Fostering Now. Messages from Research*. London: Department for Education and Skills.
- Smith, L. (2012). FNs konvensjon om barnets rettigheter. I K. Sandberg, E. K. Kjørholt & N. Høstmælingen (red.), *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge* (2.utg., s.17-30). Oslo: Universitetsforlaget.
- Smith, M. C. (1996). An Exploratory Survey of Foster Mother and Caseworker Attitudes about Sibling Placement. *Child Welfare*, 75, 357-375. Hentet fra <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.uis.no/ehost/detail>
- Smith, M. C. (1998). Sibling Placemnet in Foster Care: An Exploration of Associated Concurrent Preschool- Aged Child Functioning. *Children and Youth Services Review*, 20, 389-412. Doi:10.1016/S0190-7409(98)00014-0
- Sommer, D. (2014). *Barndompsykologi. Små barn i ny tid*. (2.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- SOS- barnebyer. (u.å.). Fokus på søsken. Hentet fra <https://www.sos-barnebyer.no/bedrift/min-side-bergen/fokus-pa-sosken>
- SOS-barnebyer (2016). *SOS- barnebyers søskenbarometer 2016*. Hentet fra <https://www.sos-barnebyer.no/dokumentfil4825?pid=Native-ContentFile-File&attach=1>
- Staff, I. & Fein, E. (1992). Together or Separate: A Study of Siblings in Foster Care. *Child Welfare*, 71, 257-270. Hentet fra <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid>
- Storøy, S., Bjella, M., og Ødegaard, K. S. (2016). *Brukerundersøkelsen 2016*. (Rapport nr. 4). Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. Hentet fra https://www.bufdir.no/Global/Brukerundersokelsen_2016_Ramboll.pdf
- Sundvold-plattformen. (2013, 16.oktober) Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/politisk-plattform/id743014/>

- Svartdal, F. (2014). Psykososial. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/psykososial>
- Tarren-Sweeney, M., & Hazell, P. (2005). The mental health and socialization of siblings in care. *Children and Youth Services Review*, 27, 821–843. Doi:10.1016/j.chilyouth.2004.12.014
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. (4.utg.) Bergen: Fagbokforlaget.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse-og sosialfag*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Thorpe, M. & Swart, G. (1992). Risk and protective factors affecting in foster care: A pilot study of the role of siblings. *Canadian Journal of Psychiatry*, 37, 616-622.
- Vinnerljung, B. (2006). Fosterbarn som unga vuxna – en översikt av resultat från några nationella registerstudier. *Socialmedicinsk Tidsskrift*, 83, 23-35. Hentet fra <https://scholar.google.no/scholar?hl=no&q=Fosterbarn+som+unga+vuxn>
- Werner, E. E. (2000). Protective Factors and Individual Resilience. I J. P. Shonkoff, & S. J. Meisels. (Red.). *Handbook of Early Childhood Intervention* (115-131). New York: Cambridge University Press.
- Whelan, D. J. (2003). Using Attachment Theory When Placing Siblings in Foster Care. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 20, 21-36. Doi:10.1023/A:1021463302680
- Whiteman, S. D., McHale, S. M., & Soli, A. (2011). Theoretical Perspectives on Sibling Relationships. *Journal of Family Theory & Review*, 3, 124-139. Doi:10.1111/j.1756-2589.2011.00087.x.
- Westlund, I. (2009). Hermeneutikk. I A. Fejes, & R. Thornberg (Red.), *Handbok i kvalitativ analys* (s. 62-79). Stockholm: Liber AB.
- Winsvold, A., Valset, K., Clausen, S-T., og Kristofersen, L. (2012). Stabile eller ustabile søskenplasseringer i barnevernet. Hentet fra <https://www.sos-barnebyer.no/soskenplasseringer-i-barnevernet>

Vedlegg

Vedlegg 1: Godkjenning av prosjektet fra NSD

Wenche Hovland
Institutt for sosialfag Universitetet i Stavanger
Ullandhaug
4036 STAVANGER

Vår dato: 20.10.2016

Vår ref: 50100 / 3 / ASF

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 21.09.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

50100

*Søskenplassering i fosterhjem.
Hvilke risiko- og beskyttelsesfaktorer ser fosterforeldre ved samplussing
av søsken.*

Behandlingsansvarlig

Universitetet i Stavanger, ved institusjonens øverste leder

Daglig ansvarlig

Wenche Hovland

Student

Rikke Gundersen

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstillende kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.05.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Amalie Statland Fantoft

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

I følge meldeskjemaet skal deltakerne i studien informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykke til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

TAUSHETSPLIKT

Vi minner om at informantene har taushetsplikt, og at de ikke kan gi opplysninger som kan identifisere en enkeltperson direkte eller indirekte, med mindre det blir innhentet samtykke fra den enkelte til dette. Det er svært viktig at intervjuet gjennomføres på en slik måte at taushetsplikten overholdes. Intervjuer og informant har sammen ansvar for dette, og bør drøfte innledningsvis i intervjuet hvordan dette skal håndteres.

INFORMASJONSSIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at dere behandler alle data og personopplysninger i tråd med Universitetet i Stavanger sine retningslinjer for innsamling og videre behandling av forskningsdata og personopplysninger.

PROSJEKTSLUTT OG ANONYMISERING

I informasjonsskrivet har dere informert om at forventet prosjektslutt er 30.05.2017. Ifølge prosjektmeldingen skal dere da anonymisere innsamlede opplysninger. Anonymisering innebærer at dere bearbeider datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjør dere ved å slette direkte personopplysninger, slette eller omskrive indirekte personopplysninger og slette digitale lydopptak.

Vedlegg 2: Følgeskriv fra Barnevernstjeneste

Unntatt offentlighet etter offentleglova § 13, jfr. fvl § 13

Fosterhjem

Barneverntjenesten

11.11.2016

Deres ref.:
Saksbehandler: [REDACTED]

Vår ref.: 19889/2016
Arkivkode:

Vedr anmodning om deltakelse i forskningsprosjekt - søskenplasseringer

Dette brevet er sendt til fosterforeldre som er fosterhjem for [REDACTED] kommune og har søskenplassering pr 01.11.2016 og som er bosatt i [REDACTED]

Barneverntjenesten får med jevne mellomrom henvendelser fra studenter og [REDACTED] vedr om vi kan/vil bidra i forskningsprosjekt. Noen ganger gjelder dette saksbehandlere, andre ganger ønsker de å komme i kontakt med fosterforeldre. Vi gjennomgår disse henvendelsene når de kommer og gjør en vurdering om vi tenker det er en henvendelse vi mener tjenesten kan ha nytte av.

Denne henvendelsen vedr søskenplassering har vi vurdert og valgt å sende videre til aktuelle fosterforeldre med søskenplassering fra [REDACTED]. Det er selvsagt frivillig å delta på dette, men det er fint om noen ønsker det. Dette slik at en kan få mer kunnskap om dette med søskenplassering.

[REDACTED] formidler bare dette og har ikke info utover det som kommer frem i vedlagte skriv. Se vedlagt informasjon om prosjektet, hva det innebærer og ev kontaktinformasjon om dere vil vite mer ev samtykke til å delta.

Med hilsen Barneverntjenesten i [REDACTED]

[REDACTED]
seksjonsleder

Kopi: Rikke Gundersen og Wenche Hovland

Postadresse:

Besøksadresse

Telefon:
Telefaks:

Kontonr:
Org.nr:

Vedlegg 3: Informasjonsskriv til intervjupersoner

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”Søskenplasseringer i fosterhjem: Hvilke risiko- og beskyttelsesfaktorer ser fosterforeldre ved samsplassering av søsken”

Bakgrunn og formål

Dette forskningsprosjektet er en masteroppgave og dermed den endelige delen av studiet *sosialt arbeid og sosialpedagogikk* ved Universitetet i Stavanger.

Formålet med studiet er å undersøke fosterforeldres tanker omkring søskenplassering. Med dette ønsker jeg å få dypere innsikt i mulige risiko- og beskyttelsesfaktorer som kan foreligge når søsken plasseres i samme fosterhjem.

For å få informasjon om dette søkes det dermed intervjupersoner som er fosterforeldre til to eller flere søsken som bor i samme fosterhjem eller fosterforeldre som tidligere har hatt søskenplasseringer.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Dersom du samtykker til deltakelse vil det innebære at du stiller til intervju sammen med undertegnede. Intervjuet vil vare ca 1-2 timer, og det vil bli brukt lydopptaker under samtalen.

Ulike temaer og spørsmål under intervjuet vil omhandle følgende:

- Betydning av søskenrelasjonen
- Eventuelle utfordringer
- Forhold til barnevernstjenesten.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det vil ikke innhentes flere opplysninger enn de opplysningene du selv oppgir under intervjuet. Det er kun jeg som mastergradsstudent som vil ha tilgang til personopplysningene du har oppgitt. Opplysningene vil bli lagret på passordbeskyttet pc, som bare jeg har tilgang til. Alle intervjupersoner vil bli anonymisert og ingen enkeltpersoner vil kunne bli gjenkjent i den ferdigstilte oppgaven. Prosjektet skal etter planen avsluttes 30.05.2017. Da vil alle personopplysninger og lydopptak slettes.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med mastergradsstudent Rikke Gundersen på tlf: 92459364 eller på mail: rikke.gundersen90@gmail.com.

Veileder tilknyttet prosjektet er Wenche Hovland, førsteamanuensis ved institutt for sosialfag ved Universitetet i Stavanger. Hun kan kontaktes på tlf: 51834282 eller på mail: wenche.hovland@uis.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Med vennlig hilsen

Rikke Gundersen.

Vedlegg 4: Samtykkeskjema

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 5: Intervjuguide

Intervjuguide

Informasjon og faktaopplysninger

- Taushetsplikt og personvern
- Beskrivelse av prosjektet
- Lydopptak
- Opplysninger om informantene: hvor lenge har de hatt de søsken plassert hos seg, antall søsken, kjønn og alder.

Tanker om søsken i fosterhjem

- Hadde dere tenk ut på forhånd om du/dere ville ha søskenplassering?
- Hva var årsaken til at du/dere valgte å ta i mot søsken?

Risiko- og/ eller Beskyttelsesfaktorer

- Hva tenker du er et viktig spørsmål jeg stiller når det kommer til søskenplasseringer?
 - Kan du svare på dette spørsmålet selv?
- Kan du fortelle litt om den første tiden etter plasseringen:
 - Hvilken betydning tenker du det har hatt at barna ble plassert sammen fra starten av?
 - Hvilke behov opplevde du at barna hadde ved starten av plasseringen?
- Hvordan opplever du søskenrelasjonen?
 - omsorg og beskyttelse
 - sosialisering?
- På hvilken måte har sampllassering vært bidragene til bevaring av kontinuitet?
 - Å ikke være alene om sin livshistorie
 - Hva tenker du om at sampllassering dekker behovet til bevare biologisk bånd til familien?
 - Behovet for identifisering
- Gir sampllassering stabilitet for barna?
- Hvordan opplever du tilknytningen mellom dem?

- På hvilken måte tenker du at samplussing har påvirket tilhørigheten
 - Tilhørighet til fosterhjemmet
 - Tilhørighet til biologisk hjem
- Har barna ulike individuelle behov og utfordringer? I så tilfelle, hvilke behov?
- Føler du som fosterforelder at en klarer å dekke begge barnas behov like godt?